

JOSEF FIALA

SPORY VZNIKAJÍCÍ Z PODNĚTU VÝKONU ROZHODNUTÍ

(EXEKUČNÍ SPORY)

Споры, возникающие при исполнении решения
Streitsachen, die aus dem Vollzug einer Entscheidung
entstehen

SPORY VZNIKAJÍCÍ
Z PLODÍ
VÝKONU ROZHODNUTÍ
(EXEKUCÍ SPORY)

OBSAH

Úvod	7
Část první: Obecné otázky	9
Kapitola první: Některé obecné otázky procesní	11
Kapitola druhá: Některé obecné otázky exekučního práva	27
Část druhá: Jednotlivé exekuční spory a jejich procesní úprava	41
Kapitola první: Kdy vznikají exekuční spory?	43
Kapitola druhá: Spory řešené v řízení nalézacím	46
I. Exekuční spory vznikající před zahájením exekučního řízení	46
II. Exekuční spory vznikající během exekučního řízení	60
III. Spory vznikající po skončení exekuce	97
Kapitola třetí: Exekuční spory řešené v řízení incidenčním	100

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	7
Часть первая: ОБЩИЕ ВОПРОСЫ	9
Глава первая: Некоторые общие процессуальные вопросы	11
Глава вторая: Некоторые общие вопросы исполнительного права	27
Часть вторая: ОТДЕЛЬНЫЕ ВИДЫ СПОРОВ ОБ ИСПОЛНЕНИИ И ИХ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ОФОРМЛЕНИЕ	41
Глава первая: Когда исполнительные споры возникают?	43
Глава вторая: Споры разрешаемые в порядке судебного разбирательства	46
I. Исполнительные споры возникающие до начала исполнительного производства	46
II. Исполнительные споры возникающие в ходе исполнительного производства	60
III. Споры возникающие по окончании исполнения	97
Глава третья: Исполнительные споры разрешаемые в порядке „инцидентном“	100

INHALT

Einleitung	7
Erster Teil: Allgemeine Fragen	9
Erstes Kapitel: Einige allgemeine prozessuale Fragen	11
Zweites Kapitel: Einige allgemeine Fragen des Exekutionsrechtes	27
Zweiter Teil: Die einzelnen Exekutionsstritte und ihre prozessuale Regelung	41
Erstes Kapitel: Wann entstehen Exekutionsstritte?	43
Zweites Kapitel: Stritte, die im Erkenntnisverfahren entschieden werden	46
I. Exekutionsstritte, die vor der Eröffnung des Exekutionsverfahrens entstehen	46
II. Exekutionsstritte, die im Laufe des Exekutionsverfahrens entstehen	60
III. Stritte, die nach der Beendigung der Exekution entstehen	97
Drittes Kapitel: Exekutionsstritte, die im Inzidenzverfahren entschieden werden	100

СОДЕРЖАНИЕ

7	Введение
9	Часть первая: ОБЩИЕ ВОПРОСЫ
11	Глава первая: Некоторые общие процессуальные вопросы
27	Глава вторая: Некоторые общие вопросы исполнительного права
41	Часть вторая: ОТДЕЛЬНЫЕ ВЪДЫ СПОРОВ ОБ ИСПОЛНЕНИИ И ИХ ПРОЦЕСС
43	Глава третья: ОБЩЕЕ СООБРАЖЕНИЕ
46	Глава первая: Когда исполнительные споры возникают?
46	Глава вторая: Споры, возникающие в процессе исполнения исполнительного листа
60	I. Исполнительные споры, возникающие до начала исполнительного производства
97	II. Исполнительные споры, возникающие в ходе исполнительного производства
100	III. Споры, возникающие по окончании исполнения

Soustavnému výkladu teoretických otázek vznikajících při sporech, k nimž zavdává podnět výkon rozhodnutí (exekuce), nebyla u nás dosud věnována pozornost, a to ani za platnosti nového občanského soudního řádu z roku 1963, ani za platnosti dřívějšího občanského soudního řádu z r. 1950 i dřívějšího exekučního řádu z r. 1896.

Tuto mezeru se pokouší vyplnit tato práce. Chce tím dát podnět hlubšímu teoretickému zkoumání exekučního práva, kterému se u nás rovněž v posledních desetiletích teorie zvlášť nevěnovala.

Teoretické vyřešení těchto otázek spojených s tzv. exekučními spory může pomoci praxi při rozhodování těchto sporů, s nimiž je spojena řada velmi obtížných a zákonem mnohdy jen rámcově nebo mnohdy vůbec neupravených problémů.

OBECNÉ OTÁZKY

1. Občanské procesní právo se skládá z několika částí. Tvorní je tyto zákony: občanský soudní řád, zák. č. 99/1963 Sb., ve znění zákona č. 158/1969 Sb., notářský řád, zák. č. 95/1963 Sb., ve znění zák. č. 158/1969 Sb., zákonník práce, zák. 65/1965 Sb., ve znění zák. č. 163/1963 Sb. a vyhl. č. 23/1971 Sb., a zákon č. 98/1963 Sb. o rozsáhlém řízení v občanskoprávním soudním styku a o řízení rozhodných úsudků.

Jeho nepřímým základem je občanský soudní řád, který tvoří základ občanského procesního práva. Dále budeme uvažovat jen o této části občanského procesního práva, protože výkon rozhodnutí je součástí výkonu práva. Hlavním úkolem ústřední koncepce občanského procesního práva podle výzvy je zejména tedy ve významu občanského soudního procesního práva.

2. Občanské procesní právo poskytuje ochranu subjektivním právům a zájmům občana a organizací (§ 1 ústavního paragrafu, bez bližšího označení záměna s § 1 ústavního paragrafu, kde zákonově ochrana je podle právního výkladu tak označena, že obecně stanoví, jakým způsobem soud při poskytování této ochrany postupuje a jak se přitom chová: § 1, kdo se podle zákona tohoto práva občanského řízení. Tento postup soudu se nazývá občanské řízení, řízení občanského soudního procesu (dále jen občanské řízení nebo občanský proces).

Čím tak řízení, že upravuje řízení, ve kterém se nalézá, to je třeba považovat za právo, dále-li ke sporu o právo. Dále tak řízení, že upravuje řízení, ve kterém se upravují poměry, na jejichž úpravě je závislý zájem společnosti. Konkrétně poskytuje ochranu právům na plnění, která byla určena zákonem stanoveným způsobem řízení, že upravuje řízení, ve kterém se jako subjektivní právo nově uskutečňují.

Tím se občanské procesní právo dále dělí na dvě části:

- a) na právo upravující občanské řízení a
- b) na právo upravující řízení rozhodnutí.

Jde o dvě části od sebe odlišné, jež tvoří občanské procesní právo, protože každá část obsahuje odlišný způsob zamyšlení při poskytování ochrany právům a oprávněným zájmům občana i organizací.

NĚKTERÉ OBECNÉ OTÁZKY PROCESNÍ

1. Občanské procesní právo se skládá z několika částí. Tvoří je tyto zákony: občanský soudní řád, zák. č. 99/1963 Sb., ve znění zákona č. 158/1969 Sb., notářský řád, zák. č. 95/1963 Sb. ve znění zák. č. 158/1969 Sb., zákoník práce, zák. 65/1965 Sb., ve znění zák. č. 153/1969 Sb. a vyhl. č. 23/1971 Sb., a zákon č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů.

Jeho nejdůležitější částí je občanský soudní řád, který tvoří základ občanského procesního práva. Dále budeme uvažovat jen o této části občanského procesního práva, protože výkon rozhodnutí je součástí tohoto práva. Budeme proto užívat označení občanské procesní právo pouze v zúženém významu, tedy ve významu občanské soudní procesní právo.

2. Občanské procesní právo poskytuje ochranu subjektivním právům a oprávněným zájmům občanů a organizací (§ 1 citace paragrafů bez bližšího označení znamená o.s.ř.) tam, kde takové ochrany je podle povahy věci třeba tím způsobem, že obecně stanoví, jakým způsobem soud při poskytování této ochrany postupuje a jak se přitom chovají ti, kdo se podle zákona tohoto postupu účastní. Tento postup soudu se nazývá občanské soudní řízení nebo-li občanský soudní proces (dále jen občanské řízení nebo občanský proces).

Činí tak tím, že upravuje řízení, ve kterém se nalézá, co je třeba považovat za právo, došlo-li ke sporu o právo. Dále tak činí tím, že upravuje řízení, ve kterém se upravují poměry, na jejichž úpravě je zvláštní zájem společnosti. Konečně poskytuje ochranu právům na plnění, která byla určena zákonem stanoveným způsobem tím, že upravuje řízení, ve kterém se takto stanovená práva nuceně uskutečňují.

Tím se občanské procesní právo vnitřně dělí na dvě části:

- a) na právo upravující nalézací řízení a
- b) na právo upravující řízení vykonávací.

Jde o dvě části od sebe odlišné jediného občanského procesního práva, protože každá část sleduje odlišný zákonem zamyšlený cíl při poskytování ochrany právům a oprávněným zájmům občanů i organizací.

Procesní právo upravující řízení nalézací stanoví, jak se autoritativně, tj. závazně a vynutitelně určuje, co stát i ti, jichž se to týká, musí nadále považovat za subjektivní právo. Jde tedy o autoritativní poznávání a určování subjektivního práva.

Naproti tomu procesní právo, které upravuje postup při vynucování určitého plnění, předpokládá, že bylo již poznáno autoritativně, co je subjektivním právem na plnění a jeho rubem, tj. co je povinností plnění.

Sleduje tedy každá tato část občanského procesního práva dosažení jiného cíle. Tím je dána jejich relativní samostatnost a jejich vzájemná nezávislost. Nalézací řízení nepředpokládá totiž nutně pokračování v řízení vykonávacím a právě tak vykonávací řízení nepředpokládá nutně existenci soudního nalézacího řízení. Vykonávací řízení totiž není třeba tam, kde došlo k dobrovolnému splnění toho, co bylo uloženo jako povinnost plnění v řízení nalézacím, a vůbec ho není třeba tam, kde v řízení nalézacím nedošlo k uložení povinnosti plnění. Podle zákona ho není ani třeba tam, kde je uložena povinnost prohlášení vůle (§ 161 odst. 3).

Uskutečnění soudního nalézacího řízení před vykonávacím řízením není třeba v těch případech, kde se vynucuje v soudním vykonávacím řízení plnění, které bylo určeno v jiném řízení než je občanské soudní řízení.

Samostatnost nalézacího a vykonávacího řízení je ovšem pouze relativní v tom směru, že obě řízení jsou součástí občanského procesního práva. Náš zákonodárce to vyjádřil tím, že obě řízení pojal do jediného zákona, občanského soudního řádu.¹⁾

3. Občanské procesní právo je součástí objektivního práva.

Objektivní právo jako souhrn pravidel chování, která jsou závazná a vynutitelná, a jako souhrn principů tato pravidla ovládajících se dělí na právo:

a) hmotné a

b) procesní.

Právo hmotné je, stručně řečeno, souhrn závazných a vynutitelných pravidel chování, která mohou být nuceně uskutečněna, je-li toho třeba, autoritativním postupem procesním právem k tomu určených subjektů, a to postupem procesním právem k tomu zvláště upraveným.

Procesní právo tedy stanoví, který subjekt poskytuje ochranu hmotným právům občanů a jejím organizacím a jakým způsobem tak činí. Součástí toho procesního práva je i občanské procesní právo.

Občanské procesní právo poskytuje ochranu v občanském soudním

¹⁾ Stejně tak učinil již občanský soudní řád z roku 1950. Naproti tomu exekuční řád z roku 1896, který u nás platil do roku 1950, byl samostatným kodexem. Vyjádřil však myšlenku souvislosti s procesním právem nalézacím (civilním soudním řádem z roku 1895) tím, že v § 78 poukázal na to, kdy je třeba použít civilního soudního řádu.

řízení pouze těm právům, která samo stanoví. Toto oprávnění dané soudům provádějícím občanské soudní řízení, tzv. občanským soudům, se nazývá jejich pravomocí neboli kompetencí.

Občanské procesní právo upravuje zvlášť pravomoc pro řízení nalézací a zvlášť pro řízení vykonávací.

Pravomoc pro řízení nalézací je upravena v § 7 tak, že zásadně je soudům svěřena pravomoc ve věcech soukromoprávních, čímž rozumíme právní oblast, ve které stojí k sobě subjekty právních vztahů jako sobě právně rovné. Výpočet uvedený v § 7 odst. 1, který do pravomoci občanských soudů svěřuje věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a družstevních vztahů, je pouze demonstrativní, protože sem patří i jiné věci, jako věci hospodářskoprávní, které zákon o hospodářské arbitráži odnímá rozhodování hospodářské arbitráži a svěřuje je soudům (§ odst. 2 zák. o hospodářské arbitráži č. 121/1962 Sb. ve znění novel). Avšak i jiné hospodářské věci spadají do pravomoci soudů, jakmile hospodářská arbitráž vysloví, že spor nepatří do její pravomoci a není-li věc výslovně svěřena do pravomoci jiného orgánu (srov. § 3 cit. zák.). Z řečeného lze vyvodit obecný závěr, že do pravomoci občanského soudu jsou svěřeny všechny věci povahy soukromoprávní, ledaže je zákon výslovně svěřuje jinému orgánu.

Do pravomoci soudů jsou svěřeny jiné věci než výše uvedené jen tehdy, jestliže tak výslovně stanoví zákon (§ 7 odst. 2). Jde o přezkoumávání rozhodnutí jiných orgánů, které musí být výslovně v zákoně stanoveno.

Tato úprava není vyčerpávající. Do pravomoci soudu v řízení nalézacím je totiž svěřeno i rozhodování o některých právech procesních, a to nejen tam, kde to zákon výslovně stanoví (např. § 99 odst. 3), nýbrž i tam, kde to plyne z povahy věci.

Pravomoc pro řízení vykonávací je stanovena zákonem tak, že soud vykonává rozhodnutí a smíry vydané v občanském soudním řízení (§ 251) a rozhodnutí jakož i jim naroven postavené výroky uvedené v § 274, popř. v jiných zákonech.

4. Občanské procesní právo v ustanoveních o nalézacím řízení upravuje jednak řízení, ve kterém se rozhodují spory o právo, jednak řízení, ve kterém se upravují určité právní poměry, na nichž je zvláštní zájem společnosti. To vyjadřuje zcela nepochybně § 2.

Proto se nutně dělí pojmově nalézací řízení na řízení sporné a na řízení nikoli sporné, které se dříve případně nazývalo řízení nesporné. Naše současné právo sice této terminologie neužívá, avšak z teoretických i praktických důvodů budeme této vžité terminologie dále užívat.²⁾

²⁾ Řízení sporné a řízení nesporné znalo naše procesní právo až do r. 1950. Srov. civilní soudní řád z r. 1895 a zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních řízení

5. Řízení vykonávací nazval o.s. ř. z roku 1963 výkonem rozhodnutí. Pod tímto termínem spojil podstatně rozdílná řízení. Předně upravil vynucování plnění peněžitého a nepeněžitého (§ 258 odst. 1 a 2). Dále upravil nucené uskutečňování rozhodnutí soudu nebo soudem schválených dohod o výchově nezletilého dítěte a o styku s ním (§ 272, 273). Konečně rozumí pod tímto termínem výkon rozhodnutí i případy, kdy se vymáhá právo na peněžité plnění pro více oprávněných vůči povinnému, který je předlužen, kterýžto druh výkonu rozhodnutí nazývá likvidace majetku (§ 352 a n.).

Společné všem těmto druhům výkonu rozhodnutí je pouze to, že jde o nucené uskutečňování práva. Jinak jde o podstatně rozdílná řízení. To je patrné jednak ze znění § 272 odst. 1, kde se pro výkon rozhodnutí o výchově nezl. dítěte vylučuje použití obecných ustanovení o výkonu rozhodnutí k vymození zaplacení peněžité částky nebo nepeněžitého plnění, jednak ze zcela jiné úpravy likvidace majetku, z jejíž naprosto nedostačké úpravy je jinak na prvý pohled zřejmé, že jde o něco jiného než je prvý druh výkonu rozhodnutí sloužící k vymození plnění peněžitého nebo nepeněžitého.

Z řečeného je zřejmé, že termín výkon rozhodnutí se v zákoně vlastně užívá v obecných ustanoveních jen pro prvý druh výkonu. Tím se stalo, že se tohoto termínu užívá jednou v širším jindy v užším smyslu, což přirozeně v některých případech zatemňuje věc a činí výklad obtížnějším i po jazykové stránce.

Abychom se vyvarovali těchto obtíží použijeme pro prvý druh výkonu rozhodnutí starého a u nás plně vžitého termínu exekuce. Protože tato práce je věnována výkladu o sporech, které vznikají jen v prvním druhu výkonu rozhodnutí, bylo již v jejím nadpisu v závorce použito termínu exekuční spory.

Ani exekuční řízení — tedy řízení sloužící k vynucení plnění peněžitého a nepeněžitého — není obsahově jednotné řízení, jak by se mohlo zdát ze znění obecných ustanovení hlavy první části páté o. s. ř. To je nutné si ujasnit na počátku obecných výkladů.

Postup při provádění nuceného vymáhání nějakého plnění má různou strukturu. Jde-li o vymáhání peněžitého plnění, má exekuce, jde-li o zpeněžení předmětu exekuce a vydání jeho výtěžku jedinému oprávněnému, strukturu řízení sporného. Stejně takovou strukturu má exekuce k vy-

nesporného. O. s. ř. z r. 1950 toto dělení nepřevzal, protože vycházel z teoretického předpokladu, že lze nalézací řízení upravit jednotně. Ovšem ani tento zákon se nemohl přenést přes pojmovou rozdílnost řízení o sporech a řízení nesporného, o čemž svědčí to, že v části druhé upravil v jedenácti hlavách různé způsoby řízení nalézacího. Tyto různé způsoby se daly pojmově shrnout do řízení sporného na jedné straně a do řízení nesporného na straně druhé.

možení nepeněžitého plnění. Má-li však být vydán výtěžek zpeněžení předmětu exekuce více oprávněným, pak se mění původní struktura řízení sporného na strukturu řízení nesporného. To je třeba si uvědomit proto, že podle toho se řídí, kdo je subjektem toho kterého exekučního řízení a jaké zásady v něm platí.

6. Každé objektivní právo — ať hmotné nebo procesní — je pojmově obecné, abstraktní. Upravuje pouze určitý model společenských vztahů, které se týkají určitých myšlených subjektů, určitého myšleného objektu a určitého myšleného obsahu. Tento model se realizuje ve společnosti jako jedinečná skutečnost teprve tehdy, jestliže se obsah objektivního konkretizuje tím, že nastanou určité konkrétní skutečnosti, které jsou prvky hypotetické části právní normy, že se týkají individualizovaných subjektů, jedinečného objektu a že vznikají jedinečná práva a jedinečné povinnosti individualizovaných subjektů. Tehdy vznikne podle myšleného modelu právního vztahu skutečný právní poměr.

Rozdíl mezi hmotným (vlastním) právem a procesním právem a tedy mezi modely vytvářenými těmito právy je zásadní. Právo hmotné je ve své podstatě statické a proto také vytváří statický model právních vztahů. Naproti tomu procesní právo je svou podstatou dynamické a vytváří dynamický model právních vztahů. Proto i právní poměry, které vznikají podle práva hmotného mají statický charakter, kdežto právní poměry, které vznikají podle práva procesního mají dynamický charakter.

Z toho plyne, že model vytvářený procesním právem je myšlené právní řízení neboli myšlený proces, tedy myšlený postup určitých subjektů k určitému cíli. Jeho odraz ve společenské realitě je jedinečné, konkrétní právní řízení neboli jedinečný konkrétní proces.

7. Každý proces předpokládá jako procesní subjekt na prvním místě orgán státem pověřený, aby poskytoval autoritativní ochranu právům a oprávněným zájmům občanů a jejich organizací. V občanském řízení je tímto mocenským orgánem soud projednávající občanskoprávní věci, krátce řečeno občanský soud. Jeho postavení je v občanském procesu proto dominantní. Bez účasti soudu nelze mluvit o občanském procesu vůbec. Pokud by takové řízení probíhalo před jiným subjektem, šlo by jen o zdánlivý občanský proces a jeho rozhodnutí by byla jen zdánlivá rozhodnutí, která nemohou vyvolávat žádné právní účinky. V teorii se mluví o parozhodnutích, parosudcích, paaktech. Soud ovšem vystupuje v řízení jen jako orgán státu, který jeho jménem vykonává jurisdikci na území státu. Proto je vlastním subjektem občanského procesu stát jako mocenský reprezentant společnosti.

Vedle soudu jsou vždy subjekty občanského procesu ty osoby, o jejichž ochranu práv nebo oprávněných zájmů se v občanském procesu jedná. To je důsledek jejich hmotněprávní subjektivity. Tyto osoby mají proto

vždy bez dalšího i procesněprávní subjektivitu. Někdy dává procesní právo procesní subjektivitu i jiným subjektům, které nemají hmotněprávní subjektivitu, je-li z procesního hlediska nutné, aby v určitých řízeních vystupoval takový subjekt. Je tomu tak tehdy, je-li tu zvláštní společenský zájem na ochraně určitých práv nebo oprávněných zájmů a není-li tu hmotněprávní subjekt, který by mohl být i procesním subjektem. Příkladem toho je ustanovení § 62 zák. o rodině, podle něhož za podmínek tam stanovených může podat návrh na popření otcovství generální prokurátor proti soudem stanovenému opatrovníkovi, nejsou-li na živu ani otec, ani matka, ani dítě. Ani generální prokurátor ani soudem stanovený opatrovník nejsou hmotněprávními subjekty.

Tyto procesní subjekty současné právo nazývá účastníky řízení.³⁾

Občanský proces bez účastníků řízení není myslitelný, protože v něm jde vždy o ochranu nějakých práv nebo oprávněných zájmů určitých právních subjektů, které z existence své právní subjektivity mají nezadatelné právo účastnit se každého právního řízení, ve kterém se jedná o jejich právo.⁴⁾

Občanský proces, do něhož nebyli zapojeni účastníci řízení nebo některý z nich, sice po právu existuje, avšak je tak vadný, že rozhodnutí o ochraně se nemůže stát závazným do té doby, dokud nebude tato vada k tomu stanovenými procesními prostředky odstraněna.

Vedle soudu a účastníků řízení se mohou účastnit řízení i osoby třetí, jejichž účast procesní právo upravuje. Tyto osoby označujeme jako osoby zúčastněné. Jsou to např. národní výbor, prokurátor, společenské organizace, zástupci, vedlejší účastníci, svědci, znalci apod.

8. Struktura řízení sporného a nesporného určuje, kdo je účastníkem řízení v nalézacím řízení.

V řízení sporném se rozhoduje o sporech o právo. Spor o právo může pojmově vznikat jen mezi dvěma spornými stranami, které si pojmově nutně odporují. Jednou ze sporných stran je ten, kdo navrhuje, aby soud poskytl ochranu jeho tvrzenému právu, tzv. navrhovatel nebo žalobce. Druhou stranou musí být ten, vůči němuž se navrhovatel domáhá ochrany svého práva, tzv. odpůrce nebo také žalovaný (§ 90). Tím je předně řečeno, že ve sporném řízení mohou být vždy jen dvě sporné strany a že tyto strany vždy určuje navrhovatel. Dále z toho plyne, že více subjektů se

³⁾ Tohoto označení užívá občanské procesní právo od roku 1950. Dřívější procesní právo označovalo v řízení sporném tyto subjekty jako sporné strany, kdežto v řízení nesporném je nazývalo účastníky. V řízení exekucním užívalo označení strany i účastníci.

⁴⁾ Proto pokládám za teoreticky neúnosné, jestliže zákon rodičům v řízení o osvojení z jakéhokoli důvodu odpírá být účastníky řízení — srov. § 181 odst. 2. Praktický důsledek toho je pak ten, že se v řadě případů neví, zda rozhodnutí o osvojení je či není v právní moci.

může účastnit sporného řízení jen tak, že tvoří pluralitu na jedné nebo druhé, popř. na obou stranách, tzv. společenství v rozepři.

Naproti tomu v řízení nesporném musí být účastníkem každý, o jehož právech se v řízení jedná (srov. ne zcela přesné ustanovení § 94 odst. 1).⁵⁾ Může tedy v řízení nesporném být jen jeden účastník nebo může být účastníků více. Nikdy však tito účastníci nevytvářejí dvě sporné strany, protože v řízení nesporném nejde o řešení sporu o právo, nýbrž jde o úpravu právních poměrů mezi účastníky, na nichž je zvláštní zájem společnosti. Proto v tomto řízení nemůže docházet ke společenství účastníků.

9. Účastníky exekučního řízení určuje struktura tohoto řízení. Tam, kde exekuční řízení má strukturu řízení sporného, tedy v řízení o vymožení zaplacení peněžité částky, pokud jde o zpeněžení předmětu exekuce a o vydání získaného výtěžku jen jednomu oprávněnému, a v řízení o vymožení nepeněžitého plnění mohou být účastníky jen strany exekučního řízení, tedy na jedné straně oprávněný a na druhé straně povinný. Více účastníků se musí seskupit do společenství na některé straně. Proto manžel povinného, který se podle zákona (§ 255 odst. 2) stává účastníkem exekučního řízení, může být vždy jen společníkem na straně povinné. Tam však, kde řízení exekuční má povahu řízení nesporného jako je tomu v řízení rozvrhovém, je účastníkem řízení každý, o jehož právu na uspokojení z výtěžku se v rozvrhovém řízení jedná.⁶⁾

10. Procesní právo vytváří model právního řízení neboli model procesu. Tento model se uskutečňuje tím, že se na základě skutečnosti procesním právem předvídané zahájí řízení. Tím okamžikem vznikne také občanský proces. Zahájením řízení vznikají mezi subjekty účastnicími se tohoto procesu určité vztahy, které nazýváme procesním poměrem.⁷⁾ Procesní poměr vznikne vždy mezi soudem a účastníky řízení. Tento procesní poměr budeme nazývat základním procesním poměrem. To proto,

⁵⁾ Je sice možné, že procesní zákon vyloučí někoho z účastenství, o jehož právech a povinnostech se v řízení jedná — jak jsme na to upozornili v poznámce ⁴⁾ —, avšak tento postup nelze považovat za teoreticky odůvodněný.

⁶⁾ Náзор, že v řízení exekučním nelze rozlišovat řízení sporné a řízení nesporné (Štajgr: Některé teoretické otázky civilního práva procesního, Acta Universitatis Carolinae — Iuridica Monographia 1969, str. 57) vychází z toho, že toto rozlišování je možné jen v řízení nalézacím. Tento názor nelze uznat za správný. Jde tu totiž o to, zda řízení nalézací a řízení exekuční mohou mít stejnou, popř. podobnou strukturu. A o tom, tuším, nemůže být pochyby. To vystihla již judikatura od raskouských dob až do dnešní doby, kdy rozvrhové řízení považovala vždy za řízení nesporné.

⁷⁾ Srov. Fiala: Důkaz zavinění v občanském soudním řízení, Praha 1965, str. 21—23 a literatura tam uvedená; Fiala—Švestka: Několik úvah nad pojetím právního vztahu, Právník 1968, str. 665—682, zejména str. 679—682; Štajgr: Některé teoretické otázky civilního práva procesního, srov. pozn. 6), stať Civilněprocesní právní poměr, str. 24—44.

že bez tohoto základního procesního poměru nemůže existovat bezvadný občanský proces.

V procesní teorii již dlouhou dobu je spor o to, mezi kým vlastně tento procesní poměr vzniká. Jedni tvrdí, že procesněprávní poměr vzniká mezi soudem a účastníky řízení navzájem, tedy že procesněprávní poměr vzniká i mezi žalobcem a žalovaným, kdežto druzí tvrdí, že procesněprávní poměr vzniká jen mezi soudem a žalobcem a mezi soudem a žalovaným, nikoliv však mezi žalobcem a žalovaným. Touto otázkou se zabýval blíže v poslední době u nás Štajgr ve své práci: Některé teoretické otázky civilního práva procesního (viz. pozn. 6). Zastává názor, že „neexistuje žádný civilněprávní poměr mezi účastníky samými. Může, ale nemusí mezi nimi být hmotněprávní poměr“ (str. 29). S tímto názorem nesouhlasím z těchto důvodů: Poměr (vztah) je souvislost mezi subjekty, jevy, nebo předměty, a to buď souvislost jednostranná nebo souvislost vzájemná. Právní poměr jako vztah mezi právními subjekty je nutně souvislost vzájemná. Procesní právní poměr jako poměr mezi soudem a žalobcem a žalovaným je nutně souvislost vzájemná a tedy vzájemný vztah. Pripustíme-li vzájemný vztah mezi soudem a žalobcem a soudem a žalovaným, pak logicky z toho plyne, že tyto vzájemné vztahy nutně musí vyvolávat i vzájemný vztah mezi žalobcem a žalovaným, a to vztah zprostředkovaný soudem. Nelze proto souhlasit s názorem, že mezi žalobcem a žalovaným není procesní vztah již z důvodů logických. Avšak s uvedeným názorem nelze souhlasit ani jinak. Lze si těžko představit, že mezi žalobcem a žalovaným, kteří jsou spolu spoutáni předpisy procesního práva není v procesu žádný procesní poměr, ba dokonce že mezi nimi není někdy vůbec žádný právní poměr, když mezi nimi má být rozhodnuto o ochraně tvrzeného sporného práva. Není tedy mezi nimi podle tohoto názoru ani žádný společenský vztah. Jakmile bychom totiž připustili, že mezi žalobcem a žalovaným je nějaký společenský vztah, pak ihned musíme dojít k tomu, že tento vztah je upraven právem a že tedy jde o právní vztah a protože je upraven procesním právem, že jde o procesněprávní vztah. Jsem proto toho mínění, že mezi účastníky řízení je vždy a nutně vzájemný procesněprávní poměr, který je vyvoláván existencí procesu.

11. Objektem základního procesněprávního poměru může být jen to, čeho se má procesem dosáhnout, čemu proces slouží, tedy co je předmětem procesu. Tím je autoritativní ochrana nějakého práva nebo nějakého oprávněného zájmu. Je tedy objektem procesu i procesněprávního poměru autoritativní ochrana práva nebo ochrana oprávněného zájmu. Tato ochrana není ovšem bezobsažná. Obsahem této autoritativní ochrany je nějaké subjektivní právo nebo nějaký oprávněný zájem. Toto právo či tento zájem však nesmíme tedy zaměňovat za vlastní objekt procesněprávního poměru. Toto právo a tento zájem je pouhým obsahem žádané nebo za-

mýšlené ochrany. Z toho plyne, že subjektivní právo hmotné není ani předmětem procesu ani předmětem procesněprávního vztahu, nýbrž je jen obsahem tohoto předmětu totiž autoritativní ochrany, která má být soudem poskytnuta.

Tento poznatek je velmi důležitý. Subjektivní právo hmotné, které je obsahem žádané nebo zamýšlené ochrany, buď existuje nebo neexistuje, a to zcela nezávisle na zahájeném řízení. Tomuto subjektivnímu hmotnému právu soud ochranu buď odmítne proto, že nejsou splněny procesním právem žádané podmínky, nebo mu poskytne ochranu tím, že žádanou ochranu přizná, nebo ochranu neposkytne a žádost o poskytnutí ochrany zamítne. Ve sporném procesu se obvykle mluví o zamítnutí žaloby nebo o zamítnutí návrhu na zahájení řízení.

Všemi těmito rozhodnutími, ať ryze procesními, tj. odmítnutím poskytnutí ochrany zastavením řízení, ať věcnými, tj. poskytnutím nebo neposkytnutím ochrany, se na existenci nebo neexistenci hmotného práva subjektivního nemůže nic změnit. Všechna shora uvedená rozhodnutí o ochraně jsou normativní výroky, které nejsou způsobilé měnit společenskou skutečnost vzniklou při konkretizaci vlastního objektivního práva hmotného. Z tohoto velmi stručného výkladu plyne, že procesní právo neuskutečňuje existující právo hmotné, nýbrž uskutečňuje jen jeho procesní ochranu. To také velmi správně uvádí ustanovení § 1.

12. Od obsahu objektu procesněprávního poměru musíme rozlišovat samotný obsah procesněprávního poměru. Jeho obsahem jsou totiž určitá procesní práva a procesní povinnosti.

Tato práva jsou jednak ryze procedurální povahy, jednak jsou to práva a povinnosti hmotněprávní povahy. Nás v této souvislosti budou zajímat práva a povinnosti hmotněprávní povahy, která jsou procesními právy a procesními povinnostmi. Mezi tato práva a povinnosti patří např. práva a povinnosti, pokud jde o náklady řízení. Patří mezi ně i právní moc a vykonatelnost soudních rozhodnutí. Oba tyto procesní instituty poskytují hmotnému právu, které je obsahem ochrany vyslovené v rozhodnutí, zcela novou kvalitu, kterou vlastní právo hmotné nemá. Hmotnému subjektivnímu právu poskytuje vlastnost, že je vysloveno autoritativně evidentním způsobem, že je závazné a že je nuceně uskutečnitelné tam, kde takové uskutečnění je třeba. Jistě nelze pochybovat o tom, že takovou vlastnost vlastní subjektivní právo nemá a ani mít nemůže. Kdyby ji totiž — per in concessum — mělo, pak by žádného procesu ani žádného procesního práva nebylo třeba. Jen proces může tedy dát vlastnímu hmotnému právu tyto pro subjektivní právo nejdůležitější vlastnosti, čímž dává vlastnímu subjektivnímu právu, které je obsahem ochrany, zcela novou kvalitu, kvalitu judikátního práva. Toto subjektivní právo pak dále ve společnosti platí jako závazné určené právo a to nejen pro účastníky řízení, ale i pro

stát, tj. pro všechny jeho orgány. Toto judikátní právo však nemůže zničit existující vlastní subjektivní hmotné právo stejně jako nemůže ani neexistující vlastní hmotné právo založit.

Jen tak je možno vyložit podstatu nesprávných rozhodnutí a jejich vztahu k vlastnímu hmotnému právu.⁸⁾

Takto soudem vytvořená hmotná procesní práva a hmotné procesní povinnosti mají nutně statickou povahu, jako ji mají vlastní hmotná práva a hmotné povinnosti.

Z dosud řečeného plyne, že procesněprávní poměr obsahuje v sobě jednak práva a povinnosti ryze procedurální povahy, jednak práva a povinnosti hmotněprávní povahy. Je tedy tento poměr v určitých směrech dynamické povahy, kdežto v určitém směru statistické povahy. Tento dvojitý obsah procesněprávního poměru jej odlišuje od hmotněprávního poměru.

13. To zavdává podnět k zamyšlení se nad tím, zda procesněprávní poměr vyvolaný zahájením řízení je jediný, či zda v civilním procesu vzniká více procesně právních poměrů. Tato otázka vzniká také proto, že se tohoto procesu účastní ještě i jiné subjekty než účastníci řízení.

I tato otázka je v procesní teorii velmi pochybná.

Bylo již řečeno, že v civilním procesu může vystupovat více subjektů a že mezi nimi a soudem musí logicky nutně vznikat procesněprávní vztahy. Tyto vztahy jsou vyvolány procesem, který je jediný a jednotný vůči všem subjektům účastnícím se tohoto procesu. Tento fakt naznačuje, že procesní vztahy vznikající v procesu musí vytvářet mezi subjekty tohoto procesu jediný procesněprávní poměr. Jeho předmět je totiž jednotný — ochrana práva nebo oprávněného právního zájmu. Tato jednotnost procesu a jednotnost objektu právních vztahů, které v procesu vznikají, je důvodem, proč musíme právní poměr, který zahájením procesu vzniká, považovat za jediný procesněprávní poměr.

Různost postavení subjektů procesněprávního poměru v občanském procesu a obsahově různá práva a povinnosti, které v procesu jednotlivým subjektům vznikají, obsah tohoto procesněprávního poměru nutně diferencují. Proto se nám procesněprávní poměr člení na základní procesněprávní poměr mezi soudem a účastníky řízení a na vedlejší procesněprávní poměry, které vznikají mezi subjekty základního procesněprávního poměru a třetími osobami zúčastněnými na procesu. Jednotnost procesněprávního poměru je tu však vždy zachována a je dána jednotností procesu a jednotností objektu procesněprávního poměru.⁹⁾

⁸⁾ K tomu srov. Fiala: Důkaz zavinění v občanském soudním řízení, Praha 1965, str. 22, 23; Fiala—Švestka: Několik úvah nad pojetím právního vztahu, Právník 1968, str. 681; Hrdlička: Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými právními poměry, Právník 1963, str. 541 an.

⁹⁾ K této otázce srov. Štajgr v práci uvedené v pozn. ⁶⁾, str. 26 an., který zastává

14. Z řečeného je zřejmá složitost procesněprávního poměru. Je dána počtem subjektů a rozdílností obsahu procesněprávního poměru. Složitost je dále dána tím, že vznikají jednak práva a povinnosti ryze procedurální, jednak práva a povinnosti hmotněprávní povahy.

Uvědomíme-li si tuto složitost, pak můžeme spolehlivě odpovědět i na otázku, kdy zaniká procesněprávní poměr.

Zánik procesněprávního poměru znamená, že zanikly práva a povinnosti vzniklé během občanského procesu a že žádná další práva a žádné další povinnosti z podnětu občanského procesu již vznikat nemohou.

Vycházíme-li z tohoto výměru, je jasné, že procesněprávní poměr může zaniknout zcela jen tehdy, jestliže v procesu nevznikly procesní práva a procesní povinnosti hmotné povahy. Zánik procesněprávního poměru jako celku bude tedy řídkým zjevem. Bude totiž tomu tak jen tehdy, jestliže dojde k ryze formálnímu ukončení procesu, tedy k zastavení řízení, aniž v řízení došlo k výroku o nákladech. Tento výrok totiž zakládá práva a povinnosti hmotněprávní, která trvají dále přesto, že došlo k zastavení řízení.

Ve všech ostatních případech, kde během řízení došlo k založení práv a povinností hmotné povahy, a to ať jde o obsah ochrany nebo o jiná hmotná práva a povinnosti, trvá procesní poměr dále. Zužuje se jen jeho obsah, neboť zanikají ryze procedurální práva. Někdy se zužuje i okruh subjektů. Tak trvá procesněprávní poměr v těchto případech dále časově neomezený. Jde totiž o práva judikátní, jejichž právní moc je časově neomezená. Tato práva mohou zaniknout jen zrušením pravomocného rozhodnutí. Pak zaniká též procesněprávní poměr tehdy, jestliže došlo k zastavení zrušeného řízení, ve kterém nevznikly jiná práva a jiné povinnosti hmotné povahy.

Zánik procesněprávního poměru se liší od zániku hmotněprávního poměru tím, že jeho zánik je vždy doložen podmínkou rozvazovací povahy. Zaniklý procesněprávní poměr obživne, jestliže došlo ke zrušení rozhodnutí, jehož důsledkem je zánik procesněprávního poměru, cestou mimořádného opravného prostředku. V takovém případě obživne procesněprávní poměr v tom obsahu, jaký tu byl v době jeho zániku.

15. Každé procesní právo je ovládáno určitými zásadami, z nichž některé lze označit za základní. Základní zásady se týkají způsobu zahájení

názor, že procesněprávní poměr mezi soudem a účastníky je jediný. Jde-li však o samostatné společníky v rozepři jde o tolik procesněprávních poměrů, kolik je samostatných účastníků.

Vyskytuje se i další názor, že procesněprávních poměrů v procesu je tolik, kolik je subjektů tohoto poměru, tedy samostatný procesněprávní poměr mezi žalobcem a soudem, mezi žalovaným a soudem, mezi žalobcem a žalovaným a mezi soudem a jednotlivými třetími osobami.

řízení, postavení účastníků řízení a získávání poznatků o skutečnostech závažných pro docílení cílů řízení. Tyto základní zásady lze označit také jako principy řízení.

Tyto základní principy tvoří někdy dvojice protikladných pojmů.

a) Občanské řízení může být zahájeno buď na návrh nebo bez návrhu z iniciativy soudu. Podle toho lze mluvit o principu dispozičním nebo o principu oficiality. Řízení sporné je vždy ovládáno principem dispozičním, protože sporné řízení lze zahájit jen na návrh (§ 79 odst. 1, věta první). Je to důsledek dispozičního oprávnění toho, kdo žádá, aby jeho tvrzené sporné právo bylo soudem rozhodnuto podle jeho návrhu. Řízení nesporné je naopak zásadně ovládáno principem oficiality, což plyne z toho, že jde o úpravu práv, na nichž je zvláštní zájem společnosti. V těchto případech nelze čekat, až někdo učiní návrh na zahájení řízení. Pouze v těch případech, kde bez návrhu není možné upravit některé takové právní poměry (např. osvojení, povolení uzavřít manželství), je třeba návrhu k zahájení řízení. Je ovšem samozřejmé, že i tam, kde lze řízení zahájit bez návrhu, může ten, kdo má na určitém uspořádání právních poměrů právní zájem, učinit návrh na zahájení nesporného řízení. Tím se ovšem nic nemění na tom, že jde o řízení nesporné. Od tohoto návrhu na zahájení nesporného řízení musíme rozeznávat pouhý podnět k zahájení nesporného řízení z úřední povinnosti soudu. O podnětu mluvíme tehdy, jestliže někdo navrhne zahájení nesporného řízení v případech, kde se nedomáhá úpravy ve vlastním právním zájmu, nýbrž jen upozorňuje na potřebu určité úpravy právních poměrů. Tak je tomu např., jestliže někdo upozorňuje na to, že rodiče nezacházejí vhodně se svým dítětem a žádá, aby byla učiněna náprava, aniž se domáhá, aby bylo dítě jemu svěřeno. Jde vlastně o obdobu „actio popularis“, která u nás v tomto směru není přípustná. Taková osoba totiž neuplatňuje vlastní právní zájem, nýbrž pouze upozorňuje na zájem společnosti na úpravě určitých právních poměrů.

b) Dalším důležitým principem občanského řízení je princip rovnosti účastníků (§ 18). Jeho opakem je princip nerovnosti účastníků. Princip rovnosti v občanském řízení plyne z toho, že soud jako rozhodující orgán není sám nikdy účastníkem řízení, nýbrž se ho vždy účastní jako neodvislý orgán státu (na rozdíl od některého řízení správního, kde orgán státu je současně účastníkem hmotněprávního poměru a rozhodujícím orgánem a kde tedy platí princip nerovnosti účastníků). Proto i tam, kde se soudní řízení týká přezkumné činnosti rozhodnutí jiných orgánů (srov. § 244 a n.), jiný státní orgán se stává účastníkem soudního řízení a má v řízení pouze rovné postavení jako každý účastník řízení (§ 246).

c) Občanský proces je činnost orgánů a ostatních na procesu zúčastněných osob. Jde proto o intelektuální a volní projevy všech zúčastněných osob. K tomu, aby mohl splnit svůj úkol a poskytnout potřebnou

ochranu, musí soud vyvinout určitou poznávací činnost. Musí poznat skutečný stav věci, musí učinit určité skutkové zjištění. Aby tak mohl učinit, musí mít určitá tvrzení o skutečnosti, jejichž správnost musí prověřit. Ve sporném řízení jsou povinni účastníci učinit potřebná tvrzení a z nich vyvodit své návrhy a nabídnout k nim potřebné důkazy (§ 179 odst. 1). Princip, který se z toho vyvozuje, se v teorii označuje jako princip projednací. Naproti tomu v řízení nesporném nelze ukládat účastníkům s nějakými právními důsledky, aby učinili tvrzení potřebná pro soudní rozhodnutí a aby sami nabízeli soudu důkazy. Jde-li o zvláštní zájem společnosti na úpravě určitých právních poměrů, pak je logické, že si soud musí sám potřebná tvrzení opatřit, stejně jako musí vyhledat potřebné důkazy. Z toho plyne, že řízení nesporné ovládá opačný princip než řízení sporné, totiž princip vyhledávací. Stručně lze vyjádřit rozdíl mezi principem projednací a principem vyhledávacím, že tam, kde platí princip projednací mají iniciativu účastníci, kdežto tam, kde platí princip vyhledávací má iniciativu soud.

Ve věcech ryze procesních (procedurálních) má vždy iniciativu soud, protože on je povinen vyšetřit, zda jsou dány předpoklady potřebné pro řízení.

d) Procesní právo upravuje nejen postup při řízení, avšak také určuje, jakým způsobem postupuje soud při získávání potřebných poznatků o skutečnosti a jak má soud tyto poznatky učinit. Přitom vychází z filosofického nazírání současné společnosti. Naše procesní právo v tomto posléze zmíněném případě vychází ze stanoviska, že soud je povinen vždy se snažit utvořit poznatky objektivně pravdivé (§ 120 odst. 1), takže naše procesní právo ovládá princip objektivní pravdy. Naše dřívější buržoazní procesní právo určovalo v některých případech, z jakých poznatků musí soud vycházet bez zkoumání, zda skutečně odpovídají objektivní realitě. Proto se označuje tento princip jako formální pravda. Formální pravda však neplatila ani v buržoazním právu obecně, nýbrž jen tam, kde to zákon výslovně stanovil. V ostatních případech platilo, že soud má učinit poznatky objektivně pravdivé. Proto se tento princip označoval jako princip materiální pravdy v protikladu formální pravdy. I v současné době se označuje v občanském procesním právu princip objektivní pravdy jako princip materiální pravdy. Protože však mezi objektivní a materiální pravdou není žádného obsahového rozdílu, bylo by vhodnější v zájmu jednotnosti i v občanském procesním právu nazývat povinnost získávat poznatky objektivně pravdivé — jako princip objektivní pravdy.

e) S principem objektivní pravdy je úzce spjat princip volného hodnocení důkazů. Jím se rozumí to, že soud je sám odpověden za to, jaké poznatky učiní a že má učinit takové poznatky, o jejichž pravdivosti je sám přesvědčen. Nejde tu tedy jen o volné hodnocení důkazů ve smyslu procesním,

nýbrž o hodnocení všech zpráv v procesu jakýmkoli způsobem získaných. S principem objektivní pravdy neomezeně platícím není slučitelný opačný princip legálního hodnocení důkazů, podle něhož procesní právo samo určuje, jak se má ten, který důkaz hodnotit. Proto se osobně domnívám, že ani ohledně veřejných listin u nás neplatí legální teorie důkazní.¹⁰⁾

f) Naše procesní právo vyslovuje v § 1 velmi závažný postulát, když ukládá soudu, že má zajistit spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů občanů a organizací. Tento postulát je třeba považovat ze nejvyšší princip našeho procesního práva. Spravedlností zákon nemá na mysli pouze to, aby byl právní závěr v rozhodnutí vyslovený formálně správný, nýbrž aby byl i materiálně správný, tj. aby výrok odpovídal současnému právnímu vědomí společnosti. To znamená, že výrok soudu resp. ochrana jím poskytnutá má odpovídat současnému morálnímu nazírání společnosti a jejímu společenskému zřízení.

g) Procesní právo ovládají ještě další zásady, které se zrcadlí v procesních předpisech. Tak např. zásady ústnosti a přímosti, což značí, že každý může v soudním řízení jednat ústně a nepotřebuje k tomu žádného prostředníka (opakem těchto zásad je zásada písemnosti a nepřímosti). Zásada, že jednání před soudem jsou veřejná (opak zásada neveřejnosti), zásada arbitrárního nebo legálního pořádku podle toho, zda je dáno do úvahy soudu, v jakém sledu bude v řízení postupovat, nebo zda je jeho postup procesním právem přesně předepsán. Konečně se v civilním procesu mluví též o zásadě hospodárnosti řízení. V tomto posléze uvedeném případě je však pochybné, zda jde o skutečnou zásadu řízení, protože si těžko lze představit, že by řízení mělo a mohlo být prováděno neehospodárně.

Vedle těchto zásad, které se přímo odrážejí v jednotlivých ustanoveních našeho o. s. ř., ovládají naše procesní právo ještě principy, které jsou vyjádřeny v jiných zákonech, např. že zájem společnosti je nejvyšším příkazem (čl. VII OZ) nebo které třeba vyvodit z účelu a funkce práva vůbec a procesního práva zvlášť. Takovým principem je racionální princip, že každý soudce se musí řídit formálně logickými zákony a pravidly a že musí respektovat obecnou zkušenost, dále morální princip, že soud neposkytne svou ochranu tomu, kdo ji žádá za účelem nemorálním (turpitudinem suam allegans nemo audiatur) atp. Jde o principy vyvozené z obecných společenských zásad. Jejich shrnutí se vymyká rozsahu a účelu tohoto pojednání. Zde stačí na ně jen upozornit.

16. Cílem každého procesu je poskytnout ochranu subjektivním právům a oprávněným zájmům právních subjektů. Účelem procesu pak je zajistit

¹⁰⁾ Opačného mínění je Štajgr: Materiální pravda v občanském soudním řízení, Praha 1954, str. 107. Jinak Fiala: Poznatky soudu při rozhodování v občanskoprávním procesu, Právnické štúdie, Bratislava 1962, str. 662.

tím právní mír a bezpečnost ve společnosti a vyloučit nedovolenou svépomoc.

Právní ochrana se poskytuje v občanském procesu jednak rozhodováním sporů a úpravou právních poměrů účastníků v řízení nesporném, jednak nuceným uskutečňováním práva na plnění v řízení vykonávacím.

V procesu se tohoto účelu dosahuje vydáváním rozhodnutí a dále činností soudu, kterou souhrnně nazveme opatřeními.

Rozhodnutími projevuje soud v občanském procesu svou vůli zákonem předepsanou formou autoritativních výroků znamenajících rozkazy soudu o právech a povinnostech procesních i vlastních hmotněprávních, tedy výroků, které mají povahu konkrétních právních norem. Opatřeními provádí soud v občanském procesu pouze faktickou činnost, která je z hlediska procesu důležitá a pro docílení poskytnutí ochrany nutná.

Tím je dán zásadní rozdíl mezi rozhodnutími a opatřeními.

Rozhodnutí, aby splnila svůj účel, musí být zásadně (tedy kromě výjimek stanovených zákonem) způsobilá, aby závazně a nezměnitelně upravila právní poměry účastníků. To dociluje rozhodnutí institutem právní moci. Právní moc rozhodnutí musí pojmově nutně vázat subjekty základního procesního poměru, tj. stát a účastníky řízení. To znamená, že jednou pravomocně vyslovená ochrana subjektivního práva zásadně zavazuje jak stát (tj. všechny jeho orgány), tak i účastníky řízení. Stát i účastníci řízení se musí takto poskytnuté ochraně podříditi a musí ji respektovat a společnost bude mezi těmito subjekty považovat za právo pouze to, co bylo v rozhodnutí soudu pravomocně vyjádřeno. Jen tak může být zaručena právní jistota a právní mír ve společnosti. V tom se zračí podstatný rozdíl mezi vlastním právem hmotným a mezi tzv. judikátním právem, jak hmotným tak i procesním. Judikátní právo je autoritativně soudem stanovené subjektivní právo formou procesním právem určenou. Judikátní právo zavazuje tedy stát i účastníky a je subjektivním právem procesním, které je v procesu soudem vždy konstituováno, vytvořeno a kterému pouze procesní právo zaručuje jeho závaznost a neměnnost. Proto toto právo procesně trvá jako judikované právo bez časového omezení a na této jeho vlastnosti nic nemění ani ta skutečnost, že povinný svou povinnost splnil, anebo, že účastníci upravili obsah tohoto judikovaného práva později smluvně jinak. Pro judikované právo nelze již poskytnout znovu stejnou ochranu, kterou poskytlo pravomocné rozhodnutí. Jde o věc pravomocně rozsouzenou, což zakládá překážku pro nové uplatňování ochrany. Tak judikované právo vyčerpává právo na ochranu judikovaného práva. To znamená, že judikované právo je judikováno jednou provždy. Splnění povinnosti tím, komu byla v rozhodnutí tato povinnost uložena, sice materiálně znamená zánik tohoto práva, formálně však toto subjektivní právo zůstává jako právo stanovené závazně a nezměnitelně jak vůči státu tak

i vůči účastníkům řízení. Tato formální stránka judikovaného práva je tedy stálá a jen obsah judikovaného práva může být v rozsahu zákonem stanoveném změněn nebo může zaniknout. I to je důkaz pro naše tvrzení, že judikované právo je právem procesním odlišným od vlastního práva hmotného.

17. Závaznost judikovaného práva se musí projevit v tom, že toto právo je nuceně realizovatelné. Nucená realizovatelnost se projevuje různě podle toho, jaký obsah má poskytnutá ochrana.

Ochrana v civilním procesu sporném může být soudem poskytnuta buď tak, že soud poskytne žalobci žádanou ochranu jeho subjektivního práva nebo tak, že soud poskytne žalovanému ochranu tím, že žalobcův návrh na poskytnutí ochrany zamítne. V obou případech byla poskytnuta právní ochrana právní sféře účastníků. Obsah poskytnuté ochrany tedy může být z tohoto hlediska pozitivní nebo negativní. Jak pozitivní tak i negativní ochrana může být nuceně realizována. Tuto nucenou realizaci nazýváme vykonatelností rozhodnutí. Je-li obsahem ochrany právo na plnění, pak se nucené realizace tohoto plnění provede výkonem rozhodnutí (exekucí). Je-li obsahem ochrany jiné právo, např. existence nebo neexistence práva resp. povinnosti nebo právního poměru nebo uložení prohlášení vůle (§ 161 odst. 3), pak je toto právo nuceně realizováno právní mocí rozhodnutí, popř. nějakými dalšími opatřeními soudu, např. příkazem zápisu obsahu rozhodnutí do matriky apod. Rozhodnutí, které zamítá poskytnout ochranu nějakému subjektivnímu právu je rovněž nuceně vykonáno právní mocí tohoto rozhodnutí a popř. nějakým dalším vhodným opatřením soudu, např. oznámení zamítnutí žaloby jinému soudu nebo jinému státnímu orgánu (např. při řešení tzv. prejudiciálních otázek).

Vidíme tu, že vykonatelnost je vlastnost pouze judikovaného práva. Protože i vykonatelnost je institutem procesního práva, znamená to, že judikované právo má vlastnosti procesní povahy a že je tedy právem procesním. I to je dokladem toho, že je-li judikované právo právem hmotným, je procesním právem hmotným, nikoli vlastním právem hmotným, a to ani vlastním soukromým právem hmotným ani vlastním veřejným právem hmotným.

NĚKTERÉ OBECNÉ OTÁZKY EXEKUČNÍHO PRÁVA

1. V kapitole první bod 5 a v pozn. 6 bylo uvedeno, že exekuční řízení má buď strukturu řízení sporného nebo řízení nesporného podle toho, zda jde o řízení rozvrhové nebo jiné exekuční řízení, které můžeme nazývat exekuční řízení v užším smyslu. Exekuční řízení lze tedy dělit na exekuční řízení v užším smyslu a na řízení rozvrhové.

Exekuční řízení v užším smyslu má strukturu řízení sporného. Avšak uvnitř tohoto exekučního řízení se vytváří někdy zvláštní úsek tohoto řízení, tj. řízení o sporu o právo, čímž uvnitř exekučního řízení dochází k tzv. incidenčním sporům. V nich jde o skutečné řešení sporu o právo a proto toto řízení, které je součástí řízení exekučního, se musí řídit podobnou procedurou, jako se řídí řízení sporné a musí se zásadně řídit i podobnými principy. Přitom ovšem nelze nikdy přehlédnout, že incidenční řízení jsou součástí řízení exekučního a že v nich musí být respektována kategorická ustanovení platící pro celé exekuční řízení.

2. Exekuční řízení je součástí civilního soudního procesu a společně s řízením nalézacím tvoří občanské soudní řízení. Protože ani nalézací řízení ani exekuční řízení není jednotné, platí jak v nalézacím řízení tak i v exekučním řízení společně některé protikladné zásady podle toho, jakou strukturu to které řízení má. O tom bylo blíže pojednáno v kapitole první, bod 15.

I pro řízení exekuční v užším smyslu, které má strukturu sporného řízení, platí pro zahájení a ukončení tohoto řízení zásada dispoziční, a to bezpodmínečně. Exekuční řízení lze zahájit jen na návrh oprávněného (§ 261 odst. 1, první věta) a musí být zastaveno, jestliže tak oprávněný navrhne (§ 268 odst. 1, písm. c).

Exekuční řízení je řízení skládající se z řady rozhodnutí, která stanoví, zda a jak bude toto řízení prováděno, a dále z řady faktických úkonů, opatření, jimiž se nucená realizace práva na plnění uskutečňuje. Pro exekuční řízení jakožto výrazně procedurální postup platí proto zásada vyhledávací. Soud musí ze své povinnosti vyhledat, zda jsou dány všechny

procesní předpoklady zákonem žádané. Jen tam, kde svou podstatou je část exekučního řízení určena pro řešení sporu o právo, tedy v tzv. incidenčních sporech, platí zásada projednací. Tam, kde dochází v exekučním řízení k vydávání rozhodnutí, platí zásada objektivní (materiální) pravdy ohledně skutečností rozhodných pro vydání rozhodnutí. Je si však třeba ujasnit, že skutečností rozhodnou pro nařízení exekuce je pouze existence exekučního titulu. Pro nařízení exekuce není proto rozhodné, zda exekuční titul je obsahově správný, zda právo v něm přiznané nezaniklo atp. Nelze proto ani v exekučním řízení u nás mluvit, že ohledně důkazu existence exekučního titulu platí zásada formální pravdy. Zásada objektivní pravdy přirozeně nepřichází v úvahu v té části exekučního řízení, kde se provádějí jen faktické úkony. Proto se např. nezjišťuje před soupisem, zda movité věci jsou vlastnictvím povinného, ani při nařízení exekuce se nezjišťuje, zda příkázaná pohledávka skutečně existuje.

V exekučním řízení platí zásadně princip volného hodnocení důkazů. Při nařízení exekuce musí však soud vycházet z tvrzení oprávněného a existence vymáhaného práva může návrhovateli prokázat jen stejnopisem exekučního titulu. To je výjimka ze zásady objektivní pravdy i volného hodnocení důkazů.

I v exekučním řízení platí zásada rovnosti účastníků, která spočívá v tom, že oprávněný z exekučního titulu není právně nadřazen povinnému.

I ostatní zásady platné v řízení nalézacím tu platí, pokud pro toto řízení mohou přicházet v úvahu, tedy zásada veřejnosti při jednání (nikoliv při vykonávání opatření soudu), zásada ústnosti, přímosti a hospodárnosti. Zvláštnost exekučního řízení jako nuceného uskutečňování práva jeho faktickým vynucováním sebou nese, že postup v tomto řízení je mnohdy vázán na řadu po sobě nutně následujících rozhodnutí nebo opatření, že v tomto řízení nemůže platit neomezeně zásada arbitrárního pořádku, nýbrž že v těchto případech platí zásada legálního pořádku. Tak je tomu např. při prodeji movitých věcí. Napřed musí být exekuce prodejem movitých věcí nařízena a pak teprve je možno věci sepsat a teprve po právní moci nařízení exekuce je možné je prodávat (§ 325, 328).

3. Exekuční řízení je jedním z nejpronikavějších řízení, protože jde o uskutečňování vynutitelnosti práva, tedy o uskutečňování nejdůležitější úlohy práva. Opatření, které soud přitom nutně musí provádět, znamenají závažné zásahy do právní sféry povinného a případně do právní sféry osob třetích. Proto je pochopitelné, že tyto zásahy mohou být prováděny jen způsoby zákonem určenými a postupem, který právní řád dovoluje.

Exekuční řízení sleduje ten účel, aby byly uspokojeny oprávněné nároky oprávněných vůči povinnému nuceným zásahem státu prostřednictvím soudu.

Vycházíme-li z tohoto účelu exekučního řízení a přihlížíme-li k tomu, že jde o nucené zásahy do právních sfér povinného a mnohdy i osob třetích, můžeme vytknout určité speciální principy, které toto řízení ovládají.

Tyto zásady jsou:

- a) Exekuční řízení smí být prováděno jen k uspokojení práv skutečně existujících (§ 267 odst. 2, § 268 odst. 1, písm. g)).
- b) Exekuční řízení může být prováděno jen za podmínek zákonem stanovených a jen způsoby zákonem k tomu určenými (§ 257).
- c) Exekuční řízení může být prováděno jen v rozsahu, jaký stačí k uspokojení oprávněného (§ 263 odst. 1).
- d) Uspokojování oprávněného se má dít jen z majetku povinného (§ 267 odst. 1).

Tyto základní principy exekučního práva ve svém souhrnu vyjadřují zásadu ochrany zákonem chráněné právní sféry povinného i třetích osob v exekučním řízení. Tato ochrana je v exekučním řízení nutná, protože uskutečňováním státní moci fyzickým donucováním povinného by se mohlo nepřipustně zasáhnout do chráněné právní sféry jeho i dalších osob, zúčastněných na exekučním řízení.

Poruší-li se kterýkoli z uvedených principů, stává se exekuce nepřipustnou. Ani právní moc usnesení nařizujícího nepřipustnou exekuci nemůže z nepřipustné exekuce učinit exekuci připustnou. Nepřipustnost exekuce není však stejné kvality. Jestliže exekuce není prováděna za podmínek zákonem stanovených nebo způsoby exekučním zákonem dovolenými (b) anebo jestliže je prováděna ve větším rozsahu, než jaký stačí k uspokojení oprávněného (c), pak nepřipustnost exekuce je absolutní. To znamená, že soud musí okamžitě, jak onu nepřipustnost zjistí, zastavit exekuci z úřední povinnosti, aniž je k tomu třeba nějakého návrhu od kohokoli, a to v jakémsi stádiu exekuce. Naproti tomu, jestliže exekuce je prováděna k uskutečnění práva, které ve skutečnosti neexistuje (a) anebo jestliže se uspokojování oprávněného po případě jiných věřitelů děje z majetku třetí osoby (d), je nepřipustnost takové exekuce pouze relativní. Relativnost takové nepřipustnosti exekuce spočívá v tom, že k ní může soud přihlížet jen na návrh toho, do jehož práv taková nepřipustná exekuce zasahuje. Tím vzniká mezi navrhovatelem a jeho odpůrcem spor o exekuční právo, totiž spor o nepřipustnost exekuce.

4. Pro celé řízení exekuční platí zásada samosoudcovského rozhodování. Senát rozhoduje jen tam, kde to zákon výslovně stanoví (§ 253). V tomto směru tato zásada nedoznala změny ani novelou, zák. č. 158/1969 Sb., protože novelizace § 36 se netýká řízení exekučního, kde platí speciální ustanovení § 253.¹¹⁾

5. Pro exekuční řízení rozvrhové přicházejí v úvahu tyto speciální exekuční zásady:

- a) Zásada priority,
- b) zásada přednosti,
- c) zásada proporcionality.

6. Exekuční řízení jako nucený výkon práva na plnění se pojmově liší od řízení nalézacího, jak to bylo výše vysvětleno. Protože však obě řízení jsou součástí občanského soudního řízení, vytváří nalézací řízení a exekuční řízení dva druhy občanského soudního řízení.

Skutečnost, že jde o dva různé druhy jediného občanského soudního řízení však nebrání tomu, aby exekuční řízení nepoužívalo některé procesní instituty, kterými se uskutečňuje řízení nalézací. Ovšem samostatnost exekučního řízení má za následek předně to, že procesní instituty nalézacího řízení mohou být v exekučním řízení použity jen tehdy, nemá-li exekuční právo samostatnou úpravu (§ 254 odst.1). Další následek nezávislosti exekučního řízení na nalézacím řízení spočívá v tom, že procesní instituty nalézacího řízení mohou být použity vždy jen přiměřeně, tj. pokud jejich užití je slučitelné s cílem a účelem, které sleduje exekuční řízení.

Tato nezávislost exekučního řízení na nalézacím řízení se projevuje i v tom, že občanské procesní právo může rozhodování sporů o exekuční právo, které vznikají z podnětu exekučního řízení, buď svěřit rozhodování exekučnímu řízení nebo může výslovně či mlčky svěřit rozhodování takových sporů řízení nalézacímu.

7. Exekuční řízení předpokládá existenci určitých podmínek zákonem stanovených, za nichž může být exekuce prováděna.

Tyto podmínky jsou jednak formálně procedurální, jednak hmotněprávní.

a) Formální podmínky, neboli procesní podmínky, musí tu být dány, aby exekuční proces mohl být veden ve věci samé. „Věcí samou“ v exekučním procesu je nucené uskutečnění práva pomocí soudního donucení. Věc sama v exekučním řízení je tedy věcí procesní, nikoli samotné právo hmotné, které je pouze jejím obsahem. Nejsou-li dány procesní podmínky, nemůže být toto nucené uskutečnění práva ani povoleno, ani prováděno, jestliže ovšem tento nedostatek není odstranitelný. Exekuce, u níž nejsou dány všechny tyto procesní podmínky, je absolutně nepřipustná. Proto ani

11) Tím však vzniká neodůvodněná nesrovnalost mezi řízením nalézacím a řízením exekučním, protože dříve platná zásada senátního rozhodování v řízení nalézacím byla nyní opuštěna a rozhodnutí senátní bylo vyhrazeno jen věcem uvedeným v § 36 odst. 2. Tak většina majetkových věcí je v řízení nalézacím svěřena samosoudci, kdežto věc podstatně jednodušší v exekuci, jako např. odklad exekuce podle § 266 odst. 1 je svěřena senátu. Tuto nesrovnalost však nelze odstranit pouhým výkladem § 36 a 253, protože to by vyžadovalo zrušit výkladem ustanovení § 253, což není možné.

právní moc usnesení nařizujícího takovou absolutně nepřipustnou exekuci nic nemění na tom, že nesmí být vykonána. To je podstatný rozdíl proti řízení nalézacímu, kde právní moc rozhodnutí způsobuje, že vadné rozhodnutí nemůže zásadně soud v nalézacím řízení sám zrušit a řízení zastavit. Naproti tomu v řízení exekučním musí soud v kterémkoli stádiu nařízenou exekuci zastavit, jakmile zjistí, že tu chybí některá neodstranitelná procesní překážka (např. pravomoc soudu).

aa) Procesní podmínky v exekuci jsou totožné jako v řízení sporném. Jsou to tedy návrh na nařízení exekuce (§ 261 odst. 1), pravomoc soudu (§ 251, 274), jeho příslušnost (§ 252), způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost (§ 19, 20 a § 254 odst. 1), průkaz plné moci (§ 24 a n., § 254 odst. 1) nebo překážka věci zahájené nebo rozsouzené (§ 83, 159, 167 odst. 2 a § 254 odst. 1). Jde-li o neodstranitelný nedostatek procesní podmínky, nesmí být exekuce nařízena a exekuční řízení musí být zastaveno (§ 104 odst. 2, § 254 odst. 1). Byla-li již přesto exekuce nařízena, ať usnesení o nařízení exekuce je či není pravomocné, musí být exekuce zastavena. Jen v odvolacím řízení může odvolací soud zrušit usnesení o nařízení exekuce a exekuční řízení zastavit (§ 104 odst. 1, § 254 odst. 1). Rozdíl mezi zastavením exekučního řízení a zastavením samotné exekuce spočívá v tom, že zastavení exekučního řízení se může stát jen do té doby, než je nařízena exekuce, nebo v odvolacím řízení o odvolání proti usnesení o nařízení exekuce. Jinak řečeno je možné zastavit exekuční řízení jen do té doby než bylo rozhodnuto o věci samé. Jakmile bylo rozhodnuto o věci samé, může soud prvního stupně jen zastavit exekuci, tj. zastavit provádění výkonu nařízené exekuce, aniž se smí dotknout vydaného usnesení o nařízení exekuce, ledaže jde o výrok o nákladech exekučního řízení (§ 271 věta druhá). Tím se nám exekuční řízení dělí na dvě části. Prvá část je řízení do vydání rozhodnutí ve věci samé, tj. do vydání rozhodnutí o nařízení exekuce. Druhá část exekučního řízení začíná po nařízení exekuce a pokračuje výkonem exekuce až do jejího ukončení. Tento úsek můžeme nazývat vlastní exekucí.

bb) Z procesních podmínek je v této souvislosti třeba upozornit na pravomoc soudu k provádění exekuce. Tato pravomoc je výlučná a na výběr daná.

aaa) Výlučně je civilní soud oprávněn provádět exekuci na základě určitých exekučních titulů. Tak smí jen civilní soud provádět exekuci k uskutečnění exekučních titulů vydaných civilními a trestními soudy, státními notářstvími, prokuraturou, komisemi pro pracovní spory, hospodářskou arbitráží, jestliže ukládá povinnost občanům, vydaných rozhodci, komisemi podle zákona o myslivosti, dále cizími orgány a cizími rozhodci.

Dále je výlučně oprávněn soud provádět nucený prodej nemovitostí.

bbb) Na výběr je dána pravomoc soudu k výkonu exekučních titulů vy-

daných v řízení správním podle § 72 odst. 2 zák. č. 71/1967 Sb. Oprávněný k návrhu na exekuci může totiž vždy žádat o výkon správního rozhodnutí soud.

ccc) Vyloučena je pravomoc soudu k exekuci u některých rozhodnutí:

Soud nesmí provádět exekuci k vymožení titulů vydaných hospodářskou arbitráží, která se netýkájí občanů (§ 40 zák. č. 122/1962 Sb. o hosp. arbitráži);

Soud nesmí vykonávat exekuci na základě správních rozhodnutí, jestliže výkon těchto rozhodnutí ukládá zákon jen správním orgánům (např. § 65 odst. 2 vyhl. 42/1966 Sb., o poskytování léčebněpreventivní péče).¹²⁾

Vyloučena je také pravomoc tuzemských soudů, jestliže by měla být vedena proti cizímu státu nebo osobám, jež podle mezinárodních smluv nebo jiných pravidel mezinárodního práva anebo zvláštních československých právních předpisů používají v Československé socialistické republice imunity (§ 47 zák. č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním). Právě tak je vyloučena pravomoc našich soudů, jestliže by povolení na vedení exekuce zasáhlo do územní výsosti jiného státu. Tak by tomu např. bylo, kdyby náš soud povolil exekuci srážkami ze mzdy, jestliže by plátce mzdy měl sídlo svého podniku na území cizího státu. Vydat rozkaz soudu k provádění srážek nelze mimo území našeho státu. Totéž platí u prikázání pohledávek.

cc) Dále je třeba ještě stručně se zmínit o dvou procesních podmínkách, tj. o překážce litispendence a překážce rei iudicatae.

Překážka věci zahájené a pravomocně rozsouzené předpokládá, že se v dalším řízení jedná o tutěž věc (idem).

„Věcí“ v tomto smyslu je v exekuci vždy nějaká věc procesní. Je to buď „věc sama“, tj. ochrana práva anebo jiná procesní otázka. Protože proces je institut dynamický, musí při posuzování totožnosti věci vždy být brán zřetel i k momentu časovému. To znamená, že se musí hledět k tomu, že časová změna neznamená automaticky změnu věci. Proto pokud jde o nařízení exekuce, musí být hleděno nejen k tomu, zda jde o tytéž subjekty, o stejné právo, stejný způsob jeho vymáhání a stejný exekuční předmět, nýbrž i k tomu, zda uplynutím času se nezměnila situace natolik, že již o stejné věci nelze hovořit. Proto pravomocné povolení exekuce prodejem nemovitosti překáží opětovnému nařízení takového prodeje pro tytéž účastníky, tutěž pohledávku a tutěž nemovitost. Zde časový moment nemůže hrát roli. Naproti tomu pravomocné zamítnutí návrhu na odklad exekuce ze sociálních důvodů nebrání novému věcnému rozhodování o odkladu exekuce ze sociálních důvodů, jestliže se mezitím změnily poměry povinného nebo oprávněného (§ 266).

¹²⁾ Jinak toto ustanovení vykládá praxe — srov. R 24/71.

b) Materiální podmínkou exekuce je existence exekučního titulu.

aa) Exekučním titulem rozumíme listinu vydanou k tomu oprávněným orgánem, která má předepsanou formu, v níž se ukládá určité osobě povinnost něco v určité době plnit. Tato listina musí být vykonatelná, tj. musí mít vlastnosti, že podle ní lze plnění nuceně vymáhat.

/bb) Které orgány jsou oprávněny vydávat exekuční tituly stanoví příslušné procesní předpisy. Občanský soudní řád za takové orgány považuje předně civilní soudy (§ 251), dále pak orgány uvedené v § 274 a dále orgány, které uvádějí další zákonné předpisy, jako např. zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb., zákon o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů č. 98/1963 Sb., zákon o myslivosti č. 23/1962 Sb. atp.

cc) Jak již dříve bylo řečeno, rozumíme vykonatelnosti vlastnost exekučního titulu, která ho činí způsobilým, aby podle něho mohlo být nuceně uskutečněno právo v něm stanovené.

Aby byla listina, která je podkladem pro existenci exekučního titulu, vykonatelná, musí splňovat jednak náležitosti formální, jednak náležitosti materiální.

aaa) Formální náležitosti vykonatelnosti exekučního titulu jsou stanoveny v procesních předpisech, podle kterých byly exekuční tituly vydány.

bbb) Materiální náležitosti vykonatelnosti exekučního titulu rozumíme obsahové předpoklady, které musí být splněny, aby jinak formálně vykonatelný exekuční titul mohl být podkladem pro nařízení a provedení exekuce. Nynější platný občanský soudní řád z r. 1963 nemá ustanovení o tom, jaké obsahové vlastnosti musí mít formálně vykonatelný exekuční titul, aby podle něj mohla být nařízena a provedena soudní exekuce. Je tomu tak zřejmě proto, že zákonodárce považoval obsahové vlastnosti, které činí exekuční titul vykonatelným, za samozřejmé. Tento předpoklad však není správný. Jak dřívější občanský soudní řád z r. 1950, tak i dřívější exekuční řád z r. 1896 takové ustanovení měly, takže vypuštění tohoto důležitého ustanovení může vyvolávat představu, že nyní již exekuční titul takové náležitosti mít nemusí.

Každý exekuční titul, aby mohla podle něj být nařízena exekuce, musí uvádět toho, kdo je podle tohoto titulu oprávněný, dále, kdo je podle tohoto titulu povinný, musí přesně vymezovat právo oprávněného a musí uvádět lhůtu, do kdy má povinný svou v exekučním titulu stanovenou povinnost splnit. Již toto vymezení obsahových náležitostí exekučního titulu ukazuje, že tyto náležitosti mají být v zákoně výslovně uvedeny. Výslovné zákonné ustanovení o materiální náležitosti titulů upozorňuje každého soudce na to, že jen po splnění těchto předpokladů může nařídit soudní exekuci. Jistě lze složitou úvahou k těmto obsahovým náležitostem exekučního titulu dojít. Avšak není legislativně vhodné, aby byl ten, kdo

povoluje exekuci, nucen teprve velmi složitou úvahou si uvědomovat, za jakých podmínek může exekuci nařídit.¹³⁾

8. Formálně i materiálně vykonatelný exekuční titul je materiální podmínkou každé exekuce. Chybí-li takový titul, musí být návrh na povolení exekuce zamítnut. Bude-li exekuce přesto nařízena, pak musí být v každém stadiu řízení zastavena (§ 268 odst. 1, písm. a)).

9. Zahájením exekučního řízení, tj. okamžikem kdy dojde soudu návrh na nařízení exekuce, vzniká exekučně právní poměr.^{13a)}

a) Subjekty tohoto exekučněprávního poměru jsou nutně soud a účastníci řízení a mohou jimi být i osoby třetí.

Soud i účastníci řízení jsou subjekty exekučněprávního poměru od zahájení exekučního řízení až do jeho ukončení. Třetí osoby se stávají subjekty exekučněprávního poměru jen někdy. Stejně jako v řízení nalézacím se stávají subjekty exekučněprávního poměru již při zahájení exekučního řízení (např. zákonný zástupce účastníka nebo jeho zmocněnec), jindy až po nařízení exekuce (např. svědek, znalec, podlužník, třetí osoba, do jejíhož práva bylo exekucí neoprávněně zasaženo).

aa) Také v exekučním řízení vzniká nutně vždy základní exekučněprávní poměr mezi soudem a účastníky exekučního řízení. Kdyby chyběl jako procesní subjekt soud, pak nevznikne exekuční řízení a exekučněprávní poměr vůbec.

Kdyby chyběl některý z účastníků řízení, vznikne vadné exekuční řízení a exekučněprávní poměr vznikne jen mezi soudem a jedním účastníkem. O takový případ by šlo, kdyby např. osoba, která je v návrhu na řízení exekuce uváděna jako oprávněný a povinný, byla již v době podání návrhu mrtvá, takže by uváděnému účastníku chyběla způsobilost být účastníkem řízení (§ 255 odst. 1, § 254 odst. 1, § 19 a § 7 OZ). Protože taková vada znamená neodstranitelný nedostatek procesní podmínky, musí být takové vadné exekuční řízení zastaveno a byla-li již exekuce nařízena, musí být ihned, jakmile soud tento nedostatek zjistí, exekuce zastavena pro svou absolutní nepřípustnost podle § 268 odst. 1, písm. h). Zde tedy nemůže nastat změna účastníka exekučního řízení podle § 256.

Zvláštnost exekučního řízení spočívá v tom, že se exekuční řízení v užším

¹³⁾ Proto právem o. s. ř. z r. 1950 v § 434 stanovil, že k povolení exekuce je třeba, aby exekuční titul obsahoval označení oprávněného a povinného a vymezení nároku, který má být exekucí vymóžen. Stejně tak i býv. § 7 odst. 1 exekučního řádu z r. 1896 správně stanovil, že exekuce smí být povolena jen tehdy, lze-li z exekučního titulu seznat mimo osobu toho, kdo je oprávněn a kdo zavázán, také předmět, způsob, objem a čas dlužného plnění nebo opomenutí. Vynechání podobného ustanovení v dnešním o. s. ř. je tedy jeho značným nedostatkem. Takové ustanovení také zdůrazňuje zákonný požadavek, aby i rozhodnutí i smíry vydané v soudním řízení byly vždy ve výroku formulovány tak, aby — jde-li o plnění —, mohly být podkladem pro nařízení exekuce.

^{13a)} Srov. pozn. 7.

smyslu, jde-li o vymáhání zaplacení peněžité částky, změni v řízení rozvrhové, byl-li docílen zpeněžením exekučního předmětu výtěžek, který má být rozdělen mezi více oprávněných osob, což vyvolává nutně v okamžiku docílení výtěžku změnu v základním exekučním právním poměru, pokud jde o počet subjektů tohoto poměru a jejich vzájemné postavení.

bb) Vedle základního exekučněprávního poměru mohou v exekučním řízení vznikat i vedlejší exekučněprávní poměry, jestliže se účastní exekučního řízení osoby třetí. Třetí osoby se mohou účastnit exekučního řízení podobně jako v řízení nalézacím, pokud to není povahou exekuce vyloučeno (jako např. vedlejší účastenství). Třetí osoby mohou být do exekuce vtaženy na základě zákona nejen rozhodnutím soudu (např. plátce mzdy atp.), nýbrž i faktickým opatřením soudu při výkonu exekuce, kterým neoprávněně zasáhne soud do osobní nebo majetkové sféry třetí osoby. V těchto posléze jmenovaných případech se nutně dostávají třetí osoby do právního poměru k účastníkům exekučního řízení, což je nepochybně dokladem jednotnosti exekučněprávního poměru.

b) Objektem exekučněprávního poměru je žádaná ochrana určitého subjektivního práva účastníků při nuceném uskutečňování ochrany tohoto subjektivního práva. Toto subjektivní právo tvoří obsah ochrany, tedy obsah objektu exekučněprávního poměru.

c) Obsahem exekučněprávního poměru jsou subjektivní exekuční práva a povinnosti, které vznikají subjektům exekučněprávního poměru na základě zákona.

I zde je třeba vidět kvalitativní rozdílnost práv a povinností soudu jako mocenského státního orgánu a práv a povinností ostatních subjektů exekučněprávního poměru. Soud uskutečňuje svá práva a své povinnosti mocensky. Účastníci mohou svá práva a povinnosti uskutečnit jen zákonem stanovenými procesními úkony.

Třetím osobám v exekuci mohou vznikat exekuční práva a povinnosti jak ryze procedurální (např. povinnost svědka dostavit se k soudu a vypovídat), tak exekuční práva a povinnosti hmotněprávní (např. povinnost a jemu odpovídající právo plátce mzdy provádět srážky ze mzdy povinného a vyplácet je oprávněnému).

Tyto vedlejší exekučněprávní poměry zakládají právní vztahy k subjektům základního exekučněprávního poměru, u nichž některé musí být realizovány v nalézacím řízení. Je tomu tak proto, že, nejsou-li práva a povinnosti splněny dobrovolně, vznikají mezi určitými subjekty spory o toto exekuční právo.

10. Exekučněprávní poměry vznikají zahájením exekučního řízení. Jejich obsahem jsou — jak bylo řečeno — jednak práva a povinnosti ryze procesní povahy, jednak práva a povinnosti hmotněprávní povahy. Formální exe-

kuční práva a povinnosti zanikají zastavením exekučního řízení nebo zastavením exekuce. Některá práva a povinnosti hmotněprávní povahy však zastavením exekuce nezanikají. Záleží to na tom, zda jde o hmotná procesní práva založená s účinkem právní moci pravomocným rozhodnutím soudu, tedy zda pravomocným rozhodnutím bylo nezměnitelně a mezi účastníky procesního hmotného poměru závazně určeno určité subjektivní právo hmotné, nebo zda práva a povinnosti hmotněprávní povahy jsou založena usnesením soudu o nařízení exekuce jen tak, že se přenáší na oprávněného formální oprávnění uplatňovat za účelem realizace úkojného práva hmotná práva povinného vůči osobám třetím. V těchto případech totiž úkojné právo štěpí věcnou aktivní legitimaci povinného k uplatňování exekucí zasaženého práva na věcnou legitimaci formální a věcnou legitimaci materiální. Formální legitimace přechází na oprávněného, kdežto materiální legitimace zůstává povinnému. Tam, kde hmotná práva a povinnosti trvají i po zastavení exekuce dále, trvá přirozeně i dále exekučněprávní poměr tak dlouho, dokud rozhodnutí zakládající takové právo nebo povinnost nebude zrušeno. Tam však, kde na základě zákona byla na oprávněného přenesena jen formální věcná legitimace povinného, aby tak mohl realizovat své úkojné právo, zaniká nutně i zánikem úkojného práva oprávněného také hmotněprávní formální legitimace oprávněného a spojuje se opět s materiální věcnou legitimací v jedinou věcnou legitimaci povinného. To bude blíže vyloženo při výkladech o tzv. poddlužnických sporech. To jsou exekuční spory mezi oprávněným a tzv. poddlužníkem, ve kterých jsou uplatňovány pohledávky povinného, které má vůči poddlužníkovi.

11. Exekuční spory mohou vznikat i mezi oprávněnými a případně věřiteli o tom, kdo z nich má právo na uspokojení svého úkojného práva v exekuci.

Dále mohou vznikat exekuční spory, jestliže exekucí bylo neoprávněně zasaženo do právní sféry třetí osoby. Právě tak mohou v exekuci vznikat spory mezi účastníky exekučního řízení o tom, zda právo, které se v exekuci vymáhá, již nezaniklo a zda tedy není exekuce nepřipustná, anebo zda právo není vymahatelné. Mohou však vznikat spory i o doplnění exekučního titulu potřebné k nařízení exekuce.

Se všemi těmito spory musí každé exekuční právo počítat a mělo by je řádně upravit. To se však často nestává. Inaše platné exekuční právo neupravuje dostatečným způsobem jednotlivé exekuční spory, ba mnohdy se o jejich možnosti ani nezmiňuje. Tím ovšem vzniká obecná otázka, jakým způsobem se mají takové exekuční spory řešit. Jde tu totiž o to, zda spory, které vznikají z podnětu exekučního řízení, se mají řešit v řízení nalézacím, sporném, nebo zda se mají řešit v řízení exekučním. Odpověď na tuto základní otázku je třeba hledat ve vymezení účelu řízení sporného a ří-

zení exekučního. Řízení sporné je celým svým zaměřením a uspořádáním určeno k řešení sporů o právo. V něm tedy má soud autoritativně vyslovit, co je v konkrétním případě třeba považovat za právo. Naproti tomu řízení exekuční je určeno k tomu, aby právo oprávněného na plnění, určené již evidentním a pro stát formálně závazným způsobem v listině k tomu zákonem stanovené, bylo nuceně realizováno. Slouží tedy exekuční řízení nucenému uskutečnění práva oprávněného. Z toho je zřejmé, že se exekuční řízení v podstatě nehodí k tomu, aby v něm byly řešeny spory o právo, protože k tomu není vhodně zařízeno. Vycházíme-li z těchto účelů řízení nalézacího a řízení exekučního, musíme dospět k závěru, že exekuční spory se mají zásadně řešit v nalézacím řízení sporném, a že je lze řešit v řízení exekučním jen tehdy, jestliže tak zákon výslovně stanoví. Pravidlem je tedy, že exekuční spory se řeší v řízení sporném a výjimkou z tohoto pravidla je, že se takové některé spory řeší v řízení exekučním. Uvědomíme-li si účinek pravidla a výjimky v právu, pak je nepochybné, že výjimku musí stanovit zákon. Svěří-li zákon vyřizování exekučního sporu řízení exekučnímu, nemůže tím ovšem setřít rozdíl mezi vymáháním práva a řešením sporu o právo. Tento rozdíl je podstatný, je dán povahou věci. Vymáhání práva zůstane vždy nucenou realizací již určeného práva a spor o právo zůstane vždy sporem. Na tom nemůže nic měnit ani zákon. Proto nutně řešení sporu musí v exekučním řízení vytvořit zvláštní od ostatního exekučního řízení odlišný úsek řízení. Tento úsek řízení nazýváme řízení incidenční a spor, který se v exekučním řízení řeší, označujeme jako incidenční spor.

12. Skutečnost, že incidenční exekuční spor je sporem o právo, má ten důsledek, že se řízení o tomto sporu musí v podstatě řídit těmi zásadami, které ovládají řízení sporné. Tyto zásady nejsou vždy totožné se zásadami, které ovládají řízení exekuční. Řízení incidenční je však i součástí řízení exekučního. Proto v něm musí platit i ta některá ustanovení, která platí pro celé exekuční řízení.

a) Z těchto společných zásad, které platí jak pro řízení sporné, tak i pro řízení incidenční, je třeba uvést tyto:

aa) Zásada dispoziční se projevuje v řízení incidenčním tím, že toto řízení lze zahájit na návrh. Náš o. s. ř. to vyjadřuje v § 269 odst. 1, druhá věta, když stanoví, že k zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1, písm. g) může dojít jen na návrh povinného. Toto ustanovení však nevyčerpává všechny incidenční spory, jak bude dále ukázáno. I pro jiné incidenční spory výše uvedená zásada o zahájení řízení platí.

Je ovšem třeba si uvědomit, že návrhem na zahájení incidenčního řízení se nezahajuje řízení v technickém slova smyslu jako je tomu v řízení sporném (§ 82 odst. 1). Incidenční řízení je totiž součástí již zahájeného exekučního řízení a tvoří v tomto zahájeném řízení jen zvláštní úsek tohoto

řízení. Tento úsek není formálně oddělen od vlastního exekučního řízení, avšak může být započat jen na návrh.

Dále platí i pro řízení incidenční tyto zásady:

- bb) Zásada objektivní pravdy,
- cc) zásada volného hodnocení důkazů,
- dd) zásada veřejnosti,
- ee) zásada arbitrárního pořádku,
- ff) zásada ústnosti a přímosti,
- gg) zásada hospodárnosti.

b) Zásada projednací ve vlastním exekučním řízení neplatí, nýbrž tam platí zásada vyhledávací. Tuto zásadu však nelze pro sporné řízení, pokud jde o věc samu, použít, protože je věcí účastníků, aby se sami starali o to, aby skutkový základ sporu byl náležitě soudu přednesen a aby bylo jejich tvrzení dokázáno. Proto ve sporném řízení musí nést účastníci důkazní břemeno ohledně tvrzení, která sami učinili a která jsou důležitá pro příznivé rozhodnutí o jejich návrhu. Jinak řečeno i účastníci řízení o incidenčním sporu nesou důsledky toho, nebude-li tvrzení potřebné pro příznivé rozhodnutí o jejich návrhu učiněno a dokázáno.

c) Jen pro incidenční řízení platí zásada senátního rozhodování. Je tomu tak proto, že ve sporném řízení a tedy i v řízení incidenčním je nutné, aby bylo vždy nařízeno jednání (§ 253 odst. 2, první věta). Tam kde se nařídí jednání, musí rozhodovat senát (§ 253 odst. 2, druhá věta). Zákon proto přímo nařizuje, že o návrhu na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g) a h) rozhoduje senát (§ 269 odst. 2, druhá věta). Toto ustanovení je třeba použít analogicky na všechny incidenční spory.

13. Protože však řízení incidenční je součástí řízení exekučního, nelze v něm použít ta ustanovení procesního práva platící pro řízení nalézací, která exekuční právo přímo a výslovně vylučuje z použití v exekučním řízení.

a) Nelze proto v řízení incidenčním přerušit toto řízení a ani nelze v něm prominout zmeškání lhůty. Právě tak nelze v něm podat návrh na obnovu řízení (§ 254 odst. 2).

b) Dále je vyloučeno použít v něm podle povahy věci ta ustanovení platící pro řízení sporné, která upravují instituty exekučnímu procesu neznámé.

aa) V exekučním řízení není možné vedlejší účastenství podle § 93 (§ 254 odst. 1), protože se tohoto řízení mohou účastnit jen účastníci řízení anebo ty třetí osoby, které exekuční právo v tomto řízení připouští. Nikdo jiný se tohoto řízení účastnit nemůže.

bb) Protože exekuční řízení slouží k nucenému uskutečnění práva oprávněného, nemůže povinný v něm uplatňovat svá práva vzájemným návrhem a oprávněný tak nemůže učinit ani v řízení incidenčním.

cc) Soudní smír je v incidenčním řízení nepřipustný, protože věc sama, o kterou tu jde, je odňata dispozici účastníků. Účastníci se totiž nemohou dohodnout o tom, zda exekuce je nebo není přípustná. Oprávněný může pouze navrhnout zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. c), což je však pouze jeho dispozitivním úkonem, nikoli dohodou účastníků o zastavení exekuce ve formě soudního smíru.

14. Protože řízení incidenční je současně součástí řízení exekučního a současně je i sporem o právo, vzniká pochybnost, podle jakých ustanovení se má rozhodnout o nákladech řízení. Platí tu ustanovení o nákladech pro řízení nalézací (§ 137 — 151), nebo tu platí ustanovení o nákladech řízení exekučního (§ 270 — 271§)? Jde tu o otázku teoretickou, protože výsledek je stejný, jen postup při určování nákladů je různý. Soudní praxe používá pro incidenční řízení ustanovení § 270 — 271.¹⁴⁾

Domnívám se, že je teoreticky správnější použít ustanovení o nákladech pro řízení nalézací, protože se ihned ve výroku o zastavení exekuce může rozhodnout o nákladech incidenčního sporu podle úspěchu ve věci.

15. V incidenčním řízení je „věcí samou“ exekuční právo, a to nepřipustnost popř. zastavení exekuce. Vzhledem k tomu, že toto řízení je součástí řízení exekučního, rozhoduje se o této otázce formou usnesení (§ 254 odst. 1, věta druhá).¹⁵⁾

¹⁴⁾ Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl III, Praha 1960, str. 118 pro tehdy platný o. s. ř. z r. 1950 řeší otázku nákladů stejně jako postupuje praxe.

¹⁵⁾ V tom je rozdíl dnešní úpravy proti úpravě provedené občanským soudním řádem z r. 1950, kde se i o incidenčních sporech rozhodovalo formou rozsudků, jestliže rozhodnutí v tomto sporu záviselo na zjištění sporných skutečností, o nichž bylo třeba rozhodovat po ústním jednání. K tomu srov. Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl III, Praha 1960, str. 117.

JEDNOTLIVÉ EXEKUČNÍ SPORY A JEJICH PROCESNÍ ÚPRAVA

Exekuční spory mohou vznikat:

a) před zahájením exekučního řízení,

b) během exekučního řízení,

c) po skončení exekučního řízení.

1. Před zahájením exekučního řízení mohou vznikat jen spory o doplnění exekučního úkolu, kterého doplnění je nutné k podání exekučního návrhu.

2. Jen před zahájením exekučního řízení mohou vznikat spory o doplnění exekučního úkolu podle § 262 odst. 1, jestliže povinnost uložená v exekučním úkolu je závislá na splnění podmínky nebo na splnění vzájemné povinnosti uplatněné a splnění podmínky nebo vzájemného plnění povinného nelze prokázat jinou listinou požadovanou § 262 odst. 2 než listinou.

3. Před zahájením exekučního řízení může vzniknout spor tedy, jestliže osoba přechází práva nebo povinnosti na jinou osobu než v exekučním úkolu uvedenou (§ 258 odst. 1) a nebo-li přechod práva nebo povinnosti prokázat jinou listinou požadovanou § 258 odst. 2 než listinou.

4. Exekuce se může považovat za exekuční spory proto, že bez rozhodnutí soudem v těchto sporech nelze úspěšně požádat o povolení exekuce, zejména o povolení formálně a případně i materiálně vykonatelné exekuce, tedy i tyto spory, které sice mohou mít vztah k exekučnímu řízení, ale mají vztah nejen k tomu, aby mohla být dána o povolení exekuce, ale také k tomu, aby mohla být provedena exekuce.

5. Exekuce tedy může považovat tyto spory:

a) spory o ustanovení rozhodnutí (§ 262 odst. 1, písm. b)),

b) spory o tom, že-li není-li hmotněprávní poměr založený exekučním titulem,

c) spory o to, že-li nárok z exekučního titulu není vůbec nebo alespoň dosud vymahatelný.

KDY VZNIKAJÍ EXEKUČNÍ SPORY

Exekuční spory mohou vznikat:

před zahájením exekučního řízení,
dále během exekučního řízení,
konečně po skončení exekučního řízení.

1. Před zahájením exekučního řízení mohou vznikat jen spory o doplnění exekučního titulu, kteréžto doplnění je nutné k podání exekučního návrhu.

1. Jen před zahájením exekučního řízení mohou vznikat spory o doplnění exekučního titulu podle § 262 odst. 1, jestliže povinnost uložená v exekučním titulu je závislá na splnění podmínky nebo na splnění vzájemné povinnosti oprávněného a splnění podmínky nebo vzájemného plnění oprávněného nelze prokázat jinou listinou požadovanou § 262 odst. 2 než rozsudkem.

2. Před zahájením exekučního řízení může vzniknout spor tehdy, jestliže nastal přechod práva nebo povinnosti na jinou osobu než v exekučním titulu uvedenou (§ 256 odst. 1) a nelze-li přechod práva nebo povinnosti prokázat jinou listinou požadovanou § 256 odst. 2 než rozsudkem.

Tyto spory je nutné považovat za exekuční spory proto, že bez rozsudku získaného v těchto sporech nelze úspěšně požádat o povolení exekuce, i když jinak má oprávněný formálně a případně i materiálně vykonatelný exekuční titul. Proto spory, které sice mohou mít vztah k exekučnímu řízení, které však nejsou nutné k tomu, aby mohlo být žádáno o povolení exekuce nelze zahrnovat mezi exekuční spory.

Za exekuční spory tedy nelze považovat tyto spory:

- a) spory o bezúčinnost rozhodnutí (§ 268 odst. 1, písm. b)),
- b) spory o určení, že tu není již hmotněprávní poměr založený exekučním titulem,
- c) spory o to, že nárok z exekučního titulu není vůbec nebo alespoň dosud vymahatelný,

d) spory o to, že se změnily okolnosti rozhodné pro určení výše nebo trvání dávek, případně splátek určených exekučním titulem (§ 163 odst. 1). Jde tu sice vesměs o spory procesní, nikoli však o spory exekuční.

II. Během exekučního řízení mohou vznikat spory o exekuční právo, a to:

- a) o doplnění exekučního titulu podle § 256 odst. 1, jestliže přechod práva nebo povinnosti nastal po zahájení exekuce a nelze jej prokázat jinak než rozsudkem,

- b) spory vylučovací podle § 267 odst. 1,

- c) spory odporové podle § 267 odst. 2,

- d) spory o to, že zaniklo právo titulem přiznané podle § 268 odst. 1, písm. g),

- e) spory o to, že exekuce je nepřípustná podle § 268 odst. 1, písm. h),

- f) spory oprávněného vůči plátcí mzdy podle § 292 a 296,

- g) spory oprávněného vůči peněžnímu ústavu podle § 311,

- h) spory oprávněného vůči dlužníku povinného podle § 315 a 320,

- ch) spory opatrovníka vůči dlužníku z cenného papíru podle § 334 odst. 2,

- i) spory, že exekuce je nepřípustná podle § 24 zák. č. 97/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a výkonu rozhodčích nálezů.

III. Po skončení exekučního řízení mohou vznikat jen exekuční spory z tzv. lepšího práva. Tyto spory náš o. s. ř. ani jiný procesní zákon neupravuje. Jsou však teoreticky i prakticky možné. Musí být připuštěny, protože by jinak došlo k odpírání práva (*denegatio iustitiae*), jestliže při rozvrhu získaného výtěžku zpeněžení byl poškozen někdo, kdo podle zákona měl právo na uspokojení z tohoto výtěžku v exekučním řízení. Tyto spory je třeba považovat za spory exekuční, protože tu jde o případ bezdůvodného obohacení, ovšem ne o prospěch získaný plněním bez právního důvodu nebo plněním z neplatného právního úkonu nebo o prospěch získaný z nepoctivých zdrojů (§ 452 OZ), nýbrž o neoprávněný majetkový prospěch získaný při rozvrhu výtěžku v exekuci.

Všechny tyto exekuční spory lze rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny je třeba zařadit spory, které řeší soud v řízení nalézacím. Do druhé skupiny je třeba zahrnout spory, které řeší exekuční soud v řízení exekučním – incidenčním.

I. EXEKUČNÍ SPORY ŘEŠENÉ V ŘÍZENÍ NALÉZACÍM

1. EXEKUČNÍ SPORY VZNIKAJÍCÍ PŘED ZAHÁJENÍM EXEKUČNÍHO ŘÍZENÍ:

- a) Spory o doplnění exekučního titulu z důvodu jeho materiální nevykonatelnosti (§ 262 odst. 1),
- b) spory o doplnění exekučního titulu z důvodu přechodu práva nebo povinnosti titulu stanovených (§ 256 odst. 1).

2. EXEKUČNÍ SPORY VZNIKAJÍCÍ BĚHEM EXEKUČNÍHO ŘÍZENÍ

- a) Exekuční spory o doplnění exekučního titulu z důvodu změny oprávněného nebo povinného (§ 256 odst. 1),
- b) spory vylučovací (§ 267 odst. 1),
- c) spory odporové (§ 267 odst. 2),
- d) spory oprávněné vůči plátcí mzdy (§ 292, 296),
- e) spory oprávněného vůči peněžnímu ústavu (§ 311),
- f) spory oprávněného vůči dlužníku povinného (§ 315, 320),
- g) spory opatrovníka vůči dlužníku z cenného papíru (§ 334 odst. 2),
- h) spory, že exekuce je nepřipustná (§ 24 zák. č. 98/1963 Sb. o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů,
- ch) spory třetích osob, že exekuce je nepřipustná.

3. SPORY VZNIKAJÍCÍ PO SKONČENÍ EXEKUCE

Po skončení mohou vznikat pouze spory z lepšího práva.

II. EXEKUČNÍ SPORY ŘEŠENÉ V ŘÍZENÍ INCIDENČNÍM

V řízení incidenčním mohou být řešeny tyto spory:

- 1. Spory o to, že zaniklo právo exekučním titulem přiznané (§ 268 odst. 1, písm. g)).
- 2. Spory o to, že exekuce je vůbec nepřipustná (§ 268 odst. 1, písm. h)).
- 3. Spory podle § 351 odst. 3.

SPORY ŘEŠENÉ V ŘÍZENÍ NALÉZACÍM

Dále budou probrány spory řešené v řízení nalézacím, a to tak, že nejprve budou probrány spory, které mohou vznikat před zahájením exekučního řízení, dále spory, které vznikají během exekučního řízení a konečně spory, které vznikají po skončení exekučního řízení.

I.

EXEKUČNÍ SPORY VZNIKAJÍCÍ PŘED ZAHÁJENÍM EXEKUČNÍHO ŘÍZENÍ

1. SPORY O DOPLNĚNÍ EXEKUČNÍHO TITULU Z DŮVODŮ, ŽE EXEKUČNÍ TITUL NENÍ VYKONATELNÝ MATERIÁLNĚ

A. OBECNÉ VÝKLADY

a) Každý exekuční titul (ať podle § 251 nebo podle § 274) musí být vykonatelný, a to jak po stránce formální, tak i po stránce materiální (srov. část první, kapitola druhá, bod 7, písm. b)). Není-li exekuční titul vykonatelný formálně i materiálně, nemůže být podle něho nařízena exekuce.

b) Exekuční titul je materiálně vykonatelný, jestliže v něm jsou řádně individualizováni oprávněný a povinný, jestliže v něm je řádně vymezena povinnost co do obsahu a co do lhůty, ve které má být uložena povinnost splněna. Pokud jde o procesní lhůtu k plnění (pariční lhůtu), musí být z exekučního titulu patrné, kdy tato lhůta končí. Během této lhůty může povinný ještě plnit svůj dluh dobrovolně a v této lhůtě nesmí být k plnění donucován exekucí.

Jestliže chybí v exekučním titulu některý z uvedených předpokladů materiální vykonatelnosti, pak je takový titul vadný.

c) Vzniká otázka, zda je možné nedostatek materiální vykonatelnosti titulu odstranit a jak. Pokud jde o vady, které lze odstranit pouhou opravou exekučního titulu, jako např. pouhé vadné označení účastníků, ačkoli není jinak pochybnosti o tom, koho má exekuční titul na mysli, anebo o jinou pouhou psací chybu, lze takovou vadu odstranit podle § 164, popř. § 167

odst. 2 o. s. ř. Jde-li o jinou takto neodstranitelnou vadu, např. je-li exekuční titul neurčitý ve výroku o plnění, vzniká otázka, zda lze exekuční titul doplnit. Náš o. s. ř. upravuje doplnění exekučního titulu jen ve dvou případech uvedených v § 262 odst. 1.

V prvním případě spočívá materiální nevykonatelnost exekučního titulu v tom, že plnění v něm uvedené je závislé na splnění podmínky v titulu vymezené.

Zde tedy nelze určit uplynutí lhůty k plnění, protože počátek lhůty k plnění je závislý na splnění podmínky, takže jde o materiální nevykonatelnost titulu.

Druhý případ materiální nevykonatelnosti exekučního titulu je zcela jiný. Zákon činí materiální vykonatelnost takového exekučního titulu závislou na splnění nebo alespoň na zajištění vzájemného plnění oprávněného. Jde tu tedy vlastně o zákonem stanovenou podmínku pro vymahatelnost plnění oprávněného, které by jinak samo o sobě bylo materiálně vykonatelné.

Ustanovení § 262 je ustanovení speciální. Nemůže být proto analogicky rozšiřováno na jiné případy, které činí exekuční titul materiálně nevykonatelný. Nelze tedy exekuční titul v těchto jiných případech doplnit.

d) Doplnění titulu v případech uvedených v § 262 odst. 1 o. s. ř. se může stát pouze listinami vydanými nebo ověřenými státním orgánem, z nichž je patrné, že se splnila podmínka nebo že oprávněný splnil, popř. alespoň zajistil splnění své vzájemné povinnosti. Takovou listinu může tvořit např. notářský zápis nebo jiná notářská listina, popř. soukromá listina, na které jsou podpisy účastníků ověřené státním notářstvím (§ 91, 99 a 100 not. řádu). Vznikne-li mezi oprávněným a povinným spor o to, zda se podmínka splnila nebo zda bylo vzájemné plnění oprávněného splněno nebo zajištěno, vzniká tím mezi nimi spor o právo, a to spor o právo žádat na základě formálně vykonatelného titulu o nařízení exekuce. Jde tu tedy o spor procesní, a to o spor o právo exekuční.

Tyto spory nejsou našim právním řádem výslovně upraveny, ba náš o. s. ř. se o nich vůbec nezmiňuje. Přesto je nutné takové spory, jestliže vzniknou, rozhodnout, protože by jinak šlo o odpírání práva (*denegatio iustitiae*). Tento postup zákonodárce není vhodný, protože nutí soud ke složité deduktivní úvaze, zda a jak lze takový spor řešit.

e) Protože však exekuční tituly nejsou jen tituly vydané civilními soudy, vzniká otázka, který orgán je oprávněn takové spory řešit. Jinak řečeno vzniká otázka pravomoci ohledně doplnění exekučních titulů.

Ze znění § 262 odst. 2 lze soudit, že doplnění exekučního titulu má v prvé řadě provést ten orgán, který jej vydal. Jestliže tento orgán odmítne doplnit svůj neúplný titul proto, že se domnívá, že není k doplnění titulu kompetentní, vzniká otázka, zda může titul doplnit rozsudkem podle § 262 odst. 2 soud.

Jestliže titul vydal správní orgán ve věci občanskoprávní, protože mu její rozhodování bylo zákonem svěřeno (§ 7 odst. 1) a jestliže odmítne vydat listinu doplňující titul s odůvodněním, že již nejde o soukromoprávní otázku svěřenou mu zákonem k rozhodování, nýbrž že jde o spor o právo exekuční, který mu zákonem svěřen není, bylo by třeba takové argumentaci správního orgánu přisvědčit. V takovém případě jde o spor o soudní exekuční právo mezi účastníky správního řízení, jehož důvod tkví v soukromém právu hmotném. Tento spor o exekuční právo musí pak řešit vždy soud.

Zcela jinak se však jeví položená otázka, jestliže správní orgán odmítl rozhodnout o doplnění svého titulu, který se týká veřejnoprávní otázky svěřené do kompetence správních orgánů. Jsem toho mínění, že tu soud není oprávněn řešit spor o exekuční právo mezi správním orgánem a účastníkem správního řízení. Doplnění titulu je v tomto titulu výlučně věcí správního orgánu. Odmítne-li titul doplnit, pak soud nárok na nařízení exekuce podle tohoto správního titulu nemůže vyříditi kladně a musí návrh zamítnout, ať návrh podal správní orgán nebo účastník (§ 72 odst. 2 spr. řádu). Podá-li účastník žalobu o doplnění takového titulu podle § 262 odst. 2, soud musí řízení o žalobě pro nedostatek pravomoci zastavit a po nabytí právní moci usnesení o zastavení řízení postoupit věc příslušnému správnímu orgánu (§ 104 odst. 2).

U ostatních titulů, které nelze vykonat jinak než soudní exekucí, doplní vždy soud titul podle § 262, jestliže vznikne spor o exekuční právo, který orgán vydavší titul není sám oprávněn řešit (např. komise pro pracovní spory — § 207 a n. zák. práce a vyhl. č. 23/1970 Sb., o projednávání pracovních sporů komisemi pro pracovní spory, apod.).

U cizozemských exekučních titulů a cizích rozhodčích nálezů musí potřebné doplňující listiny být vždy již přiloženy k návrhu na nařízení exekuce, protože tuzemský soud na jejich základě nařizuje exekuci za podmínek stanovených v § 60 zák. č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a v § 33 zák. č. 98/1963 Sb. o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů. Sám tedy tyto tituly soud svými rozsudky nedoplňuje.

B. JEDNOTLIVÉ SPORY O DOPLNĚNÍ TITULŮ PODLE § 262

1. PLNĚNÍ VÁZANÁ NA SPLNĚNÍ PODMÍNKY

a) Podmínky¹⁶⁾ jsou dvojího druhu. Jednak to jsou podmínky, na jejichž plnění závisí vznik povinnosti, tzv. podmínky odkládací čili suspensivní,

¹⁶⁾ Srov. Učebnice československého občanského práva, Praha 1965, str. 269 an.

jednak podmínky, na jejichž splnění závisí změna nebo zánik povinnosti, tzv. podmínky rozvazovací, čili resolutivní.

Občanský zákoník o podmínkách jedná v ustanovení § 36. Podobné ustanovení má zákoník práce v § 241. Zákoník mezinárodního obchodu (zák. č. 101/1963 Sb.) jedná o podmínkách v § 44 — 48. Slovné znění § 36 OZ a § 241 zák. práce je totožné. Nejširě upraveny jsou podmínky v zákoníku mezinárodního obchodu, takže může docházet ke zvláštní situaci, že pro oblast občanského zákoníku bude třeba analogicky použít ustanovení zákoníku mezinárodního obchodu.

Ustanovení § 262 odst. 1 uvádí: „Jestliže je to, co ukládá rozhodnutí povinnému, vázáno na splnění podmínky..., lze nařídit výkon rozhodnutí, jen prokáže-li oprávněný, že se podmínka splnila...“. Citované ustanovení má zřejmě na mysli pouze podmínky odkladací — suspenzivní. Jen tato podmínka totiž odkládá vznik povinnosti, čímž odkládá i materiální vykonatelnost exekučního titulu, ve kterém je plnění povinného vázáno na podmínku. Podmínka rozvazovací naopak zakládá ihned povinnost a pouze váže její trvání na to, že se nesplní určitá podmínka. Splní-li se taková rozvazovací podmínka, pak se povinnost v titulu uvedená mění nebo zaniká, což má vždy z hlediska exekuce za následek zánik vymáhaného práva (§ 268 odst. 1, písm. g)).

b) Exekuční tituly, které jsou sice formálně vykonatelné, kterým však chybí materiální vykonatelnost proto, že plnění je závislé na odkladací podmínce, jsou a také mají být řídkým zjevem. Nikdy by tak tomu nemělo být u soudních rozsudků, pro které platí ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř., že pro rozsudek je rozhodující stav v době vyhlášení rozsudku. Jediná výjimka platí pro rozsudky ukládající plnění o opětujičích se dávkách (§ 154 odst. 2.).

Ani u rozhodnutí jiných orgánů by tomu nemělo být jinak, ledaže příslušné procesní předpisy by výslovně stanovily něco jiného.¹⁷⁾

c) Tituly pod podmínkou však mohou vznikat při smírech ať soudních nebo jiných, kde účastníci řízení si podle hmotného práva sjednají plnění pod podmínkou.¹⁸⁾

¹⁷⁾ Takové jiné výslovné ustanovení nemá např. ani správní řád, zák. č. 71/1967 Sb.

¹⁸⁾ Pro soudní smíry někdy vzniká pochybnost, zda schválení smíru nevádí ta okolnost, že pravomocně schválený smír má účinky pravomocného rozsudku (§ 99 odst. 3 prvá věta) a zda se tedy i na něj vztahují ustanovení § 154 odst. 1, že pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Na tuto otázku je třeba odpovědět záporně. Soudní smír není nikdy rozsudek a má podle zákona jen účinky pravomocného rozsudku, tj. zakládá překážku rei iudicatae. Je však otázka, zda toto řešení zákona je teoreticky správné. Jiné řešení zvolil správní řád, srov. § 48 odst. 2; toto řešení pokládám za teoreticky důslednější, protože zakládá pouze hmotněprávní námitku věci materiálně dohodou upravené, rei transactae. Podobně i zákon č. 98/1963 Sb. o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů v § 19 odst. 2. Srov. Steiner—Štajgr: Československé mezinárodní civilní právo procesní, Academia Praha 1967, str. 178.

d) Vzniká otázka, zda na místě toho, aby exekuční titul, ve kterém je učiněno plnění závislým na splnění odkládací podmínky, byl doplněn listinami uvedenými v § 262 odst. 2 o. s. ř. je možné, aby se oprávněný domáhal vydání nového rozsudku, v němž by soud uložil povinnému zaplacení nepodmíněné. Soudím, že to možné není. Novému návrhu na zahájení řízení s petitum na bezpodmínečné zaplacení v exekučním titulu již podmíněně stanovené částky vadí překážka věci rozsouzené, takže řízení o ní by muselo být zastaveno. Právní poměr byl totiž v exekučním titulu, který nabyl právní moci nebo vykonatelnosti, stanoven závazně, a nemůže být proto o něm znovu rozhodováno. Je možné jen doplnění takového titulu podle § 262. Nebyl-li nárok stanoven pravomocným rozhodnutím, nýbrž jen vykonatelným smírem (srov, např. § 19 odst. 2 zák. č. 98/1963 Sb.) jde o věc závazně upravenou a novému rozhodování vadí překážka rei transactae. Taková nová žaloba by musela být pro bezdůvodnost zamítnuta. I tu je možné pouze doplnění titulů podle § 262.

Není také možné se domáhat hmotněprávní určovací žalobou určení, že se podmínka uvedená v titulu splnila a kdy se splnila. Taková hmotněprávní určovací žaloba není podle § 80 písm. c) možná, protože v ní nejde o určení existence nebo neexistence právního poměru nebo práva či povinnosti, nýbrž jde o určení právní skutečnosti. To však podle § 80 písm. c) možné není. Je tedy možné jen doplnění podle § 262 odst. 2.

Zajímavá je v této souvislosti otázka, zda je možná hmotněprávní žaloba určovací, že se podmínka nesplnila. Např. podmínkou pro zaplacení určité částky bylo, že se provdá dcera dlužníka. Tato však neprovdaná zemřela. Taková určovací žaloba, která by se domáhala výroku, že právní poměr exekučním titulu stanovený neexistuje, by byla možná jen tehdy, pokud by žalobce na tomto určení prokázal naléhavý právní zájem (§ 80, písm. c)). To však nemůže přicházet ve vztahu k exekuci v úvahu, protože k návrhu na nařízení exekuce musí oprávněný připojit listinu podle § 262 odst. 2, příp. rozsudek o tom, že se podmínka splnila.

Z toho, co bylo dosud řečeno o možnosti podat hmotněprávní žalobu na doplnění exekučního titulu, se podává odpověď na otázku, jak je třeba postupovat, jestliže se podmíněný úkon stal podle zákona nepodmíněným. Podle § 36 odst. 2 OZ se totiž podmíněný právní úkon stane nepodmíněným, jestliže účastník, jemuž je splnění podmínky na prospěch, její splnění záměrně zmaří. Tuto skutečnost nelze prokázat jinak, než rozsudkem. Nepodmíněnost právního úkonu, tedy nepodmíněnost splnění povinnosti uložené v exekučním titulu pod podmínkou se obsahově rovná splnění podmínky. Situace je tu tedy stejná, jako když se splnila podmínka odkládací, kdy se také plnění stane nepodmíněným.

Hmotněprávní žalobě na plnění vadí exekuční titul stanovující povinnost plnění a žalobě na určení, že plnění v exekučním titulu se stalo nepodmí-

něným, vadí ustanovení § 262 jako speciální ustanovení pro exekuci. Proto je třeba dovodit, že v tomto případě jde o žalobu exekuční podle § 262, která se domáhá určení, že zmařením podmínky se stalo plnění bezpodmínečným a kterým dnem, čímž je exekuční titul — stane-li se rozsudek v tomto směru vydaný pravomocný — okamžikem, kdy uplynula lhůta k plnění počítaná od zmaření podmínky, vykonatelný i materiálně.

e) Žalovaný ve sporu o doplnění titulu se může bránit námitkou, že ke splnění podmínky nelze přihlížet, protože oprávněný, ačkoli neměl k tomu právo, způsobil její splnění záměrně (§ 36 odst. 3 obč. zák.). Prokáže-li se oprávněnost této námitky, musí být žaloba oprávněného na doplnění exekučního titulu podle § 262 zamítnuta, čímž se titul stane trvale bezúčinným (§ 268 odst. 1, písm. b)).

Otázkou je, jak daleko sahá právní moc takového rozsudku? Subjektivně se nepochybně týká účastníků řízení a jejich právních nástupců. Materiálně se týká hmotněprávního poměru, který byl obsahem exekučního titulu. Tím vadí nové žalobě oprávněného, o plnění z původního právního důvodu překážka rei iudicatae, neboť původní pravomocný exekuční titul a pravomocný rozsudek o zamítnutí doplnění tohoto původního titulu závazně autoritativně upravily hmotněprávní poměr, který byl obsahem předmětu sporu.

f) Aktivně je k tomuto sporu vždy legitimován oprávněný a pasivně je legitimován povinný. Nastala-li navíc i změna v osobě oprávněného nebo povinného, je třeba kombinovat §§ 256 a 262, což se musí přirozeně projevit v žalobním návrhu a ve výroku rozsudku.

g) Ohledně rozsudečného výroku je třeba uvést, že jde o doplnění původního exekučního titulu důkazem, že exekuční titul je i materiálně vykonatelný. Proto výrok rozsudečný má znít: Určuje se, že podmínka uložená v exekučním titulu ... se splnila dne ... nebo že se plnění učiněné v exekučním titulu závislé na splnění podmínky ... stalo dne ... nepodmíněným.

h) Místně příslušným soudem je obecný soud odpůrce (§ 84 a n.), protože zákon nemá žádné obecné ustanovení o místní příslušnosti v exekučních sporech (§ 254 odst. 1).

2. PLNĚNÍ POVINNÉHO VÁZANÉ NA SPLNĚNÍ VZÁJEMNÉ POVINNOSTI OPRAVNĚNÉHO

a) Občanský zákoník v § 76 stanoví, že „mají-li si ze smlouvy zároveň plnit účastníci navzájem, může se domáhat plnění jen ten, kdo již sám dluh splnil anebo je ochoten a schopen jej splnit“. Zákoník mezinárodního obchodu má obsahově stejné ustanovení v § 212.

Vznikne-li spor o to, zda byla vzájemná povinnost splněna nebo zajištěna,

jde opět o spor o právo exekuční, protože jde o spor o doplnění exekučního titulu, potřebné podle § 262 odst. 1.

Tato hmotněprávní ustanovení neznamenaají, že se žalobce může domáhat žalobou plnění na žalovaném jen tehdy, jestliže v řízení o žalobě bude prokázáno, že žalobce splnil svůj vzájemný dluh anebo že je ochoten a schopen jej splnit, a že neprokáže-li se tato skutečnost, soud musí jeho žalobu zamítnout pro předčasnost. Nestane se tedy žalobcovo právo splatným teprve splněním nebo průkazem ochoty a schopnosti splnit vzájemný závazek. Proto může žalobce své právo uplatnit žalobou a domáhat se jeho procesní ochrany.

b) Ovšem procesní ochrana musí respektovat vzájemné právo žalovaného tím, že musí v nalézacím řízení učinit ochranu žalobcova práva závislou na ochraně práva žalovaného. To se stane tím, že soud ve výroku rozsudku vysloví, že žalovaný je povinen plnit jen naproti tomu, že žalobce splní svou povinnost vůči žalovanému. Aby bylo možno nuceně provést tento exekuční titul s respektováním této výhrady, stanoví exekuční právo v § 262 odst. 1, že exekuci lze nařídit jen tehdy, prokáže-li oprávněný sám, že svou vzájemnou povinnost vůči povinnému již splnil, popř. její splnění alespoň zajistil.

Tím je materiální vykonatelnost vázána na podmínku, že oprávněný prokáže způsobem v § 262 odst. 2 uvedeným, že svou vzájemnou povinnost vyslovenou v exekučním titulu splnil nebo její splnění zajistil.

V této souvislosti je třeba upozornit na to, že rozhodnutí, které ukládá oprávněnému vzájemné plnění, není iudicium duplex. Proto povinný nemůže na základě takového titulu sám vymáhat své vzájemné právo vůči oprávněnému z exekučního titulu. K tomu by musel získat sám exekuční titul proti oprávněnému, ve kterém by opět musela být povinnost odpůrce učiněna závislou na vzájemném plnění věřitele.

Jak již bylo řečeno, vznikne-li spor o tom, zda byla vzájemná povinnost splněna nebo zajištěna, jde o spor o právo exekuční.

c) Aktivně legitimován k této žalobě je pouze oprávněný (ve smyslu exekučním), tedy ten komu svědčí exekuční titul. Jen ten totiž může na této žalobě mít potřebný právní zájem, protože musí k návrhu na povolení exekuce připojit zákonem požadované doplnění exekučního titulu. Pasivně legitimován je jen ten, kdo je v titulu uveden jako povinný.

d) Žalobou se žalobce domáhá výroku, že svoji vzájemnou povinnost vůči povinnému splnil, nebo že ji alespoň zajistil. Jde opět o určení právní skutečnosti, což je možné jen proto, že jde o žalobu procesní, pro kterou neplatí ustanovení § 80 písm. c).

e) Splnění vzájemného dluhu může oprávněný provést způsoby uvedenými v hlavě sedmé OZ, § 71–99 nebo v dílu V–VII zák. mezinárodního obchodu (§ 211–275). Zajištění splnění může být provedeno podle hlavy

páté OZ, zejména složením vzájemného plnění do notářské úschovy podle § 83 OZ (§ 66–78 N.Ř.) nebo podle § 128–210 zák. mezinárodního obchodu
f) Příslušnost v těchto sporech je upravena stejně jako u ostatních sporů o doplnění exekučního titulu (srov. B, 1, h)).

g) I zde je třeba zdůraznit, že oprávněný nemá možnost žalovat hmotněprávně na splnění dluhu povinného s odůvodněním, že po vydání exekučního titulu ukládajícího mu povinnost vzájemného plnění povinnému tuto svoji povinnost splnil. Tomu brání právní moc resp. vykonatelnost exekučního titulu.

h) Jiná je otázka, zda povinný se může bránit určovací žalobou, že oprávněný svou vzájemnou povinnost nesplnil nebo že ji alespoň nezajistil. K tomu je třeba říci tolik: Jestliže splnění nebo zajištění vzájemné povinnosti oprávněného bylo prokázáno jinými listinami uvedenými v § 262 odst. 2 než rozsudkem, pak může povinný obsah těch osvědčujících listin (§ 134) popřít tzv. impugnací, tj. návrhem na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h). Před zahájením exekuce se však nemůže domáhat určovací žalobou výroku, že oprávněný nesplnil nebo nezajistil svou vzájemnou povinnost, protože by šlo o určení právní skutečnosti, což není přípustné. Určovací žaloba jiného obsahu, jako např., že mezi oprávněným a žalobcem je právní poměr, podle něhož žalovaný (oprávněný) může požadovat plnění jen proti tomu, že splní nebo alespoň zajistí svou vzájemnou povinnost, je nepřípustná, protože jí vadí překážka věci rozsouzené nebo hmotněprávně upravené.

ch) Tam, kde není dána soudní pravomoc k vydání doplňujícího rozsudku, není dán předpoklad pro nařízení soudní exekuce a návrh na nařízení takové exekuce musí být soudem zamítnut.

C. SPORY O DOPLNĚNÍ EXEKUČNÍHO TITULU Z DŮVODU ZMĚNY OPRÁVNĚNÉHO NEBO POVINNÉHO

a) Jestliže po vydání exekučního titulu nastala změna v osobě oprávněného tak, že na někoho jiného přešlo právo uvedené v exekučním titulu nebo že nastala změna v osobě povinného tak, že na někoho jiného přešla povinnost v exekučním titulu uvedená (§ 256 odst. 1), může ten, na něhož přešlo právo v exekučním titulu uvedené, podat návrh na nařízení exekuce jen tehdy, jestliže přechod práva prokáže listinou vydanou nebo ověřenou státním orgánem, ledaže by takový přechod vyplýval přímo z právního předpisu (§ 256 odst. 2).

Takové listiny je, jestliže po vydání exekučního titulu přešla povinnost v titulu uvedená na osobu třetí, rovněž zapotřebí k tomu, aby dosavadní oprávněný mohl podat návrh na nařízení exekuce proti osobě třetí (§ 255 odst. 2). Tyto listiny tedy doplňují exekuční titul a tím umožňují, aby na

základě původního exekučního titulu podal návrh na nařízení exekuce nový oprávněný nebo aby dosavadní oprávněný podal návrh proti novému povinnému.

b) Přechod práva nebo povinnosti v exekučním titulu stanovených vyvolává otázku vztahu vlastního hmotného práva k hmotnému právu stanovenému exekučním titulem.

V části první, kapitola první, bod 16. bylo vysvětleno, že judikátní právo, tedy hmotné právo stanovené rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, je právem, které se kvalitativně liší od vlastního práva hmotného tím, že judikátní právo je autoritativně založeno rozhodnutím orgánu jako závazné a vynutitelné právo hmotné. Vztah judikátního práva a vlastního hmotného práva je tedy vztahem dvou různých práv, které se zásadně mají, ale nemusí shodovat. Obě tato práva existují, jsou tedy objektivní realitou, ale ve společnosti nadále platí jako autoritativně stanovené právo judikátní.

Judikátní právo je hmotným právem procesním. Proto se řídí ustanoveními procesního práva. Tato ustanovení procesní se týkají formální stránky věci, tj. jeho závaznosti a vymahatelnosti. Proto je formálně oprávněna a povinna ta osoba, která je v rozhodnutí, tedy vůbec v exekučním titulu, uvedena. Tato osoba zůstává formálně oprávněna nebo povinna tak dlouho, dokud exekuční titul není zrušen nebo doplněn a tak vytvořen nový exekuční titul. Judikátní právo je také právem hmotným. Toto právo se tedy nadále řídí ustanoveními práva hmotného, pokud jde o hmotněprávní stránku tohoto judikátního práva.

Tento vzájemný vztah procesního práva a vlastního práva hmotného se musí nutně projevovat v tom, že ve společnosti platí jako autoritativně stanovené právo jen to, co je stanoveno judikátně jako právo mezi účastníky tohoto judikátního poměru a že hmotněprávní změny, které nastávají v judikátním právu podle vlastního hmotného práva se mohou projevit jen tím způsobem, který stanoví procesní právo.

Exekuční právo přirozeně přihlíží k hmotněprávním změnám judikátního práva. Přihlíží k nim jen tehdy, jsou-li prokázány způsobem, který toto exekuční právo požaduje. Pro hmotněprávní přechod judikátně stanoveného práva nebo povinnosti požaduje exekuční právo v § 256 odst. 2 průkaz listinou vydanou nebo ověřenou státním orgánem.

c) Vztah vlastního hmotného práva k procesnímu hmotnému právu se musí projevit i v samém hmotném procesněprávním poměru, ovšem zase jen způsobem procesním právem k tomu určeným.

Protože exekuční titul na jedné straně stanoví autoritativně oprávněného a povinného a jejich práva a povinnosti a na druhé straně tato práva a povinnosti podléhají dále vlastnímu právu hmotnému, musí se věcná legitimace stanovená v exekučním titulu nutně dělit na věcnou legitimaci

formální a na věcnou legitimaci materiální. Formální legitimace se řídí ustanoveními exekučního práva, kdežto legitimace materiální se posuzuje podle ustanovení vlastního hmotného práva.

Formální věcná legitimace trvá tak dlouho, dokud platí exekuční titul. Materiální věcná legitimace trvá tak dlouho, dokud právo či povinnost trvá podle vlastního hmotného práva. Tímto rozštěpením věcné legitimace může dojít k rozporu mezi formální a materiální legitimací.

Exekuční právo chce v § 256 odst. 2 čelit možnosti takového rozporu tím, že stanoví postup, jak má být přenesena formální legitimace na toho, na koho přešla podle vlastního práva hmotného legitimace materiální. K tomuto přenesení formální věcné legitimace je třeba listiny uvedené v § 256 odst. 2. Citované ustanovení však neřeší, jak má exekuční soud postupovat, jestliže v exekuci dochází k tomu, že právo sice uplatňuje osoba formálně legitimovaná, které však chybí materiální legitimace anebo jestliže je uplatňováno právo proti osobě sice formálně legitimované, avšak nelegitimované materiálně. Tato situace musí být řešena na základě jiných ustanovení exekučního práva, na které bude upozorněno v dalším výkladu.

d) Hmotněprávní změna dosavadního oprávněného nebo dosavadního povinného nastává hmotněprávním nástupnictvím nebo-li hmotněprávní sukcesí.

Hmotněprávní nástupnictví může být sukcesí universální nebo sukcesí singulární. O universální sukcesí jde v těch případech, kde změna v osobě oprávněného nebo povinného nastává na základě jiných právních skutečností než na základě právních úkonů samotných účastníků hmotněprávního poměru. Těmito právními skutečnostmi jsou např. smrt účastníka hmotněprávního poměru (§ 460 OZ) nebo jeho zánik, jde-li o osobu právnickou (§ 48, 49, 91 a 106 hosp. zákoníku) nebo jimi jsou i události zákonem stanovené, např. propadnutí majetku (§ 51, 52 tr. zákona), konfiskace (srov. dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a o Fondech národní obnovy), apod. Singulární sukcese nastává při změně práv a povinností právními úkony, např. postupem (cesí) nebo převzetím dluhu (privativní intercesí — srov. § 63—69 OZ).

e) Hmotněprávní nástupnictví podle vlastního hmotného práva se musí nějakým způsobem odrazit i v procesněprávním poměru, ve kterém došlo k vydání exekučního titulu. Jde-li o universální sukcesí nastává s touto sukcesí současně i procesněprávní sukcese, tedy procesněprávní nástupnictví. Na místo subjektu hmotného procesněprávního poměru vstupuje ze zákona nový subjekt, a to universální právní nástupce. Tak je tomu např. u dědice. V tomto případě nastává fyzický zánik dosavadního účastníka. Stejně je tomu i při zániku právnické osoby. V těchto případech je tedy procesněprávní sukcese nutným důsledkem zániku dosavadního procesního subjektu, protože jinak by procesněprávní poměr se stal vadným

po subjektivní stránce. Při propadnutí majetku nenastává fyzický zánik procesního subjektu. Avšak ze zákona zaniká v určitém rozsahu jeho subjektivita majetkoprávní, tj. oprávnění mít určitá majetková práva a povinnosti až do dne, kdy pravomocně jeho majetek propadl anebo byl konfiskován. Tento zánik oprávnění mít majetková práva a povinnosti časově omezený, znamená nutně i nemožnost být subjektem práv a povinností procesně.

Při zániku procesního subjektu zaniká i jeho způsobilost být účastníkem řízení (§ 254 odst. 1, § 19). Exekuční řízení, které by vedl zaniklý subjekt nebo které by bylo vedeno proti zaniklému subjektu, by proto muselo být zastaveno, neboť tu chybí jedna z procesních podmínek, jejíž nedostatek nelze odstranit (§ 254 odst. 1, § 104).

Při ztrátě oprávnění existujícího subjektu mít určitá práva nebo určité povinnosti, neztrácí takový subjekt svou způsobilost procesní. Zaniká však jeho věcná legitimace formální i obsahová. Tato ztráta věcné legitimace formální, musí způsobit, že soud nemůže nařídít ve prospěch nebo v neprospěch takové osoby exekuci. Kdyby se tak přesto stalo, musí soud takovou exekuci zastavit podle § 268 odst. 1, písm. h) z úřední povinnosti, protože taková exekuce je nepřipustná.

Singulární sukcese nemá za následek zánik vlastního hmotněprávního procesního poměru. Při sukcesi nastalé postupem pohledávky zaniká vlastní hmotné právo dosavadního oprávněného (cedenta) a toto právo přechází na nového věřitele (cesionáře). Přechází tedy pouze materiální věcná legitimace na cesionáře, kdežto formální věcná legitimace zůstává cedentovi. Dokud nebude titul zrušen nebo doplněn, do té doby má oprávněný z titulu možnost žádat na základě tohoto titulu o nařízení exekuce a soud musí tomuto návrhu vyhovět. Je věcí povinného, aby se proti takové exekuci bránil z důvodů, že věcná legitimace materiální u oprávněného, zanikla (§ 268 odst. 1. písm. g).

f) Při universální sukcesi přechází tedy věcná legitimace formální i materiální na právního nástupce. Proto může být exekuce nařízena jen ve prospěch nebo proti právnímu nástupci. Formální procesní legitimace musí však být doložena listinou zákonem stanovenou. Paragraf 256 odst. 2 stanoví, že takovou listinou může být jen listina vydaná nebo ověřená státním orgánem. Ve prospěch nebo proti právnímu nástupci může tedy být exekuce nařízena jen tehdy, je-li jeho právní nástupnictví doloženo výše uvedenou listinou. U universální sukcese bude zřejmě vždy možno doložit právní nástupnictví listinou vydanou státním orgánem. Při smrti fyzické osoby tu bude rozhodnutí státního notářství (§ 38, 39 not. řádu). U právnické osoby takovou listinu vydá rovněž státní orgán, který zrušil právnickou osobu nebo schválil její zrušení (§ 48, 49, 91, 106 hosp. zákona). Jde-li o propadnutí majetku, bude takovou listinou rozsudek trestního

soudu, který propadnutí vyslovil (§ 51, 52 tr. zák.). Při konfiskaci to bude rozhodnutí státního orgánu, který konfiskaci deklaroval (srov. dekret pres. republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majektu a o Fondech národní obnovy).

V těchto případech universální sukcese tedy prakticky nemohou nastat případy, že by došlo ke sporu o to, zda nastala či nenastala universální sukcese do práv nebo povinnosti osoby uvedené v exekučním titulu.

Jinak tomu však je u singulární sukcese. Tato nevyvolává automaticky ze zákona i procesní sukcesí, nýbrž singulární sukcese musí být uplatněna oprávněným nebo jeho právním nástupcem tak, že tyto osoby navrhnou nařízení exekuce a předloží listinu podle § 256 odst. 2 prokazující přechod práva nebo přechod povinnosti.

Listinou vydanou státním orgánem může tu být např. notářský zápis (§ 91 a násl. not. řádu). Listinou ověřenou státním orgánem může být písemná smlouva o postupu nebo o převzetí dluhu (§ 63 odst. 1, § 68 odst. 1 OZ), na níž jsou podpisy účastníků tohoto hmotněprávního poměru ověřeny státním notářstvím (§ 100 not. řádu).

g) U singulární sukcese však může nastat případ, že oprávněný nebo jeho právní nástupce nemůže předložit takovéto písemné smlouvy, na nichž jsou ověřené podpisy účastníků hmotněprávního poměru. Bude tomu tak v případech, kdy některý z těchto účastníků odpírá svou pomoc při potřebném ověření. V těchto případech nastává spor o právo mezi tím, kdo má takovou listinu předložit a tím, kdo odpírá spolupůsobit k vydání potřebné listiny ve smyslu § 256 odst. 2.

Tento spor o právo je sporem ryze procesním, a to sporem exekučním, protože se domáhá doplnění exekučního titulu listinou požadovanou exekučním právem k nařízení exekuce.

Náš o. s. ř. nemá o tomto sporu žádné zvláštní ustanovení. Zřejmě jeho možnost pouze předpokládá.¹⁹⁾

Tento postup zákonodárce nelze považovat za vhodný. Nutí totiž aplikující orgán ke složité deduktivní úvaze o možnosti existence, obsahu a způsobu řešení takového sporu. Při takové úvaze může snadno docházet k pochybnostem a rozdílným názorům.

¹⁹⁾ Srov. Učebnice: Občanské právo procesní, Praha 1963, str. 324. Stejně stanovisko zaujímá i nový Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl II., Praha 1970, str. 229. Rovněž býv. o. s. ř. z r. 1950 neměl v § 436, který je obsahově stejný jako nynější § 256 v tomto směru žádné zvláštní ustanovení o možnosti takových žalob. Možnost takové žaloby připouštěl Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl III, Praha 1960, str. 82. Výslovné ustanovení o takové žalobě měl však § 10 býv. ex. řádu z r. 1896. K tomu srov. Hora: Soustava exekučního práva se zřetelem k Slovensku a P. Rusí, Praha 1930, str. 22 a G. Neumann-Lichtbau: Kommentar zur Exekutionsordnung, Vídeň, 1928, str. 28–84.

h) K takové pochybnosti dochází, uvažuje-li se o tom, který orgán je kompetentní k vydání rozhodnutí o takovém sporu.

Jde tu sice o spor ryze procesní, který se domáhá doplnění exekučního titulu pro nařízení soudní exekuce. Jeho základ však spočívá v právu hmotném. Protože jde o doplnění exekučního titulu pro nařízení soudní exekuce, vzniká pochybnost v tom směru, zda je k takovému doplnění rozhodnutím oprávněn jen soud, či zda takový spor může řešit jen ten orgán, který vydal exekuční titul.

Správná odpověď na tuto otázku je patrně ta, že o doplnění titulu má zásadně rozhodnout ten orgán, který byl oprávněn k vydání základního exekučního titulu, tj. titulu, který má být doplněn. To však platí jen v těch případech, ve kterých orgán, který titul vydal, je vůbec oprávněn řešit spory o právní nástupnictví do hmotněprávního poměru, který je obsahem titulu. Nemá-li takovou pravomoc, pak je vždy kompetentní k řešení takových sporů soud. To plyne z § 7 o. s. ř. a § 4 OZ. Tak např. u titulů vydaných státním notářstvím (§ 274, písm. d)), nemůže spory o právní nástupnictví a tedy o doplnění titulů řešit státní notářství. Totéž bude platit v případech, kde určitá občanskoprávní věc je svěřena národním výborům, a kde nemůže národní výbor řešit otázku singulární sukcese podle vlastního práva hmotného.

ch) Místně příslušným soudem je obecný soud odpůrce (§ 84 a n.), protože zákon nemá žádná obecná ustanovení o příslušnosti v exekučních sporech (§ 254 odst. 1).

i) Materiálně jsou k tomuto sporu legitimováni tito účastníci:

Formální aktivní legitimaci má ten, kdo podle procesního práva je povinen k návrhu na nařízení exekuce předložit listinu doplňující exekuční titul. Takovou osobou je buď původně oprávněný nebo ten, kdo tvrdí, že je jeho singulárním právním nástupcem.

Formální pasivní legitimaci má původně oprávněný, jestliže je žalobcem ten, kdo tvrdí, že je jeho právním nástupcem. Jak již bylo řečeno, jde o spor, jehož základ je v právu hmotném. V uvažovaném případě jde o spor mezi cedentem a cesionářem. Proto jen vůči oprávněnému z exekučního titulu může mít cesionář právní zájem na doplnění exekučního titulu. Povinný z exekučního titulu nemůže svou činností doplnit exekuční titul potřebnou listinou, protože není hmotněprávním účastníkem smlouvy o cesi. Proto formálně pasivně legitimovanou osobou v takovém sporu nikdy nemůže být povinný z exekučního titulu, nýbrž jen původní oprávněný (cedent). Jestliže přešla povinnost na osobu třetí, je pasivně ke sporu legitimován buď povinný nebo ten, který dluh převzal anebo oba dva. To záleží na tom, který z uvedených subjektů odpírá svou spolučinnost při vydání listiny doplňující exekuční titul. Mohou tedy být žalovanými současně povinný i ten, který převzal jeho dluh.

Je-li žaloba namířena proti oběma, jsou samostatnými společníky v rozepři (§ 91). Rozsudek totiž nemusí se nutně vztahovat na oba účastníky, protože ověřeným podepsáním smlouvy o převzetí dluhu některým ze společníků, přestává existovat spor mezi oprávněným a tímto účastníkem právního poměru o doplnění titulu.

j) Otázkou je, jak má správně znít žalobní návrh ve sporu o doplnění exekučního titulu? Výše již bylo řečeno, že jde o spor procesní — exekuční. Proto žalobní návrh i rozsudečný výrok musí odpovídat ustanovení § 256, který požaduje, aby bylo prokázáno, že na právního nástupce přešla povinnost nebo přešlo právo z exekučního titulu. Jde tedy zřejmě o určení přechodu povinnosti nebo přechodu práva na právního nástupce. Takový spor je sporem určovacím a rovněž žaloba je tedy žalobou určovací povahy. Zvláštnost této procesní určovací žaloby spočívá v tom, že jde o určení skutečnosti právně důležité. To je možné jen proto, že jde o žalobu procesní, na kterou nedopadá ustanovení § 80 písm. c). V procesní žalobě podle § 256 odst. 2 určení právní skutečnosti požaduje přímo zákon.

V této souvislosti vznikají další otázky. Předně je to otázka, zda může cesionář žalovat cedenta (tj. oprávněného z exekučního titulu) hmotně-právní žalobou, že na něj přešlo právo cesionáře stanovené v exekučním titulu? Dále je to otázka, zda cesionář může žalovat povinného, na zaplacení?

Pokud jde o prvou otázku je třeba uvést toto:

Žaloba podle § 256 odst. 2, kde žalobcem je cesionář a žalovaným oprávněný z exekučního titulu (cedent), je určovací žaloba, která obecně — bez vztahu k určité exekuci — se dožaduje stanovení přechodu práva z cedenta na cesionáře. Již tím je další určovací žaloba téhož obsahu mezi týmiž účastníky vyloučena, protože exekučním titulem a doplňovacím rozsudkem je existence práva mezi žalobcem a žalovaným závazně určena.

Pokud jde o otázku druhou:

Žalobě cesionáře jako právního nástupce cedenta (oprávněného) proti dlužníku (povinnému) vadí překážka rei iudicatae nebo rei transactae. Právní moc i vykonatelnost se totiž vztahují také na právního nástupce subjektů v titulu uvedených.

Dále vznikají otázky:

Může oprávněný se domáhat žalobou na plnění vůči tomu, kdo převzal dluh od povinného z exekučního titulu, aby byl uznán zaplatit převzatý dluh? Dále může povinný se domáhat na třetí osobě, aby bylo určeno, že převzala jeho dluh? Může se třetí osoba domáhat vůči povinnému určení, že jeho dluh nepřevzala? A konečně může se třetí osoba domáhat

určovací žalobou vůči oprávněnému výroku, že dluh povinnému nepřevzala?

Pokud jde o prvou otázku:

Této žalobě vadí překážka rei iudicatae nebo rei transactae, protože právní moc i vykonatelnost se vztahují též na právní nástupce subjektů v exekučním titulu uvedených.

Pokud jde o druhou otázku:

Jde o určovací žalobu podle vlastního hmotného práva. Jsou-li dány její zákonné předpoklady podle § 80 písm. c) nelze takovou žalobu vyloučit. Povinný se totiž takovým pravomocným rozhodnutím může bránit v budoucí exekuci v řízení o návrhu na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g) jako rozhodnutím o předběžné otázce.

Pokud jde o třetí otázku:

I tu jde o určovací žalobu podle vlastního hmotného práva. Jsou-li dány zákonem požadované předpoklady, nelze ani tuto žalobu vyloučit. Třetí osoba se totiž pravomocným určovacím rozsudkem může bránit vůči oprávněnému z exekučního titulu v pozdějším impugnačním sporu podle § 268 odst. 1, písm. h).

Pokud jde o čtvrtou otázku:

Pro žalobu třetí osoby vůči oprávněnému není podkladu. Vede-li oprávněný exekuci vůči třetí osobě, může se tato bránit v impugnačním sporu proti správnosti listiny doplňující podle § 256 odst. 2 exekuční titul, přičemž tato listina musí být něco jiného než rozsudek vydaný podle § 256 odst. 2.

Nevede-li oprávněný exekuci, pak určení obsahové nesprávnosti doplňující listinu doplňující exekuční titul nemůže být předmětem určovací žaloby podle § 80 písm. c), protože by šlo o určení právní skutečnosti.

Žalobní návrh v žalobách podle § 256 odst. 2 tedy má znít buď tak, že právo určené v exekučním titulu přešlo z oprávněného na žalobce nebo tak, že povinnost určená v exekučním titulu přešla na žalovaného.

II.

EXEKUČNÍ SPORY VZNIKAJÍCÍ BĚHEM EXEKUČNÍHO ŘÍZENÍ

1. SPORY O DOPLNĚNÍ EXEKUČNÍHO TITULU Z DŮVODU ZMĚNY OPRÁVNĚNÉHO NEBO POVINNÉHO

Během exekučního řízení, tzn. po zahájení exekučního řízení, může také dojít k situaci, že právo nebo povinnost z exekučního titulu přešlo na třetí osobu.

Jde o úplně obdobný případ, jako je tomu u přechodu práva nebo povinnosti z exekučního titulu nastalého před zahájením exekučního řízení, takže zásadně platí vše to, co bylo řečeno v kapitole druhé pod I., C).

V této souvislosti je třeba pouze připomenout, že universální sukcese nastalá během exekučního řízení z důvodu, že subjekt oprávněný nebo povinný zanikl a že tedy ztratil způsobilost být účastníkem řízení, nemůže nikdy vést k přerušení zahájeného exekučního řízení vzhledem k výslovnému zákazu uvedenému v § 254 odst. 2.²⁰⁾

2. VYLUČOVACÍ ŽALOBA

a) Exekuční právo při nuceném postihování majetku povinného vychází z principů, že oprávněný má být uspokojen jen z majetku povinného a že toto uspokojení se má dít jen způsobem exekučním právem dovoleným.

Majetkem povinného, který může být exekučně postižen, jsou buď věci hmotné nebo majetková práva. Každý z těchto předmětů exekuce může být postižen jen způsobem, který zákon výslovně dovoluje (§ 257, 258 odst. 1 a 2).

Hmotné věci jsou jednak věci movité, jednak nemovitosti. Movitými věcmi rozumíme ty části zevní přírody, které nejsou nemovitostmi a které nejsou přírodními silami. Nemovitosti jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem (§ 119 odst. 2 OZ). Hmotnými věcmi jsou také součásti věci (§ 120 OZ) a příslušenství věci (§ 121 odst. 1 a 2 OZ). Se spoluvlastnickým podílem se pro oblast exekučního práva nakládá jako se samostatnou věcí hmotnou, jak plyne z § 338 odst. 1.

Je zásadní rozdíl při postihování majetku povinného záležejícího v hmotných věcech a při postihování práv povinného.

Při exekuci na hmotný majetek povinného může soud svými exekučními úkony zasáhnout i hmotné věci, které nejsou majetkem povinného, nýbrž ke kterým mají třetí osoby taková práva, která výkon exekuce nedopouštějí.

Při exekuci na majetková práva povinného není možné takto zasáhnout přímo do práv třetích osob, protože exekuční soud nemůže svým autoritativním rozhodnutím při nařízení exekuce na pohledávky nebo práva povinného vůči jeho dlužníku uložit této třetí osobě povinnost plnit oprávněnému tak, že by oprávněný na základě nařízení exekuce mohl přímo postihnout majetek této třetí osoby, nýbrž může jen založit úkojné právo oprávněného vůči třetí osobě.

Tím je vymezeno postavení třetí osoby v exekuci na majetek povinného. Jen při exekuci na hmotné věci může být zasaženo do práv třetí osoby tím, že v exekuci budou postiženy věci, o nichž třetí osoba tvrdí, že k nim

²⁰⁾ Bližší srov. Fiala: Zánik a změna účastníka v soudním výkonu rozhodnutí. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, No 3, 1967, pag. 231–239.

má takové právo, které nedopouští výkon exekuce. Při exekuci na práva povinného musí být toto tvrzené právo v případě potřeby uplatněno vůči jeho dlužníku v řízení nalézacím, kde má možnost a i povinnost se proti návrhu oprávněného bránit vším, čím by se mohl bránit návrhu povinného. Povinnost se bránit má dlužník povinného i tehdy, jestliže k pohledávce mají právo osoby třetí z hlediska právního poměru mezi povinným a dlužníkem, např. právo zástavní.

b) Aby bylo možné rychle provést exekuci na hmotné věci movité, vychází zákon z domněnky, že movité věci, které má povinný ve své dispozici, jsou jeho majetkem. Za věci, které se takto považují za majetek povinného, pokládá obecně zákon ty, které se nalézají v bytě povinného, popř. na jiném místě, kde má povinný své věci umístěny (§ 326, odst. 1). Nalézají-li se tyto věci u osoby třetí, považuje je zákon pro oblast exekucí za majetek povinného, jen dá-li třetí osoba svolení k jejich exekucnímu postižení. To plyne jasně z § 346.

Tím však není pojem dispozice povinného úplně vymezen. Výše uvedená zákonná definice je totiž příliš široká. Povinný musí mít skutečnou možnost samostatně jednotlivými věcmi nakládat. Nestačí jen ten fakt, že se věc nalézá v bytě povinného nebo na jiném místě, kde má obecně dispozici s věcmi tam se nacházejícími povinný. Tu je třeba upozornit na věci, které vnesla do bytu povinného třetí osoba, která je u povinného na návštěvě (např. svůj magnetofon, přenosné rádio, psací stroj atp.). Nebo např. věci, umístěné v bytě povinného třetí osobou, která má k bytu anebo k jeho části samostatné užívací právo.

Obtížnost zjišťování této otázky při výkonu rozhodnutí nutí zákonodárce k výše uvedené domněnce, jestliže došlo k postižení hmotných věcí movitých, a to jak tehdy, že došlo k jejich postižení zákonným postupem vykonavatele, tak dokonce i tehdy, byly-li tyto věci postiženy nesprávně a v rozporu se zákonem. V posléze uvedeném případě však dává zákon třetí osobě ještě zvláštní procesní prostředky, kterými se může proti tomuto nesprávnému postupu bránit.

Jestliže byly postiženy věci, které byly ve skutečné dispozici povinného, může třetí osoba své právo k takovým věcem uplatnit jen žalobou podle § 267 odst. 1, nenavrhne-li sám oprávněný zastavení exekuce na tyto věci (§ 268 odst. 1, písm. c)).

Jestliže však byly postiženy věci třetí osoby, které nebyly v dispozici povinného, pak může třetí osoba předně navrhnout předsedovi senátu, aby je vyloučil z exekuce v rámci své kontrolní činnosti postupu vykonavatele (§ 265 odst. 2). Předseda senátu po vyšetření věci, shledá-li návrh třetí osoby oprávněným, vyloučí věci ze soupisu. Třetí osoba má dále možnost podat stížnost předsedovi soudu na postup vykonavatele podle § 103 j. ř. V prvním případě jde o výkon soudnictví, kdežto v druhém

případě jde o výkon soudní správy. Předseda soudu proto nemůže sám zjednat nápravu tím, že věci třetí osoby vyloučí ze soupisu, nýbrž věc vyšetří a po vyšetření — shledá-li stížnost důvodnou — postoupí stížnost k věcnému vyřízení předsedovi senátu. Ten rozhodne v exekučním řízení v rámci výše uvedené kontrolní činnosti.

U nemovitosti neplatí bez dalšího domněnka, že nemovitost, kterou v návrhu na nařízení exekuce jejím prodejem uvede oprávněný, je majetkem povinného. Ustanovení § 335 odst. 1 stanoví totiž pro nařízení exekuce prodejem nemovitosti, že prodej může být nařízen, jen když bude prokázáno, že nemovitost je ve vlastnictví povinného. Vzniká otázka, jaký význam má zjištění exekučního soudu o tom, že má za prokázáno, že nemovitost je ve vlastnictví povinného? K tomu je třeba uvést toto:

Zjištění exekučního soudu, že nemovitost je ve vlastnictví povinného, není autoritativním rozhodnutím o vlastnictví povinného, nýbrž se děje jen v důvodech usnesení o nařízení exekuce. Jde tedy v tomto případě jen o předběžnou otázku, která je závažná pro nařízení exekuce. I toto zjištění exekučního soudu, že nemovitost je ve vlastnictví povinného, zakládá pouze pro exekuci domněnku, že nemovitost je v majetku povinného. Proto nezavazuje a ani nemůže zavazovat třetí osoby. Tvrdí-li někdo třetí, že má k nemovitosti právo nedopouštějící výkon exekuce, má proto možnost toto své tvrzené právo uplatňovat žalobou vylučovací.

c) Třetí osoba, do jejíhož práva k věci bylo exekucí nepřípustně zasazeno, je osoba rozdílná od účastníků exekučního řízení, tedy od oprávněného a povinného. Není tedy účastníkem exekučního řízení, nýbrž je pouze osobou zúčastněnou na exekučním řízení. Je však subjektem exekučně-právního poměru.

Zcela zvláštní situace je vyvolávána v případě, když se podle § 255 odst. 2 stane účastníkem exekučního řízení manžel povinného. Uvedené zákonné místo praví, že „jsou-li nařízeným výkonem rozhodnutí postiženy věci v bezpodílovém společenství manželů, je účastníkem řízení, pokud jde o tyto věci, i manžel povinného.“ Zde je třeba si předem uvědomit, že exekuční titul, exekuční návrh i usnesení o nařízení exekuce směřují jen proti jednomu z manželů, nikoli i proti druhému manželu, kterého zákon označuje termínem „manžel povinného“. Uvedené ustanovení § 255 odst. 2 chtělo uvést do života ustanovení občanského zákoníku o bezpodílovém spoluvlastnictví (§ 143) a zejména ustanovení o ručení manžela za dluhy druhého manžela, které vznikly za trvání manželství (§ 147 OZ). Kdybychom chtěli vycházet z § 255 odst. 2 doslovně, vyvolávalo by to potřebu nejprve rozhodnout, jsou-li věci exekucí postižené v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a dále rozhodnout, jde-li o pohledávku vzniklou za trvání manželství. To se však nechťelo a ani by to nebylo dobře možné. Úmysl zákona je ten, aby bez předchozích zkou-

mání a sporů o výše uvedené otázky bylo možno urychleně provést exekuci. Proto nelze § 255 odst. 2 vykládat doslovně, nýbrž je třeba vyložit uvedené ustanovení tak, že se manžel povinného manžela stává vždy účastníkem řízení, jestliže exekuci postižené věci — objektivně posuzováno — mohou být v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů. Tím se však manžel povinného může někdy dostat do situace, že bude současně účastníkem řízení i osobou třetí. Toto jeho zvláštní rozpolcené postavení nastane tehdy, jestliže jsou v exekuci proti povinnému manželu postižené věci, z nichž některé jsou v bezpodílovém spoluvlastnictví, kdežto jiné v tomto spoluvlastnictví nejsou. Jindy může nastat situace, že manžel povinného je formálně účastníkem exekučního řízení, protože jsou exekucí postiženy věci, které jsou v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, avšak vymáhaná pohledávka oprávněného vznikla před uzavřením manželství. Je tedy v tomto případě ve skutečnosti manžel povinného osobou třetí. Tato složitá a rozporná situace je způsobena institutem bezpodílového spoluvlastnictví a má-li být uveden v život § 147 OZ v exekučním řízení, nelze jinak věci uspokojivě vyložit.²¹⁾

d) Ustanovení § 267 odst. 1 mluví o právu k věci, které nedopouští výkon rozhodnutí.

aa) Právem třetí osoby nedopouštějící výkon exekuce na určitou hmotnou věc je v první řadě právo vlastnické. Právo vlastnické nedopouštějící výkon exekuce je socialistické společenské vlastnictví (čl. II OZ), osobní vlastnictví (§ 125 OZ), i soukromé vlastnictví (§ 489 OZ). Každý z těchto vlastníků se může bránit proti exekučním zásahům do věci, k níž má vlastnické právo.

bb) Právem nedopouštějícím výkon exekuce je i podílové spoluvlastnictví (§ 137 a n. OZ), jestliže je exekucí zasaženo do věci, k níž, má někdo podílové spoluvlastnictví. Zde je třeba si však ujasnit, že exekučně se spoluvlastnickým podílem nakládá stejně jako se samostatným vlastnictvím k hmotné věci, takže se v exekuci prodává tento spoluvlastnický podíl (§ 338). Je proto možné, že se prodává věc jako majetek povinného, který k ní má jen spoluvlastnický podíl. Pak se může spoluvlastník bránit, že má k věci, tj. ke svému podílu právo nedopouštějící výkon exekuce. Nebo se sice prodává jen spoluvlastnický podíl k věci, avšak považuje se za majetek povinného, ačkoli je majetkem osoby třetí. I tu se může spoluvlastník bránit vylučovací žalobou.

²¹⁾ K tomu srov. Fiala: K některým aktuálním otázkám výkonu rozhodnutí, Socialistická zákonost 1/1965, str. 31–37; Češka–Fiala: K některým otázkám výkonu rozhodnutí, Příručka min. spravedlnosti, sv. 13, str. 173 an. Jaké obtíže vyvolával v dřívějším exekučním právu institut zákonného majetkového společenství a ručení manžela za dluhy druhého manžela o tom viz. Komentář k občanskému soudnímu řádu, III. díl, Praha 1960, str. 17–22.

cc) Také bezpodílové spoluvlastnictví (§ 143 OZ) je právem nedopouštějícím výkon exekuce. Zde však nastává podstatně jiná situace než u podílového spoluvlastnictví. Každý z manželů je vlastníkem celé věci. Proto může manžel povinného uplatnit své právo z bezpodílového spoluvlastnictví k celé hmotné věci jako právo nedopouštějící výkon exekuce. Manžel, který je povinný a který má k postižené věci bezpodílové spoluvlastnictví, je účastníkem exekučního řízení. Nemůže proto žádat o vyloučení věci z exekuce proto, že věc je v bezpodílovém spoluvlastnictví jeho manžela. Zde nastupuje účinnost exekuční domněnky, že exekucí postižené věci jsou majetkem povinného, dokud úspěšně neuplatní své právo jeho manžel.

dd) Právem k věci, které nedopouští exekuci, je i držba věci. Náš občanský zákoník neupravuje držbu věci ani držbu práva na rozdíl od občanského zákoníku z r. 1950.²²⁾ Přesto držba jako stav právem chráněný existuje^{22a)}. Naznačuje to, i když neprávě nejšťastněji, § 5 OZ. Držbou věci rozumíme nakládání s věcí jako s věcí vlastní, i když věc není ve vlastnictví držitele. Držba může být oprávněná nebo neoprávněná podle toho, zda držitel má k držbě právem uznávaný titul nebo zda takový titul nemá. Držba je poctivá nebo nepoctivá podle toho, zda držitel je ohledně své držby v dobré nebo špatné víře.

Jestliže povinný nemá k věci exekucí zasažené ani vlastnické ani spoluvlastnické právo ani nemá věc v držbě, pak je exekuce na takovou věc nepřípustná, jestliže držbu věci má třetí osoba. Tato držba je pak právem nedopouštějícím výkon exekuce.

Otázka, zda držba je oprávněná nebo neoprávněná, či poctivá nebo nepoctivá tu nepřichází v úvahu, když věc není součástí majetku povinného. Držba třetí osoby musí však ustoupit silnějšímu právu vlastnickému, které přísluší povinnému.²³⁾

ee) Nejen držba, ale i pouhá detence věci je právem k věci, které nepřipouští výkon exekuce, jestliže se detence opírá o právní titul odvozený od vlastníka věci, který není povinným. Je tomu tak předně tehdy, jestliže věc má třetí osoba ve své moci z důvodu práva věcného, např. zástavního, retenčního práva atp. S tímto právem je spojeno absolutní právo k věci vůči všem, spočívající v tom, že nikdo nesmí neoprávněně zasahovat do práva detentora k věci. Je tomu však i tehdy, jestliže třetí osoba má věc ve své moci z důvodu práva obligačního, např. z důvodu

²²⁾ Srov. § 143 an. obč. zák. z r. 1950.

^{22a)} Držbu upravuje zák. mezinárodního obchodu v § 96–99.

²³⁾ K otázce držby srov. Učebnice československého občanského práva, sv. II, Praha 1965, str. 7–11; Fiala–Švestka: Úvaha nad teoretickým systémem čs. občanského práva, Právník 1970, str. 90.

půjčky. I tu vzniká vypůjčitelův absolutní právo vůči všem, aby mu do užívání věci neoprávněně nezasahovali.

Tak např. je právem k věci nedopouštějícím exekuci vyklizením bytu společné osobní užívání bytu, jestliže bylo docíleno exekučního titulu na vyklizení jen proti některému z více spoluuživatelů a výkon se provádí vyklizováním celého bytu, tedy i ostatních spoluuživatelů, proti kterým exekuční titul nezní (srov. § 172 OZ). Stejně je takovým právem právo vkladatele, jestliže byla sepsána při exekuci prodejem movitých věcí vkladní knížka patřící třetí osobě. Zde sice jde vlastně o výkon práva věřitelského, avšak s vkladní knížkou se nakládá v exekuci jako s věcí movitou a proto je právem nedopouštějícím exekuci vlastnické právo k vkladní knížce, jakožto listině dokládající existenci věřitelského poměru třetí osoby ke státní spořitelně.

e) Právo třetí osoby domáhat se nepřipustnosti exekuce k věci zasažené exekucí je právem, které třetí osobě vzniká současně se vznikem jejího vedlejšího exekučněprávního poměru v okamžiku, kdy bylo exekučním úkonem zasaženo do věci patřící třetí osobě.

U věcí movitých je tímto okamžikem při exekuci jejich prodejem okamžik, kdy tyto věci byly pojaty vykonavatelem do soupisu (§ 326). Jestliže byla exekuce na návrh oprávněného nařízena jen na určitou věc (např. automobil), je rovněž tímto okamžikem až sepsání tohoto automobilu do soupisu. Nestačí tedy pouhé nařízení exekuce, protože jejím nařízením se ještě nedostává věc do exekučního postihu. To plyne jednak z ustanovení § 326 odst. 2, jednak z té úvahy, že prvním exekučním úkonem je tu sepsání věcí. Dokud není věc sepsána, může s ní povinný nakládat, jak výslovně stanovil § 324 a i třetí osoba (vlastník) si může věc u povinného s jeho souhlasem odebrat. Stejně tak i u jiného exekučního způsobu zasáhne se do práva třetí osoby k věci teprve jejím faktickým poškozením, např. při vyklizení bytu teprve jejím odstraňováním z bytu (§ 341) nebo z nemovitosti nebo z jiné místnosti než bytové (§ 342).²⁴⁾

f) Aktivně legitimována k vylučovací žalobě je třetí osoba. Pasívně legitimován je pouze oprávněný. To výslovně ustanovuje § 267 odst. 1. Není tedy k této žalobě u nás ani aktivně ani pasívně legitimován povinný. Naše konstrukce vylučovací žaloby podle § 268 odst. 1 vychází ze správného názoru, že jen oprávněný odpovídá procesně za to, že došlo k za-

²⁴⁾ Při exekuci vyklizením je exekucí zasažena jednak osoba, jednak její věci (§ 341 odst. 1). Je-li výkonem této exekuce zasaženo do práv osoby třetí, která s povinným nebydlí na základě jeho práva, nýbrž která obývá byt na základě vlastního užívání práva, je vylučovací žaloba možná jen ohledně vyklizovaných věcí hmotných. Žalobou vylučovací se však tato třetí osoba nemůže bránit proti vyklizování své osoby, tedy proti tzv. exekuci personální. O způsobu, jakým se může tato třetí osoba bránit proti této personální exekuci, srov. část druhá kapitola třetí, 2, písm. ee).

sažení do práva třetí osoby, která nepřipouští výkon rozhodnutí. Tento názor vyplývá z toho, že k zahájení exekučního řízení je třeba návrhu oprávněného (§ 261 odst. 1) a že exekuce nemůže být proti jeho vůli vedena, neboť navrhne-li oprávněný zastavení exekuce, musí soud bez jakéhokoli posuzování, zda návrh je nebo není v zájmu společnosti, exekuci zastavit (§ 268, odst. 1, písm. c)). Proto zákon správně činí pasívně legitimovaným jen oprávněného. Povinný svým chováním nezpůsobil zasažení do práv třetí osoby a také není s to v exekuci docílit toho, aby věc třetí osoby byla vyloučena z exekuce. Z toho důvodu nemůže mít třetí osoba právní zájem na tom, aby bylo vůči povinnému vysloveno, že exekuce je nepřipustná a proto nemůže vylučovací žalobu podat proti povinnému.

Není proto možno podat vylučovací žalobu současně ani proti oprávněnému ani proti povinnému, jako společníkům v rozepři. Tím vyloučil náš zákon, že by vylučovací žaloba mohla mít charakter tzv. exekuční intervence, jak tomu bylo za platnosti býv. exekučního řádu.²⁵⁾

g) V § 267 odst. 1 se praví, že „právo k věci, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení věci z výkonu rozhodnutí...“. Podle tohoto znění zákona by se zdálo, že žalobní žádost oprávněného má správně znít, že procesní soud vylučuje určitou věc z exekuce. Tomu by také nasvědčovalo to, že se tato žaloba nazývá žalobou vylučovací nebo také excindační. Takový výklad by však nebyl správný. Citované ustanovení § 267 odst. 1 je totiž třeba vyložit v souvislosti s ustanovením § 268 odst. 1 písm. f). Toto ustanovení praví, že výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže „bylo pravomocně rozhodnuto, že výkon rozhodnutí postihuje věc, k níž má někdo právo nepřipouštějící výkon rozhodnutí (§ 267)“. Má-li někdo k věci právo, které nepřipouští exekuci, je tato exekuce nepřipustná, a to relativně. Musí proto být o nepřipustnost exekuce žalováno. Pravomocně vyslovená nepřipustnost exekuce na určitou věc nemá automaticky za následek vyloučení věci z exekuce. Toto vyloučení věci z exekuce musí provést v exekučním řízení předseda senátu tím, že zastaví exekuci (výkon rozhodnutí) podle § 268 odst. 1 písm. f)). Teprve právní mocí zastavení exekuce je věc definitivně vyloučena z exekuce. Proto se správně má oprávněný domáhat v žalobním návrhu výroku, že exekuce vedená na konkrétní věci je nepřipustná. Navrhne-li oprávněný, aby věc byla vyloučena z exekuce, má soud upravit výrok rozsudku sám tak, že exekuce vedená na konkrétní věc je nepřipustná. Jde tu o dovolenou úpravu výroku, protože

²⁵⁾ Srov. Hora: Československé civilní právo procesní, díl II., Praha 1923, str. 208 an., který správně uvádí, že se dlužník v exekuci chová pasívně, a že si nelze dobře představit, že by chování dlužníka v exekuci mohlo vyvolat právní zájem třetí osoby na tom, aby byla nepřipustnost exekuce vyslovena i proti dlužníku.

i z nesprávně formulovaného návrhu žalobního je zcela bezpečně zřejmé, čeho se žalobce domáhá.

h) Vylučovací žaloba je žalobou procesní a nikoli hmotněprávní. Tato žaloba se domáhá rozhodnutí o právu exekučním, nikoli o právu hmotném. Subjektivní právo hmotné je pouze žalobním důvodem, o němž soud rozhoduje jako o otázce předběžné v důvodech rozsudku. Z toho plyne, že rozsudek o procesním právu se dotýká vždy pouze konkrétní exekuce a že nepřesahuje rámec této exekuce. Dále z toho plyne, že tím není autoritativně rozhodnuto o právu hmotném. Konečně z toho a contrario plyne, že rozhodnutí ve sporu o právu hmotném, např. že třetí osoba je vlastníkem věci zasažené exekucí, vydané ve sporu třetí osoby s oprávněným nebo s povinným nenahrazuje rozsudek o nepřípustnosti exekuce a nelze podle něj zastavit exekuci ani podle § 268 odst. 1, písm. h). Takový rozsudek pouze závazně rozhoduje předběžnou otázku ve sporu vylučovacím, jestliže šlo o spor mezi stejnými účastníky a jestliže se mezi tím nezměnily poměry. Protože je žaloba vylučovací výlučně žalobou procesní, nelze se domáhat vedle výroku o nepřípustnosti exekuce podle § 267 odst. 1 hmotněprávního výroku, že třetí osoba je vlastníkem věci exekucí zasažené, nebo že má k věci jiné právo. Je tomu tak proto, že pro žalobu vylučovací je dána výlučná příslušnost podle § 88, což takové spojení vylučuje (§ 89).^{25a)} Třetí osoba se také z téhož důvodu nemůže na oprávněném domáhat vydání věci exekucí zasažené. Zde je třeba si ještě uvědomit, že oprávněný věc třetí osobě nezadržuje, nýbrž věc postihl exekučně soud jako státní orgán provádějící výkon rozhodnutí.

ch) Vylučovací žaloba je exekuční žaloba a může tedy být podána a projednávána jen za trvání exekuce. Jestliže došlo k zastavení exekuce dříve než došlo k rozhodnutí o vylučovací žalobě, je třeba, aby oprávněný vzal svou žalobu zpět, čímž dojde k zastavení řízení o žalobě (§ 96). Neučiní-li tak, je třeba žalobu zamítnout pro její bezdůvodnost. Byla-li věc exekučně zpeněžena a výtěžek vydán oprávněnému, může žalobce svůj žalobní návrh změnit tak, že se domáhá proti oprávněnému vydání výtěžku (§ 95). Nejde tu však již o spor o exekuční právo, nýbrž jde o spor z neoprávněného majetkového prospěchu, tedy o spor hmotněprávní. Oprávněný má totiž neoprávněný majetkový prospěch, je-li v exekuci uspokojena jeho pohledávka vůči povinnému z majetku třetí osoby. Nemůže se dovolávat toho, že uspokojení své pohledávky docílil cestou exekuce.

i) Byla-li vylučovací žaloba pravomocně zamítnuta, je tím řečeno, že exekuce na vylučovanou věc je přípustná. Vzniká otázka, zda je tím třetí osoba vyloučena z oprávnění uplatňovat své vlastní hmotné právo k věci.

^{25a)} Srov. Občanský soudní řád, Komentář I. Praha 1970, str. 305.

Bylo již řečeno, že vlastník věci může žádat na oprávněném vydání vý-
těžku prodeje z důvodu jeho neoprávněného majetkového prospěchu,
jestliže došlo k prodeji jeho věci. Oprávněný se neubrání námitkou, že
vylučovací žaloba byla pravomocně zamítnuta, protože pravomocné za-
mítnutí vylučovací žaloby nerozhodlo o hmotném právu třetí osoby.

j) Obtížnější je odpověď na otázku, zda vlastník exekučně prodané věci
se může domáhat jejího vydání na tom, kdo věc v exekuci koupil. Správná
odpověď záleží na tom, zda prodejem v exekuci provedeným přešlo vlast-
nické právo na kupce. U prodeje nemovitostí je věc jasná. Prodej nemo-
vitosti uskutečňuje státní notářství rozhodnutím a právní mocí tohoto
rozhodnutí přechází vlastnictví na nabyvatele (§ 86 not. řádu). Zde tedy
není vlastnická žaloba proti nabyvateli nemovitosti odůvodněna. Obtíž-
nější je odpověď, jestliže došlo v exekuci k prodeji movitých věcí. Tento
prodej provádí vykonavatel. Jestliže došlo k prodeji prostřednictvím
organizací (§ 328), pak rovněž podle občanského zákoníku přechází vlast-
nictví na občana, jemuž ji organizace prodala (§ 228 OZ). Prodal-li však
věci sám vykonavatel, nedochází k jejímu prodeji přímo rozhodnutím
vykonavatele, takže podle doslovu zákona by nemělo přecházet vlastnické
právo na nabyvatele věci (§ 135 OZ). Tento stav je však neúnosný. Proto
je třeba mít za to, že prodej provedený vykonavatelem v exekuci má
svůj základ v pravomocném rozhodnutí soudu o nařízení exekuce (§ 328
odst. 1) a že proto každým zcizením movité věci v exekuci přechází
vlastnictví zcizené věci na jejího kupce, ať byl povinný vlastníkem nebo
byla vlastníkem osoba třetí, a to podle § 135 OZ.²⁶⁾

k) Pravomoc k rozhodování o vylučovací žalobě je svěřena soudu (§ 267
odst. 1). Nezáleží na tom, na základě jakého exekučního titulu byla exe-
kuce povolena. Je tomu tak proto, že jde o exekuční žalobu podle občan-
ského soudního řádu a důvod této žaloby kotví v právu občanském v nej-
širším toho slova smyslu. Proto tu nikdy nepřichází v úvahu rozhodování
státní arbitráže, i kdyby žalobce a žalovaný byly socialistické organi-
zace.²⁷⁾

l) Místní příslušnost k projednání vylučovací žaloby je upravena jako
příslušnost výlučná. Příslušným je soud, u kterého je prováděna exekuce
(§ 88, písm. i)).

m) Zahájení řízení o vylučovací žalobě zakládá překážku věci zahájené,
jen jde-li o tutéž věc. To znamená, že jde o téhož žalobce a téhož žalova-
ného, o tutéž exekuci i tutéž věc hmotnou. Překážka věci zahájené proto

²⁶⁾ K této problematice srov. Fiala—Švestka: Úvaha nad ochranou vlastnického práva
se zvláštním zřetelem k vlastnickým žalobám, Soc. zákonost 1971, str. 83, 84.

²⁷⁾ Srov. Fiala: Pravomoc při sporech vznikajících při výkonu rozhodnutí, Právník
1965, str. 654.

nepřesahuje rámec konkrétní exekuce, v níž byla věc postižena. Byla-li proto tatáž věc postižena v jiné exekuci, musí třetí osoba podat vylučovací žalobu znovu, i kdyby žalovaným byl stejný oprávněný.

n) Ani právní moc rozhodnutí o vylučovací žalobě nepřesahuje rámec exekučního řízení, v němž byla nepřípustnost exekuce ohledně určité věci vyslovena.

o) O nákladech řízení platí ustanovení § 137–151. Náhrada nákladů řízení se řídí ustanoveními § 142–150. O nákladech se tedy zásadně rozhoduje podle úspěchu ve věci. Avšak ve vylučovací žalobě nastává zvláštní situace. Oprávněný zavdal příčinu k vedení exekuce návrhem na nařízení exekuce na hmotnou věc, která je potom v exekuci postižena exekučním úkonem soudu. V tomto případě platí právní domněnka, že taková věc je v majetku povinného. Dokud není prokázán opak, tato domněnka platí a oprávněný se nechová protiprávně, jestliže na nařízené exekuci trvá. Do té doby musíme vycházet z toho, že svým chováním nezavdal příčinu třetí osobě k podání žaloby. Teprve od okamžiku, kdy objektivně posuzováno mohl poznat, že věc nepatří do majetku povinného, nýbrž je v oprávněné dispozici třetí osoby, a ihned nenavrhл zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. c) zavdává svým chováním příčinu třetí osobě k podání vylučovací žaloby (§ 143). Je věcí konkrétního případu, ve kterém okamžiku zavdává oprávněný příčinu k žalobě a od kterého okamžiku je tedy povinen hradit náklady zvítězivšímu žalobci. Tato zvláštní situace je způsobena tím, že jde o vyvrácení domněnky svědčící ve prospěch oprávněného a že si vlastně nutnost podání žaloby vylučovací způsobil sám žalobce.

3. SPORY ODPOROVÉ^{27a)}

a) Změna právní situace nastalá v rozvrhovém řízení proti situaci v exekučním řízení, kde se vyskytuje jen jeden oprávněný, jehož právo vůči povinnému je fixováno exekučním titulem, je zásadní a podstatná. Vznikají tu předně práva a povinnosti mezi jednotlivými oprávněnými a věřiteli na jedné straně a povinným na straně druhé. Dále tu vznikají práva a povinnosti mezi oprávněnými a věřiteli navzájem. Rozdíl v těchto vztazích je dán tím, že mezi oprávněnými a povinným je vztah judikátní, tj. autoritativně stanovené právo oprávněného na plnění, kteréžto právo povinný co do jeho formální existence již napadat nemůže, nýbrž může pouze dokázat, že toto právo po vydání titulu zaniklo a že tedy oprávněný nemá více právo na uspokojení. Naproti tomu mezi vě-

^{27a)} Srov. Fiala: Popírání pohledávek v soudním výkonu rozhodnutí, Právník 1966, str. 107 an.

řiteli a povinným může být pouze hmotněprávní poměr, jehož existenci nebo jeho obsah může povinný popírat. Zcela jiná situace je mezi jednotlivými oprávněnými a věřiteli navzájem. Ti všichni mají právo na to, aby byla podle zákona uspokojena jen práva skutečně existující, ve výši skutečně existující a v pořadí skutečně existujícím.

Skutečnost, že práva oprávněných vůči povinnému byla stanovena judikátně, není pro ně závazná. Na ně totiž nedopadá subjektivní rozsah právní moci exekučního titulu, tím méně je pro ně závazné, že exekuční titul je proti povinnému vykonatelný. Tedy ani existence pohledávky autoritativně mezi oprávněným a povinným stanovená, ani takto stanovená výše pro ostatní oprávněné a věřitele není závazná. To platí tím více samozřejmě ohledně pohledávek, které nejsou doloženy exekučním titulem.

V rozvrhovém řízení zákon nazývá skutečnou existenci pohledávky, o jejíž uspokojování se v rozvrhovém řízení jedná, pravostí pohledávky. V rozvrhovém řízení je tedy pravou jen taková pohledávka, která skutečně existuje. V poměru mezi oprávněným a věřiteli navzájem tato pravost není vzájemně stanovena ani tím, že jde o pohledávku judikátní. Stejně platí, pokud jde o výši uplatněné pohledávky. Samozřejmě i pořadí uplatněných pohledávek může být pochybné nebo sporné.

b) Tak se prosazuje v rozvrhovém řízení v plné šíři princip, že v exekuci mají být uskutečněny jen existující pohledávky. Proto exekuční právo musí jednotlivým oprávněným a věřitelům a v určitém rozsahu i povinnému umožnit, aby popírali jiná uplatněná práva co do jejich pravosti, výše a pořadí. Toto jejich právo upravuje § 267 odst. 2. Práví, že „návrhem podle třetí části třeba též uplatnit popření pravosti nebo výše některé z pohledávek přihlášených v rozvrhu výtěžku tam, kde byl nařízen výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky, popř. prodejem movitých věcí nebo nemovitosti“.

Toto popírání pohledávek v rozvrhovém řízení se nazývá v literatuře i nauce odpor proti pohledávce. Návrh, kterým se takový odpor provádí, se nazývá žaloba odporová a spor o tomto odporu spor odporový.

Slovné znění ustanovení § 267 odst. 2 nevystihuje přesně a úplně popírání pohledávek v rozvrhovém řízení. Jeho znění je kusé a příliš rámcové. Proto musí být interpretováno za pomoci výše uvedených principů tak, aby poskytlo oprávněným věřitelům i povinnému dostatečnou procesní ochranu k uskutečnění jejich práv.

c) Podle zákona lze předně popírat pravost pohledávek přihlášených k rozvrhu. Toto znění není zcela přesné. I pohledávky nepřihlášené, kterými jsou pohledávky oprávněných, pro které byla exekuce nařízena, jakož i pohledávky, v jejichž prospěch je u státního notářství zaregistrováno omezení převodu nemovitosti (§ 337 odst. 1), mohou být popírány,

ačkoli v rozvrhovém řízení nemusí být přihlašovány a soud k nim musí přihlížet podle obsahu spisu.

Pravostí pohledávky se rozumí její hmotněprávní existence. To znamená, že pohledávka, která má být z výtěžku exekucí docíleného uspokojena, v době provádění a rozhodování v rozvrhovém řízení tu skutečně podle hmotného práva je, tedy že platně vznikla a v době provádění rozvrhu ještě trvá.

Je třeba rozeznávat, zda jde o právní stav mezi oprávněným, příp. věřitelem na jedné straně a povinným na straně druhé, nebo zda jde o právní stav mezi oprávněnými příp. věřiteli navzájem.

d) To, co bylo řečeno ohledně pravosti, platí i pro popírání výše přihlášené pohledávky. I tu jde vlastně o pravost pohledávky, ovšem jen v určitém rozsahu.

e) Ustanovení § 267 odst. 2 nemluví o tom, zda odporovou žalobou může být popíráno i uplatnění pořadí.

Vycházíme-li z výše uvedeného principu, že uspokojeny mohou být jen skutečně existující pohledávky v mezích stanovených exekučním právem, pak nutno přiznat právo popírat i pořadí přihlášené pohledávky, pakliže by jejím zařazením při uspokojení do pořadí jí nepřislušejícího byl jiný oprávněný nebo věřitel poškozen. Povinnému nelze přiznat právní zájem na takovém odporu, protože uspokojením mimo pořadí se mu žádná újma nestane.

f) Ustanovení § 267 odst. 2 mluví o rozvrhu výtěžku tam, kde byl nařízen výkon rozhodnutím přikázáním pohledávky, popř. prodejem movitých věcí a nemovitostí. Nemluví tedy o rozvrhu sražených částek, které zaslal plátce mzdy soudu v exekuci srážkami ze mzdy. Mohl by vzniknout dojem, že v takovém případě nelze popírat pohledávku některého oprávněného. To by však bylo zřejmě nesprávné, protože výše uvedený princip ovládá celé exekuční řízení, tedy i exekuci srážkami ze mzdy.²⁸⁾

g) Zákon v § 267 odst. 2 neuvádí, kdo je legitimován k odporovému sporu. Uvažujeme-li o legitimaci k tomuto sporu, musíme uvažovat nejprve o legitimaci ke spornému řízení vůbec. Musíme rozeznávat procesní legitimaci a materiální legitimaci. Procesní legitimací rozumíme právo být účastníkem řízení (§ 19). Jde o ústavně zaručené právo petiční, tj. o právo obrátit se na soud s žalobou, pakliže se subjekt způsobilý být účastníkem řízení domáhá ochrany nějakého tvrzeného práva. Jeho odpůrcem může být jen ten, kdo je způsobilý být účastníkem řízení a je to subjekt, kterého žalobce označí ve své žalobě jako svého odpůrce (§ 90).

²⁸⁾ Stejně řešil tuto otázku Komenátř k občanskému soudnímu řádu, III. díl, str. 232 a stejně ji řeší i nový Komentář: Občanský soudní řád II., Praha 1970, str. 268.

Od této ryze procesní legitimace je třeba rozlišovat materiální legitimaci. Touto legitimací rozumíme stav vyplývající z práva, o jehož ochranu ve sporu jde, podle kterého procesní subjekt (žalobce i žalovaný) je subjektem práva a jemu odpovídající povinnosti, o kterých se v řízení jedná a rozhoduje. Tato legitimace materiální je buď aktivní nebo pasivní.

Stát svým mocenským aparátem — soudem — poskytuje autoritativní právní ochranu uplatněnému nebo v úvahu vzatému právu jen tehdy, má-li žalobce na této ochraně právní zájem. To znamená, že se právní ochrana musí projevit v jeho právní sféře. Nemůže-li se žádaná ochrana v právní sféře žalobce projevit, nelze žalobci přiznat právo žádat o tuto ochranu. To nemůže žalobce žádat ve sporném řízení ani tehdy, kdyby — aniž by mu to výslovně dovoloval zákon — uplatňoval právo cizího subjektu na ochranu nebo kdyby uplatňoval veřejný zájem. K ochraně toho zájmu jsou povolány jiné orgány. Proto je danost právního zájmu na žádané ochraně důležitým procesním principem.

h) Jak již bylo řečeno, zákon v § 267 odst. 2 se o otázce věcné legitimace v odporovém sporu nezmiňuje. Ani z jiných pozitivních ustanoveních procesních ji nelze vyvodit analogicky. Při této interpretaci musíme rekurovat k samým principům právním, abychom byli schopni tuto otázku správně vyřešit.

Předně je to obecný procesní princip výše jmenovaný, že ochranu k tvrzenému právu lze poskytnout jen tomu, kdo má na poskytnutí ochrany právní zájem. Dále je to princip, že v exekuci má právo na uspokojení jen ten, kdo uplatňuje úkojné právo skutečně existující.

Vycházejíce z těchto principů dojdeme předně k závěru, že věcnou legitimaci k odporovému sporu má jen účastník rozvrhového řízení. To znamená, že legitimaci materiální může mít jen ten, o jehož právech a povinnostech v rozvrhovém řízení má být jednáno (§ 94 odst. 1). Nezáleží tu tedy na tom, zda soud skutečně s ním v rozvrhovém řízení jednal. To je první znak potřebný k vymezení legitimace v odporovém sporu. Dále dojdeme k závěru, že aktivně legitimovaný může být jen ten z oprávněných nebo věřitelů rozvrhového řízení, který by mohl být z výtěžku získaného v exekuci vůbec uspokojen. Tedy ten, na koho by se z tohoto výtěžku dostalo, kdyby popírané právo odpadlo.

Pasivně legitimován je ten účastník rozvrhového řízení, o jehož pohledávce, která předchází uplatněnému právu žalobce, žalobce tvrdí, že není pravá, nebo že její výše není správná nebo že její pořadí není dáno.

I povinný má nepochybně právní zájem na tom, aby výtěžek zpeněžení exekučního předmětu byl vydán jen tomu, kdo má na uspokojení z tohoto výtěžku podle exekučního ustanovení právo. Protože je účastníkem rozvrhového řízení musí mít zásadně stejná práva a stejné povinnosti jako mají ostatní účastníci exekučního řízení (§ 18 první věta). Proto musí

mít aktivní legitimaci k odporovému sporu. Otázka, z jakých důvodů může podat odporovou žalobu je věc jiná. O ní bude pojednáno dále. Pasivní legitimace povinného v odporovém sporu nepřichází v úvahu, protože popírat lze pouze pohledávky, které mají být v rozvrhovém řízení uspokojeny. Povinný takovou pohledávku z povahy věci sám proti sobě mít nemůže.

ch) Forma, jakou lze v rozvrhovém řízení popírat pravost, výši nebo pořadí nějaké pohledávky, je stanovena v § 267 odst. 2 tak, že popírání se musí stát návrhem na zahájení podle části třetí. Jde tedy o žalobu. Výše bylo uvedeno, kdo má aktivní a pasivní legitimaci k této žalobě. Z jakých důvodů může být podána odporová žaloba? Je třeba rozlišovat dva případy. V prvním případě jde o žalobu oprávněného nebo věřitele proti jinému oprávněnému nebo jinému věřiteli. Ve druhém případě jde o žalobu povinného vůči oprávněnému nebo věřiteli.

Jde-li o žalobu mezi oprávněnými nebo věřiteli, je třeba si uvědomit, že právní poměr, který vzniká mezi účastníky exekučního řízení rozvrhového, kromě právního poměru těchto subjektů vůči povinnému, je vždy právním poměrem procesním, a to exekučním, jehož objektem je právní ochrana jejich exekučního práva na uspokojení, a jehož obsahem je právo každého z nich na uspokojení jejich pohledávek, jen pokud skutečně existují a v pořadí zákonem stanoveném. Někaký hmotněprávní poměr mezi nimi v tomto jejich vzájemném poměru není. Jde tedy mezi nimi o ryze procesní vztahy.²⁹⁾

Podle takto vymezeného obsahu právního poměru procesního mezi oprávněnými a věřiteli plyne, že důvodem odporu může být, že věřitel nebo oprávněný popírá existenci právního poměru mezi oprávněným a věřitelem na jedné straně a povinným na straně druhé. Žalobce tedy popře pravost uplatněné nebo přiznávané pohledávky. Dalším důvodem odporu může být, že oprávněný nebo věřitel popírá pouze výši uplatněné nebo přiznané pohledávky a konečně může být důvodem, že uvedené subjekty popírají jen pořadí uplatněné nebo přiznané pohledávky.

Popírá-li pravost uplatněné pohledávky jiný oprávněný nebo jiný věřitel, jde o ryze procesní — exekuční právo oprávněného nebo věřitele. Jde tu o střet úkojných práv různých subjektů, tedy o střet práva na nucené uspokojení pohledávek věřitelů z docíleného výtěžku exekucí. Předpokladem ovšem je, že na tom má odporující právní zájem, což je materiální podmínkou odporové žaloby. Tím vlastně může v exekučním řízení dojít k přezkoumávání správnosti exekučního titulu po všech strán-

²⁹⁾ Tento případ zřejmě ukazuje na neudržitelnost názoru, že mezi účastníky procesněprávního poměru nevzniká procesní vztah a že je jen vztah mezi každým účastníkem a soudem. K tomu srov. bližší výklady v části první, kapitole první, bod 10.

kách, tedy i co do existence a výše exekucním titulem přiznané pohledávky. Je třeba si ovšem ujasnit, že toto přezkoumávání jiného exekucního titulu nemá za účel vyslovení jeho pravosti nebo nepravosti, správnosti nebo nesprávnosti výše titulem přiznané částky ve výroku rozsudku, nýbrž se děje jen v důvodech za účelem rozhodnutí o tom, zda taková pohledávka bude exekucí uspokojena či ne.

V odporovém sporu musí žalobce tvrdit a prokazovat, že popíraná pohledávka buď vůbec nevznikla nebo po vzniku zanikla zcela nebo zčásti, nebo že nemá pořadí, které odpůrce uplatňuje.

Popírá-li pohledávku nějakého oprávněného povinný, pak pro něj je tato pohledávka stanovena judikátně — vykonatelně. Povinný v takovém případě může popírat jen její existenci nebo výši z důvodů, které vznikly až po vydání titulu. Zde tedy nastává stejná situace jako při incidenčním sporu podle § 268 odst. 1, písm. g). Tím vzniká otázka, zda v těchto případech má vůbec povinný právo odporovat pohledávce oprávněného žalobou odporovou nebo zda se má domáhat zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g). Odpověď na tuto otázku není jednoznačná, protože tu mohou být různé situace.

Jestliže povinný již v exekuci navrhoval zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g), tedy jestliže se tak stalo dříve než došlo ke zpeněžení předmětu exekuce, pak je třeba započaté incidenční řízení ukončit a v případě, že návrh na zastavení exekuce je důvodný, exekuci zastavit. Tím je uplatňovaná pohledávka z rozvrhového řízení vyloučena, takže dalšího odporového sporu není třeba. Povinnému tím byla poskytnuta dostatečná právní ochrana.

Jestliže však povinný před zpeněžením předmětu exekuce nepodal návrh na její zastavení podle § 268 odst. 1, písm. g), pak se vlastní exekucní řízení změnilo na řízení rozvrhové a povinný má podat žalobu odporovou. Otázkou je, jak postupovat, jestliže povinný podá návrh na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g)? Otázka ta vzniká proto, že odpor se provádí v řízení sporném, kdežto návrh na zastavení exekuce v řízení incidenčním. Domnívám se, že rozhodující je toto: I rozvrhové řízení je součástí řízení exekucního, třebaže má strukturu nesporného řízení. Stejnou ochranu povinnému poskytují jak incidenční spor, tak odporový spor. Proto lze vyřídit každý z těchto návrhů a kladné jeho vyřízení poskytne povinnému stejnou ochranu.

Další otázkou je, zda mohou probíhat současně incidenční řízení i odporové řízení. Jde o otázku litispendence. S tím je spojena i otázka, zda povinný může, když neuspěl se svým návrhem na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g), podat znovu v řízení rozvrhovém žalobu odporovou. Domnívám se, že to je možné. Řízení incidenční, i když má povahu řízení sporného, není pravým řízením sporným. Proto nelze po-

vinnému odpírat, aby stejné okolnosti uplatnil v řízení sporném, odporovém. Nejde tu totiž o tutéž věc.

Povinný nemůže v odporovém sporu uplatnit nepřipustnost exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h), protože by tím nenapadal ani pravost ani výši uplatněné pohledávky. Proto se musí domáhat jen zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h). Právě tak i jiné důvody zastavení exekuce než důvod uvedený v § 268 odst. 1, písm. g) musí povinný uplatnit v příslušném exekučním řízení, jestliže k nim soud nepřihlíží ze své úřední povinnosti.

Jde-li při prodeji nemovitosti v rozvrhovém řízení o popírání pohledávky věřitele, který má exekuční titul (§ 337 odst. 1), pro níž však nebyl nařízen výkon rozhodnutí, pak může povinný vznést proti takové pohledávce jen odporovou žalobu. Jinou možnost tu nemá. O důvodech žaloby platí vše, co bylo výše řečeno. Může tedy i tu uplatňovat jen skutečnosti, které vznikly po vydání titulu. Třeba mu však přiznat právo popírat takovou pohledávku i z důvodu, že se věřitel vzdal práva takovou pohledávku uplatňovat vůbec, nebo v čase, který dosud neuplynul. Jinak by neměl povinný prostředek, jak tomuto neoprávněnému vymáhání uspokojení pohledávky zabránit, když pro takovou pohledávku nebyla nařízena exekuce.

Jde-li o vymáhání pohledávky, pro kterou nemá věřitel exekuční titul, může ji popírat povinný jen v odporovém sporu. Může uplatnit všechny námitky, které by mohl uvést ve sporu věřitele proti povinnému o zaplacení této pohledávky.

i) Další otázka vzniká, zda u pohledávek, pro které není dána pravomoc soudu pro jejich autoritativní stanovení, tedy pro vydání exekučního titulu, je možné provést popírání pohledávky odporem v řízení soudním či zda tu je pořad práva vyloučen? Jde jednak o pohledávky vymáhané na základě některých exekučních titulů, uvedených v § 274, jednak o pohledávky, k nimž musí soud přihlídnout aniž tu je exekuční titul.

Ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř. nemá v tom směru žádné ustanovení. Ani jiné obecné ustanovení v tom směru není. Je tu pouze speciální ustanovení § 275 odst. 3, že zastavit exekuci soudní může jen soud a jde-li o tituly uvedené v § 274, že si soud zpravidla vyžádá vyjádření orgánu, který vydal rozhodnutí, popř. výkaz nedoplatků anebo schválil smír nebo dohodu, o jejichž výkon jde.

Otázka pravomoci soudu pro vyřizování odporu vzniká z důvodu historického. Do vydání nového o. s. ř. z r. 1963 totiž o odporech se rozhodovalo buď v řízení soudním nebo v řízení správním (§ 501 býv. o. s. ř. z r. 1950). Orgán státní správy totiž rozhodoval o námitkách dlužníka proti exekuci, šlo-li o exekuční tituly vydané ve správním řízení (býv. § 428, písm. g-i)), takže přirozeně i v odporech proti nárokům, o nichž

rozhodovaly státní orgány (jiné než soud) musel rozhodovat orgán státní správy.^{29a)}

Dnešní právní úprava zřejmě tento právní stav nemínila převzít, čemuž nasvědčuje výše uvedené ustanovení § 275 odst. 3. To tedy znamená, že v soudní exekuci všechny odpory proti jakékoli přihlášené nebo přiznávané pohledávce musí být řešeny cestou soudního řízení. Stejná zásada je u návrhu na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g) i h)). To sebou ovšem může přinášet značné komplikace, je-li popírána pravost judikátně ve správním řízení přiznaných pohledávek. Zde bude vždy nutné, aby orgán, který pohledávku přihlásil nebo o jehož pohledávku se jedná, byl žalovaným a aby byly velmi pečlivě váženy důvody odporu proti takovým pohledávkám a aby bylo vždy vyžádáno přesné a výstižné vyjádření orgánu o vzneseném odporu.

Další problém vzniká, jestliže jde o pohledávky doložené cizozemským exekučním titulem. Může v takovém případě být přezkoumána pravost a výše v titulu uvedené pohledávky? I tu je třeba takový odpor připustit, protože cizozemský exekuční titul je postaven na roveň tuzemskému exekučnímu titulu (§ 66 zák. č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním). Náš soud pak přezkoumá správnost pohledávky nebo její výši jako kdyby šlo o tuzemský titul. Totéž platí ohledně cizích rozhodčích nálezů. Je otázka, zda může žalobce jako důvod odporu uplatnit, že cizí rozhodnutí nemělo být uznáno, protože to je v rozporu s ustanovením § 64 cit. zák. Domnívám se, že tak žalobce učinit může. Podmínky uvedené v § 64 cit. zák. jsou nutné k tomu, aby cizím orgánem judikované právo mohlo být považováno jako judikované tuzemským soudem. Nejsou-li dány tyto podmínky, nemůže být považováno právo v cizím rozhodnutí uvedené za právo judikované a tedy za vymahatelné. Na tom nemůže nic změnit ani pravomocné usnesení o nařízení exekuce, které nemůže takový nedostatek zhojit. Vedle toho může žalobce napadat pravost i z důvodů materiálních. Totéž platí i pro cizí rozhodčí nálezy (srov. § 31 zák. č. 98/1963 Sb.).

j) Pokud jde o pořadí, nejsou tu patrně zvláštní problémy. Otázkou pouze je, zda může povinný popírat pouze pořadí. Povinnému podle mého soudu nelze přiznat právo popírat pořadí, protože nemá na tom právní zájem. Povinnému se neodrazí v jeho právní sféře, který z oprávněných nebo věřitelů pravých a co do výše nepochybných pohledávek bude uspokojen.

k) Odpor může být podán v rozvrhovém řízení již předtím, než soud vydá rozvrhové usnesení nebo po jeho vydání, a to jak do doby než rozvrhové usnesení nabude právní moci, tak i po jeho právní moci, ovšem jen do té

^{29a)} Tento stav byl převzat z býv. exekučního řádu zák. č. 79/1896 ř. z. — srov. § 231 odst. 3.

doby, než bude rozvrhové usnesení realizováno, tj. než budou částky v něm uvedené vyplaceny těm, jímž je rozvrhové usnesení příznává. Žalobní návrh v odporové žalobě má znít tak, že pohledávka určitého oprávněného nebo věřitele nebude z výtěžku exekuce uspokojena vůbec neb z určité části, nebo popř. v určitém pořadí. Nezáleží tedy na tom, v jakém stadiu bude taková žaloba podána. Není třeba výslovně uvádět, že se uznává, že pohledávka není pravá nebo že nedosahuje uplatněné výše nebo že její pořadí je jiné. Takový posléze uvedený výrok by neřešil věc. Toto konstatování tvoří důvody žaloby a také v důvodech rozsudku se vyjádří, zda pohledávka byla nebo nebyla shledána správnou, zda výše uplatněné pohledávky je správná a jaká je její výše, popř. zda uplatněné pořadí je správné a jaké je její skutečné pořadí. Ve výše uvedeném žalobním návrhu se žalobce domáhá ochrany svých práv nepochybným způsobem a bude již věcí soudu, aby v rozsudku vzhledem k situaci vyjádřil, co se má s rozvrhovanou částí stát.

l) V této souvislosti je třeba ještě se zamyslet nad otázkou, zda je třeba podat odporovou žalobu i tam, kde jde pouze o spornou otázku právní, kde nejsou tedy základem sporu sporné skutečnosti, ze kterých se odpor vyvozuje. Náš o. s. ř. tuto otázku vůbec neřeší a zcela obecně odkazuje odpor do sporného řízení nalézacího (srov. znění § 267 odst. 2). Striktně tedy vzato má být odporová žaloba podána i tehdy, je-li odpor podáván jen pro spornou otázku právní. Tu však vzniká pochybnost vzhledem k historickému vývoji. Dřívější o. s. ř. z r. 1950 v § 501 odst. 2 shodně s § 231 odst. 1 býv. exekučního řádu z r. 1896 č. 79 ř. z. řešily tuto otázku tak, že ve sporném řízení bylo třeba řešit odporové spory jen tehdy, jestliže jejich základem byly sporné skutečnosti. Týkal-li se odpor pouze sporné právní otázky, řešil tyto spory exekuční soud v rozvrhovém usnesení. Tím bylo odkázáno do exekučního řízení řešení sporu o právo výslovným ustanovením zákona. Protože v nynějším platném o. s. ř. není takového ustanovení, je třeba vycházet ze zásady výše uvedené, že spory o exekuční právo, tzv. incidenční spory, se řeší v exekučním řízení jen tehdy, jestliže ze znění zákona je nepochybné, že takový spor má být takto řešen, jinak je třeba řešit v řízení nalézacím.³⁰⁾

³⁰⁾ Vyskytuje se i mínění opačné, že spory o exekuční právo uplatněné odporem a opřené jen o sporné právní stanovisko se mají řešit v rozvrhovaném usnesení. Vychází se přitom z názoru, že je vždy třeba o rozvrhu nařídit jednání, takže o sporu rozhoduje senát (§ 253 odst. 2). Tím se stává vlastně tento odporový spor o právní otázce zvláštním sporem incidenčním řešeným v rozvrhovém řízení rozvrhovým usnesením. Ovšem je třeba tu vzít v úvahu, že předseda senátu podle § 337 odst. 1 provádí rovněž výtěžku prodeje nemovitosti sám a že nařízení jednání předsedou senátu podle § 253 odst. 2 není tedy vždy nutné. Tím bychom měli v řízení exekučním incidenční spor zvláštního druhu, který by řešil sám předseda senátu, nehledě ovšem k tomu, že takové řešení odporuje slovnému znění § 267 odst. 2.

m) Věcně příslušný je soud okresní, jako ve všech jiných případech sporů (§ 9 ve znění zák. č. 158/1969 Sb.).

Místní příslušnost není rovněž nijak zvlášť upravena. Proto je místně příslušný obecný soud žalovaného (§ 84 a n.). Tento zákonný stav je naprosto neuspokojivý. Umožňuje, aby odporové spory současně projednávaly různé soudy. Tento stav vznikne totiž tehdy, jestliže je podáno více samostatných odporových žalob, kde obecný soud žalovaného je v každém sporu jiný. Proto de lege ferenda jedině vhodné řešení by bylo, aby místně příslušným soudem pro všechny žaloby byl jen soud, který provádí výkon rozhodnutí, tedy soud exekuční.³⁴⁾ Protože tu mohou vznikat později těžko řešitelné situace, je třeba dbát o to, aby, nastane-li takový případ, byl v cestě delegace delegován pro všechny spory jediný soud. Proto je nutné, aby každý soud, u něhož je zahájeno řízení o odporové žalobě, vyrozuměl soud exekuční o této skutečnosti a aby mu zaslal stejnopis žaloby. Exekuční soud v případě, že zjistí, že jsou podány žaloby u různých místně příslušných soudů, sám dá podnět nadřízenému soudu, aby provedl delegaci podle § 12. Tím se zabrání tomu, aby tyto soudy na sobě nezávisle upravovaly třetímu soudu jeho rozvrhové usnesení, popř. každý jinak. Tento postup bude nutný také z toho důvodu, že se procesní soud neobejde bez vyžádání exekučních spisů.

n) Velmi obtížné je určení, jak má znít rozsudečný výrok o odporové žalobě. Výše bylo řečeno, že žalobní návrh má znít tak, že pohledávka určitého oprávněného nebo věřitele nebude z výtěžku exekuce uspokojena vůbec nebo v určité části, popř. v určitém pořadí. Z takového návrhu, který je dostatečně určitý, je jasno, čeho se žalobce domáhá a o jakou ochranu svého práva žádá. Protože tu jde o ryze procesní žalobu, není soud doslovem žalobcova petitu vázán při formulaci rozsudečného výroku (enunciátu). Bude záležet na tom, v jakém stadiu je rozvrhové řízení. Pokud ještě nebylo vydáno rozvrhové usnesení, pak bude rozsudečný výrok znít stejně jako výše uvedený žalobní návrh, jestliže soud žalobě vyhoví. Bylo-li již vydáno rozvrhové usnesení, ať nepravomocné nebo již pravomocné, měl by soud vyřizující odporovou žalobu podle výsledku svého rozhodnutí upravit rozvrhové usnesení, a to i tehdy, není-li v tom směru žádný žalobcův návrh. To je důsledek toho, že odpor má poskytnout ochranu žalobcovu právu na uspokojení z výtěžku zpeněžení exekučního předmětu, což je možné docílit jen vydáním správného rozvrhového usnesení. Soud rozhodující o odporové žalobě není proto vázán dříve vydaným rozvrhovým usnesením, a to ani pravomocným ani

³⁴⁾ Tento stav tu byl až do 1. 4. 1964 podle § 502 býv. o. s. ř. z r. 1950. Stejně řešil tuto otázku býv. exekuční řád č. 79/1896 ř. z.

nepravomocným. Úspěšný odpor láme právní moc rozvrhového usnesení, a to jak formální, tak i materiální.

Vzniká otázka, zda vzhledem k tomuto stavu věci by nemohl procesní soud rozhodující o odporové žalobě předně vyslovit, zda a jak se odporové žalobě s petitum výše uvedeným vyhovuje, a vyhová-li žalobě, zda by nebylo vhodnější, aby zrušil rozvrhové usnesení v části úspěšným odporem dotčené a uložil exekučnímu soudu, aby po právní moci rozsudku vydal nové rozvrhové usnesení podle výsledku rozhodnutí o odporu. Nepochybně tu jde o zcela neobvyklý způsob, který se přičí vzájemné nezávislosti soudů. Avšak zde vázanost exekučního soudu na rozhodnutí o odporové žalobě plyne z ustanovení § 267 odst. 2 a je důsledkem toho, že nebyla pro tyto žaloby stanovena výlučná místní příslušnost exekučního soudu. Je rozhodně vhodnější, aby jiný procesní soud než exekuční sám neměnil obsah rozvrhového usnesení exekučního soudu, nýbrž aby jen jeho usnesení v tomto rozsahu zrušil.

Rozhodne-li sám soud rozhodující o odporu tak, že upraví obsah rozvrhového usnesení meritorně, mohou tím být dotčeni i jiní účastníci rozvrhového řízení. V tomto případě jim musí být doručen rozsudek rozhodující o odporu, i když nebyli účastníky řízení o žalobě odporové, a oni musí mít právo podat do tohoto rozsudku odvolání, protože rozsudkem upravujícím nově rozvrhové usnesení bylo zasaženo do jejich práv.

Zde je třeba si uvědomit, že procesní soud, který sám upraví nově rozvrhové usnesení, vykračuje z rámce nalézacího řízení sporného do řízení exekučního majícího povahu řízení nesporného, takže vlastně vydáním takového rozsudku se stanou všichni, o jejichž právech se v rozsudku rozhodlo, účastníky řízení. I tato velmi složitá situace mluví pro to, aby procesní soud spíše sám neměnil rozvrhové usnesení, nýbrž aby je pouze zrušil.

Ti, kdož mohou být odporem dotčeni ve svých právech, se mohou účastnit řízení o odporovém sporu jako vedlejší účastníci, a to s postavením nerozlučných společníků.

o) Podá-li účastník rozvrhového řízení proti rozvrhovému usnesení odvolání, ve kterém uplatňuje jako důvod odvolací, že pohledávka oprávněného nebo věřitele není pravá, příp. že její výše není správná nebo že neměla být přiznána v pořadí, které je uvedeno v rozvrhovém usnesení, provádí tím odvolatel odpor. To však nemůže řešit odvolací soud v řízení exekučním. Nemůže proto takovému odvolání vyhovět, nýbrž musí napadené usnesení potvrdit a odvolateli uložit, aby své odvolací důvody uplatnil žalobou podle § 267 odst. 2 u místně příslušného soudu.

A. OBECNÉ OTÁZKY

a) Předmětem, na který se exekuce vede, může být v exekuci, v níž se vymáhá zaplacení peněžitě částky, buď věc movitá nebo nemovitost anebo pohledávka nebo jiné majetkové právo. Věci hmotné jako věci smysly postižitelné mohou být v exekuci zasaženy opatřeními hmotné povahy. Věci movité mohou být prodány, stejně tak nemovitosti. Mohou tedy být odňaty povinnému přímo a také mohou být přímo zpeněženy. Aby bylo možno rychle provádět exekuci na takové věci, platí ohledně nich domněnka, že jsou majetkem povinného, jestliže se nacházejí v dispozici povinného. O tom srov. blíže u žalob vylučovacích (část druhá, kapitola druhá, II., 2).

Pohledávky povinného a jiná jeho majetková práva, která rovněž tvoří součást majetku povinného exekucí postižitelného, nejsou smysly poznatelné, nýbrž lze na ně jen usuzovat na základě určitých zákonem stanovených skutečností. Jsou tedy poznatelné jen nepřímou. Jde tu o vztahy mezi právními subjekty, které proto nemohou být přímo exekučně postiženy opatřeními exekučního soudu hmotné povahy. Takový majetek povinného může být postižen jen právní cestou, která je dána pro nucenou realizaci jejich právně stanoveným určením a na základě toho pak jejich vynucením exekucí. Proto opatření soudu při exekuci na takový majetek mohou být jen nepřímá. Taková opatření se mohou provést jen určitými zákazy a příkazy danými povinnému a třetím osobám, které jsou v tvrzeném právním poměru k povinnému, z něhož plyne jejich povinnost něco povinnému plnit. Tyto zákazy musí ukládat těmto třetím osobám, aby svou povinnost vůči svému věřiteli, který je v exekuci povinným, v rámci stanoveném v nařízení exekuce nesplnily a aby — až se nařízení exekuce stane pravomocným, podle skutečné své povinnosti, kterou mají vůči svému věřiteli, plnily oprávněnému. Tyto třetí osoby jsou souhrnně nazývány poddlužníky.

Proto může exekuční soud své zákazy a příkazy vydat jen pod mlčky předpokládanou podmínkou, že exekucí postižená pohledávka skutečně existuje a že je dospělá. U pohledávek a jiných majetkových práv ne-

³²⁾ Termínu poddlužník současné platné právo neužívá. Používal jej však o. s. ř. z r. 1950 (§ 537) i býv. exekuční řád č. 79/1896 ř. z. (§ 294). Skutečnost, že současné právo nepoužívá tohoto termínu však neznamena, že by ztratil v teorii svou oprávněnost. Situace podle současného práva zůstala totiž stejná. Jde o třetí osoby, které jsou zúčastněny na exekuci a které dnešní současné právo označilo různými samostatnými označeními, jako plátce mzdy, peněžní ústav, dlužník povinného apod. Jejich souhrnné rodové označení jako určitých třetích osob v exekuci je poddlužník. Proto se také nazývají spory vedené proti těmto třetím osobám spory poddlužnické.

může zákon vycházet z domněnky, že skutečně existují a proto sám nemůže vydat v exekuci autoritativní příkaz, že poddlužník je povinen něco oprávněnému plnit. Oprávněný musí sám právo povinného příslušnou právní cestou uplatnit a pak je event. i nuceně uskutečnit. Z toho důvodu zde vznikají velmi složité vztahy založené exekučním právem, jak dále bude uvedeno.

b) V exekuci na pohledávky povinného a na jiná jeho majetková práva zahájením exekuce vzniká — stejně jako i při jiných způsobech exekuce — exekučněprávní poměr. Jeho subjekty jsou soud, oprávněný a povinný. Jeho objektem je ochrana poskytovaná právu oprávněného na vymození plnění povinného a tedy na jeho nucené uskutečnění. Obsah tohoto právního poměru jsou práva a povinnosti subjektů tohoto právního poměru navzájem vyplývající z objektivního exekučního práva. Při exekuci na pohledávky a na jiná majetková práva je základním právem oprávněného žádat, aby povinný strpěl nucené vymození práva oprávněného tím, že nebude svou pohledávkou během exekuce disponovat a že je povinen strpět, aby se oprávněný z jeho pohledávky uspokojil. To je tedy vždy nutný základní exekuční poměr, bez něhož není řádná exekuce myslitelná.

Exekuce na pohledávky a na jiná majetková práva má jako předmět, na který se exekuce vede, pohledávku povinného nebo jeho majetkové právo. Doručením povolení exekuce poddlužníkovi vzniká exekučněprávní poměr mezi subjekty základního exekučněprávního poměru a poddlužníkem. Tento poměr je vedlejším exekučněprocesním právním poměrem. Jeho subjekty tedy jsou: a) subjekty základního exekučněprávního poměru a b) poddlužník. Jejich vztah je vzájemný, takže poddlužník je v procesněprávním poměru k soudu, k účastníkům exekučního řízení a opačně.

Objektem tohoto vedlejšího exekučněprávního poměru je totéž, co tvoří objekt základního exekučněprávního poměru, tedy ochrana práva oprávněného na nucené splnění jeho peněžité pohledávky vůči povinnému.

Obsahem tohoto poměru jsou vzájemná práva a povinnosti vznikající mezi subjekty základního exekučněprávního poměru a poddlužníkem.

c) Doručení usnesení o nařízení exekuce na pohledávku nebo na jiné majetkové právo do vlastních rukou poddlužníka (§ 282 odst. 2, § 306 odst. 3, § 313 odst. 2) má za následek, že poddlužník je povinen zadržet částku odpovídající vymáhané pohledávce oprávněného, resp. částku stanovenou zákonným předpisem z tvrzené pohledávky, kterou má proti němu povinný, a nevyplácet ji povinnému, resp. neplnit jiné majetkové právo.

Okamžikem doručení usnesení o nařízení exekuce do vlastních rukou povinného tedy vznikne zcela zvláštní procesní právo oprávněného vůči

poddlužníkovi a tomu odpovídající povinnost vůči oprávněnému na zajištění uspokojení oprávněného. Toto právo oprávněného není vlastním právem hmotným, nýbrž je hmotným právem procesním, a to v daném případě právem exekučním. Do toho zcela zvláštního právního poměru k oprávněnému i povinnému se dostává poddlužník jen na základě práva exekučního. Toto zvláštní právo v teorii nazýváme právem úkojným. Úkojné právo je tedy právem procesním, a to právem exekučním.

Jeho vznik je vázán na podmínky stanovené exekučním právem, právě tak jeho obsah a trvání. Toto úkojné právo má povahu absolutního práva působícího proti všem. Poddlužník musí splnit svou povinnost zadržet příslušnou část pohledávky a neplnit jiné majetkové právo povinnému vůči všem, kteří by si z jakéhokoli důvodu činili nárok na plnění této částky pohledávky nebo na plnění jiného majetkového práva. I každý soud je povinen toto právo úkojné ze své úřední povinnosti respektovat. Proto každý, kdo by se domáhal splnění exekucí zasažené pohledávky v době, kdy úkojné právo oprávněného má za účel zajištění vynucení splnění jeho vymáhané pohledávky, se může domáhat jen složení plnění do soudní úschovy (srov. § 291 odst. 1, § 316 odst. 2). Tímto složením soudu se zproští poddlužník svého závazku vůči povinnému (§ 316 odst. 3).

d) V exekuci na pohledávky existují tři právní poměry. Je to předně hmotněprávní procesní poměr založený vykonatelným exekučním titulem. Dále je to hmotněprávní poměr mezi povinným a poddlužníkem. A konečně vzniká doručením nařízení exekuce třetí hmotněprávní poměr procesní, jehož subjekty jsou oprávněný, dlužník a poddlužník. Tu jde o ryzí poměr exekuční.

První právní poměr musí být založen již před nařízením exekuce a to vykonatelným exekučním titulem. Druhý právní poměr tu ve skutečnosti může, ale nemusí být. Je to pouze oprávněným tvrzený majetkový právní poměr mezi povinným a jeho dlužníkem. Jeho existence se teprve má zjistit, jestliže poddlužník dobrovolně nesplní to, co na něm požaduje oprávněný. Tento právní poměr je výjimečně nepochybný jen tehdy, je-li již stanoven vykonatelným exekučním titulem, nebo je-li určen pravomocným určovacím výrokem soudu. Jinak je tento tvrzený právní poměr vždy nejistý.

e) Vzniklé úkojné právo ještě nedává ani oprávněnému ani poddlužníkovi právo realizovat právo oprávněného na uspokojení z předmětu exekuce. Toto právo na realizaci úkojného práva teprve vznikne okamžikem, kdy soud vyrozumí poddlužníka o tom, že nařízení exekuce je v právní moci (srov. § 314 odst. 1).

Tímto okamžikem se totiž přenáší na oprávněného právo uplatňovat pohledávku povinného vlastním jménem. Jde o přenesení procesní věcné

legitimace povinného na oprávněného. Toto procesní přenesení aktivní legitimace na oprávněného bez současného hmotněprávního přenesení hmotného práva povinného na oprávněného je teoreticky velmi složitý problém, který dosud v civilistické teorii nebyl — alespoň pokud je mi známo — úspěšně vyřešen.³³⁾

Pokusy vysvětlit tento zvláštní právní institut z pozice vlastního hmotného práva nevedly a ani nemohly vést k uspokojivému výsledku. Z hlediska hmotného práva je možno uvažovat jen o tom, zda výše uvedeným okamžikem dochází k hmotněprávnímu postupu (cesi). Jde tedy o to, zda vzniká hmotněprávně okamžikem oznámení poddlužníkovi, že usnesení o nařízení exekuce nabylo právní moci, hmotněprávní nástupnictví oprávněného na místo povinného. Nauka v tomto směru o tom uvažuje a vytváří institut soudního postupu pohledávky (tzv. *cessio iudiciaria*).³⁴⁾ To by tedy z hlediska vlastního hmotného práva nutně znamenalo, že nastává hmotněprávní změna v osobě věřitele zásahem soudu. Tomu tak však není. Oprávněný nevstupuje do hmotněprávního poměru na místo povinného. Je mu dáno jen oprávnění domáhat se na poddlužníku toho, co by týž měl platit povinnému, a to oprávnění trvajícím jen v rámci exekuce a v rozsahu vymáhané pohledávky. Tím štěpí exekuční právo legitimaci oprávněného na uplatnění jeho pohledávky na aktivní legitimaci formální a na aktivní legitimaci materiální, která zůstává zachována povinnému. Aktivní formální legitimace teprve přechází okamžikem vyrozumění poddlužníka o tom, že usnesení o nařízení exekuce nabylo právní moci. Zůstává tedy pohledávka povinného materiálně ve jmění povinného. Povinný pouze v rozsahu exekucí vymáhané pohledávky jí nesmí sám nijak disponovat, zejména ji sám pro sebe vymáhat. Tím byla vlastně pohledávka povinného přikázána soudním rozhodnutím oprávněnému jen k vybrání a k nucenému uspokojení jeho pohledávky. Štěpení aktivní legitimace povinného je pouze důsledek procesního práva.

Aby bylo možno mluvit o tom, že pohledávka povinného vyšla ze jmění povinného a přešla do jmění oprávněného, by bylo třeba, aby byla pohledávka přikázána oprávněnému na místo placení, jak bylo možno učinit za platnosti býv. exekučního řádu (srov. § 316). Tak došlo současně k hmotněprávní cesi. Tím také došlo k zániku pohledávky oprávněného do výše přikázané pohledávky na místo placení. Tak byl rozhodnutím soudu, jakmile nabylo právní moci, založen vlastní hmotněprávní poměr mezi oprávněným, povinným a poddlužníkem.

Podle našeho práva tomu však tak není. K zániku pohledávky oprávně-

³³⁾ Srov. např. Gerhard Lücke: Die Prozessbefugnis, Zeitschrift für Zivilprozess, sv. 76, 1963, sešit 1/2 str. 1 an.

³⁴⁾ Učebnice československého občanského práva, díl I., Praha 1965, str. 334.

ného teprve dojde skutečným zaplacením příslušné částky poddlužníkem oprávněnému, nikoli tedy příkázáním pohledávky exekučním soudem. Tato skutečnost je nejen důležitá, ale je rozhodující pro poznání, co je podstatou příkázání pohledávky v exekuci a jaké právní důsledky vyvolává.

f) Doručením usnesení o nařízení exekuce poddlužníkovi vzniká právo oprávněného vůči poddlužníkovi, aby pohledávkou nedisponoval. Dispozice poddlužníka po tomto datu jsou neplatné (§ 39 OZ). Ovšem teprve od doručení nařízení exekuce jsou dispozice poddlužníka neplatné. Vyplatil-li tedy např. pohledávku povinnému před tímto okamžikem, je svého závazku vůči povinnému zproštěn. Úkojné právo v tomto případě tedy vůbec nevzniklo.

Dalším obsahem úkojného práva je právo oprávněného uspokojit se z pohledávky povinného, pokud tato pohledávka po právu existuje, a to od okamžiku, kdy poddlužník byl soudem zpraven o tom, že nařízení exekuce je v právní moci (§ 283, § 305 odst. 1, § 314 odst. 1). Od tohoto okamžiku vstupuje oprávněný do práva povinného v tom stavu, v jakém je povinný vůči poddlužníkovi.

Zde mohou přicházet v úvahu dvě možnosti. Buď je právo povinného stanoveno již judikátně nebo alespoň vykonatelně nebo jde jen o tvrzené právo vůči poddlužníkovi.

g) Je-li právo povinného stanoveno již judikátně nebo vykonatelně, tedy má-li povinný proti poddlužníkovi vykonatelný titul, nemůže se oprávněný domáhat vlastním jménem na poddlužníkovi v řízení nalézacím, aby bylo vysloveno, že poddlužník je povinen zaplatit příslušnou částku oprávněnému. Takovému uplatňování práva oprávněného by vadila překážka rei iudicatae příp. rei transactae. To tedy znamená, že v takovém případě je oprávněný, který se domohl příkázání pohledávky pouze oprávněn na poddlužníkovi se domáhat nucené realizace pohledávky povinného. Velmi kusá úprava zákona tu vyvolává určité problémy, které musí být řešeny.

Ke každému návrhu na nařízení exekuce je podle zákona třeba předložit stejnopis exekučního titulu, ledaže se návrh podává u soudu, který rozhodoval jako soud prvního stupně (§ 261 odst. 2). To znamená, že i oprávněný musí k návrhu na nařízení exekuce předložit stejnopis exekučního titulu. Náš o. s. ř. nemá ustanovení o tom, že povinný má vydat oprávněnému takový stejnopis.³⁵⁾

Nedostatek ustanovení o ediční povinnosti povinného je závažný. Vzniká totiž obtíž v tom, jak má oprávněný postupovat, jestliže povinný nevy-

³⁵⁾ Dřívější o. s. ř. z r. 1950 měl takové ustanovení v § 542. Podobné ustanovení měl exekuční řád z r. 1896 v § 306 a 309.

hová jeho žádosti o vydání potřebného stejnopisu. Vzhledem k nedostatku výslovného zákonného ustanovení nemůže oprávněný proti povinnému vést exekuci na vydání exekučního titulu. Z důvodu procesní ekonomie nelze připustit, aby oprávněný byl nucen povinného žalovat na vydání exekučního titulu. Jednodušší situace bude, přiznáme-li oprávněnému právo žádat na soudu, který vydal exekuční titul, aby zaslal oprávněnému stejnopis tohoto titulu. Tím mu bude umožněno nuceně realizovat své právo exekucí.

Jednodušší situace nastane tehdy, jestliže povinný již sám navrhl k vydobytí své pohledávky nařízení exekuce, která byla povolena a v době vzniku úkojného práva nebyla skončena. Tam stačí, aby oprávněný předložil exekučnímu soudu pravomocné usnesení o nařízení exekuce příkazáním pohledávky jako listiny potřebné podle § 256 při přechodu práva.

h) Byla-li oprávněnému přikázána pohledávka, pro níž povinný nemá dosud exekuční titul, a povinný dobrovolně nesplní to, co oprávněný na něm žádá, musí se oprávněný vlastním jménem domáhat zaplacení pohledávky v rozsahu příkázání žalobou podanou proti poddlužníkovi. Tuto žalobu nazýváme žalobou poddlužnickou.³⁶⁾

Žalobcem je oprávněný, na nějž přešla formální aktivní legitimace z povinného.

Žalovaným je poddlužník.

Obsahem poddlužnické žaloby je uplatňování oprávněným soudní ochrany práva, které má povinný vůči poddlužníkovi.

Žalobní návrh směřuje k tomu, aby žalovaný zaplatil žalobci částku, buď ve výši, která odpovídá žalobcem vymáhané pohledávce nebo nižší částku, kterou je poddlužník podle tvrzení oprávněného povinnému dlužen.

Povinný se může tohoto sporu účastnit jen jako vedlejší účastník, a to buď na straně žalobce nebo na straně žalovaného. To záleží na tom, zda má povinný právní zájem na vítězství žalobce nebo žalovaného.

Oprávněný musí povinnému umožnit, aby se tohoto sporu účastnil a proto mu v § 315 odst. 2 zák. ukládá povinnost tzv. litis denunciace. Nesplní-li ji, odpovídá povinnému za škodu, která by mu tím popř. vznikla. Je totiž třeba si uvědomit, že pravomocným zamítnutím žaloby oprávněného je závazně věc rozřešena i pro povinného a že tedy právní moc rozsudku se vztahuje i na povinného.

Náš nový o. s. ř. nemá ustanovení o tom, že povinný má dát oprávněnému všechny zprávy, které jsou potřebné k vydobytí přikázané pohledávky, jako tomu bylo za platnosti o. s. ř. z r. 1950 (srov. býv. § 542, písm. a)).

³⁶⁾ Srov. Komentář k občanskému soudnímu řádu, III. díl, Praha 1960, str. 506 a nový Komentář: Občanský soudní řád II., Praha 1970, str. 450.

Takovou procesní povinnost tedy povinný vůči oprávněnému nemá. Není ani povinen oprávněného upozornit na to, že jím tvrzená pohledávka po právu neexistuje. Nepřevzetí býv. ustanovení § 542 písm. a) o. s. ř. z r. 1950 lze vysvětlit tím, že zákonodárce vycházel z předpokladu, že má-li povinný skutečně přikázanou pohledávku vůči poddlužníkovi, pak ve vlastním zájmu učiní vše, aby bylo o uplatnění pohledávce rozhodnuto příznivě a že naproti tomu není věci povinného varovat oprávněného před bezdůvodným sporem.

Z toho, co bylo výše řečeno o povaze vztahů vznikajících při úkojném právu mezi oprávněným, povinným a poddlužníkem vyplývají tyto obecné závěry:

Protože oprávněný neuplatňuje svou hmotněprávní pohledávku vůči poddlužníkovi, nýbrž uplatňuje jen své exekuční právo na uspokojení své pohledávky vůči povinnému, plyne předně, že uplatňování tohoto exekučního práva oprávněným je možné jen za trvání exekuce. Je-li exekuce pravomocně zastavena, končí tím exekuční právo oprávněného a soud ke skončení tohoto práva oprávněného musí přihlídnout z úřední povinnosti.

Dále z toho vyplývá, že okamžikem přechodu formální aktivní legitimace povinného na oprávněného nastala ze zákona změna osoby oprávněné pohledávku uplatnit. Tím pozbyl povinný právo svou pohledávku za trvání exekuce uplatnit vlastním jménem. Byla-li exekuce pravomocně zastavena, vrací se ze zákona formální aktivní legitimace na povinného. Soud po zastavení exekuce nemůže bez dalšího zamítnout žalobu oprávněného, nýbrž musí dát povinnému možnost, aby vstoupil do řízení na místo oprávněného, a tak aby v zahájeném řízení pokračoval.

Uplatnil-li povinný svou pohledávku již před nařízením exekuce, může po nařízení exekuce přikázáním pohledávky soud i bez návrhu žalobce žalobě povinného až do okamžiku, kdy bude poddlužníkovi oznámeno, že nařízení exekuce nabylo právní moci, vyhovět jen tak, že uloží žalovanému, aby složil pohledávku do soudní úschovy. Po přechodu formální legitimace na oprávněného nastane změna ze zákona na straně žalobce. Soud musí na místě povinného jako žalobce zapojit oprávněného, aniž je k tomu třeba jeho návrhu.

Dále plyne z výše řečeného, že oprávněný jako žalobce nesmí nijak předmětem sporu věcně disponovat. Nemůže proto uzavřít smír, který by jakkoli byl na úkor povinného (§ 315 odst. 1). Poddlužník jako žalovaný nemůže ve sporu uplatňovat žádné námitky, které má ze svých jiných právních vztahů k oprávněnému. Proto nemůže kompenzovat proti pohledávce žalobcem uplatněné svou vzájemnou pohledávku, kterou má vůči žalobci (§ 291 odst. 2, § 315 odst. 1). Žalovaný může totiž proti žalobci uplatnit jen takové námitky, které mu plynou z exekučněprávního po-

měru, např. může namítat, že zažalovanou pohledávku oprávněnému podle nařízení exekuce zaplatil.

Konečně je třeba si uvědomit, že žalovaný poddlužník může uplatnit proti oprávněnému žalobci všechny námitky, které má z uplatněného hmotněprávního poměru mezi poddlužníkem a povinným. Může tedy namítat např., že pohledávka vůbec nevznikla, že je neplatná, že ji zaplatil před vznikem úkojného práva, že ji povinný před vznikem úkojného práva postoupil, že je promlčená apod. To je důsledek toho, že vlastní hmotněprávní poměr mezi ním a povinným exekučním zásahem nezaniká a na jeho místo nenastupuje jiný vlastní hmotněprávní poměr mezi oprávněným a poddlužníkem. Proto také poddlužník může uplatnit kompensando pohledávku, kterou má vůči povinnému.

Pro všechny poddlužnické spory je konečně společné to, že ohledně nich je dána příslušnost obecného soudu žalovaného (srov. § 315 odst. 1).

B. JEDNOTLIVÉ PODDLUŽNICKÉ SPORY

a) SPORY PODDLUŽNICKÉ MEZI OPRAVNĚNÝM A PLÁTCEM MZDY

1. SPORY PODDLUŽNICKÉ MEZI OPRAVNĚNÝM A PLÁTCEM MZDY PODLE § 292

aa) Při provádění exekuce srážkami ze mzdy, která je svou podstatou exekucí na peněžitou pohledávku povinného vůči plátcí mzdy z důvodu pracovního nebo jemu podobného poměru, může dojít mezi oprávněným a plátcem mzdy ke sporu o to, že plátce mzdy neprovedl srážky ze mzdy buď vůbec nebo nikoli řádně a že je proto řádně nevyplatil oprávněnému, jak mu to uložilo nařízení exekuce srážkami ze mzdy. O. s. ř. v § 292 praví, že v takovém případě „může oprávněný uplatnit proti plátcí mzdy u soudu právo na vyplacení částek, které měly být ze mzdy povinného sraženy.“ I když by se z doslovného znění § 292 na první pohled mohlo zdát, že toto ustanovení dává oprávněnému vlastní přímé právo proti plátcí mzdy od práva povinného nezávislé, není tomu tak a ani tomu tak být nemůže. Právo na odměnu má totiž povinný a oprávněný má pouze právo na nucené uspokojení z práva povinného na mzdu. Toto právo vykonává oprávněný „suo nomine“ a jen to chtělo ustanovení § 292 vyjádřit. Obsah § 292 je třeba vyložit v souvislosti s § 283 tak, že oprávněný může u soudu uplatnit své právo vůči plátcí mzdy na vyplacení srážek, které podle usnesení o nařízení exekuce měl plátce mzdy zadržet a oprávněnému vyplatit. Jen na to totiž má oprávněný právo. Bylo již výše řečeno, že spor mezi oprávněným a plátcem mzdy je spo-

rem poddlužnickým.^{36a)} Jsou proto v něm logicky nutně vyloučeny námitky plátce mzdy, které má proti oprávněnému z jiného důvodu než z důvodu vedení exekuce srážkami ze mzdy. To je třeba zdůraznit proto, že v § 291 odst. 2 zákon se zmiňuje jen o nepřípustnosti kompenzace pohledávky plátce mzdy, kterou má vůči oprávněnému.

bb) Jestliže má povinný nárok na mzdu u více plátců mzdy a některý z více plátců mzdy neplní řádně svou povinnost vůči oprávněnému, může oprávněný jedním návrhem žalovat více plátců mzdy u soudu, který je příslušný pro jednoho z plátců mzdy (§ 89). Kdyby oprávněný žaloval každého plátce mzdy samostatnou žalobou u téhož soudu, měl by soud řízení spojit, protože spolu skutkově souvisí (§ 112 odst. 1). Pokud by byly místně příslušné různé soudy, byla by vhodná delegace podle § 12 odst. 2. U jediného soudu lze totiž spolehlivě posoudit, kolik a od kdy má jednotlivý plátce mzdy platit. Více plátců mzdy tu má postavení samostatných společníků v rozepři.

cc) Je-li více oprávněných, má každý z nich právo podat samostatnou žalobu proti plátci (plátcům) mzdy. Je však též možné, aby více oprávněných podalo jedinou žalobu. V řízení o této žalobě jsou samostatnými společníky v rozepři.

dd) Žalobní petit má znít tak, že plátce mzdy je povinen oprávněnému zaplatit určitou peněžitou částku a event. i úroky z prodlení (§ 85 odst. 2 OZ, § 256 odst. 2 ZP). Vzniká otázka, zda je soud vázán návrhem žalobcovým a zda může v těchto sporech rozhodnout i „ultra petitum“ tam, kde oprávněný nesprávně vypočítal svůj nárok ve svůj neprospěch.

Soudím, že zde neplatí zákaz „ultra petitum“. Jde o procesní exekuční žalobu. Zájem společnosti tu je na tom, aby byla exekuce co nejrychleji skončena řádným uspokojením oprávněného. Je-li více oprávněných žalobců, musí soud ve svém výroku provést mezi nimi rozvrh částek, které plátce (plátci) mzdy je povinen zaplatit. Zákon sám přesně stanoví, kolik má právo oprávněný požadovat a kolik má plátce mzdy srážet. Jiná úprava je možná jen dohodou s povinným za podmínek § 287. O takovou dohodu však nemůže jít, jakmile je více oprávněných (§ 287 odst. 3). Proto se domnívám, že v těchto sporech není soud vázán „ultra petitum“ (§ 153 odst. 2), protože výše srážek a její dělení mezi více oprávněných upravuje kogentně zákon. Stejně musí platit i když jde o jediného oprávněného. Požaduje-li v žalobě oprávněný menší částku, než jakou měl srážet plátce mzdy, aniž byla uzavřena mezi oprávněným a povinným dohoda podle § 287 odst. 1 a aniž taková dohoda byla oznámena soudu, byl plátce mzdy povinen srážet částku v rozsahu zákonem stanoveném.

^{36a)} Srov. Občanský soudní řád, Komentář II, 1970, str. 386, 387; dále srov. Zdeněk Česka: Výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, Socialistická zákonost 1964, str. 22/II.

Jestliže pak oprávněný požaduje na plátcí mzdy méně, nelze tento postup považovat za rovnocenný dohodě podle § 287 odst. 1.

ee) Totéž, co tu bylo řečeno, platí i v tom případě, kdy jde o srážky z jiných příjmů (§ 299–302).

2. SPORY MEZI OPRAVNĚNÝM A PLÁTCEM MZDY PODLE § 296 ODS. 1

aa) Speciální ustanovení má § 296 odst. 1. Podle tohoto ustanovení, jestliže organizace přijala občana do práce a nevyžádala si od něj potvrzení vystavené organizací, u níž občan dosud pracoval, o tom, zda byla proti němu nařízena exekuce srážkou ze mzdy, může se oprávněný domáhat na plátcí mzdy, aby mu vyplatil to, co byl povinen srazit ze mzdy povinného a vyplatit oprávněnému.

I tu jde o podlužnickou žalobu. Důvod spočívá v tom, že nařízení exekuce srážkami ze mzdy se vztahuje i na mzdu u nového plátce mzdy ode dne, kdy se od povinného nebo od dosavadního plátce mzdy dověděl, že byla soudem nařízena exekuce proti povinnému (§ 293 odst. 2). Nový plátce mzdy je povinen, zjistí-li, že byla proti nově přijatému občanu do práce nařízena exekuce srážkami ze mzdy, oznámit to bez odkladu soudu, který nařídil výkon rozhodnutí (§ 294 odst. 2). Tento soud zašle novému plátcí mzdy usnesení, ve kterém ho vyrozumí o nařízení exekuce a vyzve ho, aby ode dne, kdy mu bylo doručeno toto usnesení, ve srážkách pokračoval. Jestliže nový plátce mzdy porušil svou povinnost, pak má oprávněný vůči němu stejné právo na výplatu srážek, jako kdyby byl nový plátce mzdy svou povinnost řádně splnil. Nejde tu tedy snad o žalobu o náhradu škody, nýbrž o žalobu podlužnickou.

bb) Jestliže sice nový plátce mzdy splnil svou povinnost vyžádat si od občana, kterého přijímá nově do práce, potvrzení vystavené organizací, u níž občan dosud pracoval, avšak nesplnil svou povinnost oznámit to bez odkladu soudu, který nařídil exekuci srážkami ze mzdy, pak je povinen vyplatit oprávněnému ty částky, na které by měl oprávněný vůči novému plátcí právo, kdyby týž byl splnil svou povinnost. Jde tu o podobnou situaci jako je uvedena výše pod aa).

cc) Dále upravuje § 296 odst. 1 spory, které mohou vzniknout nesplněním povinnosti uložené dosavadnímu plátcí mzdy ustanovením § 295 odst. 2. Podle tohoto ustanovení je dosavadní plátce mzdy povinen oznámit soudu do jednoho týdne, že u něho přestal povinný pracovat, a zároveň zaslat soudu vyúčtování srážek, které provedl a které zaslal oprávněným a oznámit soudu, pro které pohledávky byla nařízena exekuce srážkami ze mzdy a jaké pořadí mají tyto pohledávky.

Nesplní-li dosavadní plátce mzdy tuto svoji povinnost včas nebo vůbec, pak soud nemůže nového plátce mzdy vyrozumět o dosavadním průběhu

exekuce srážkami ze mzdy a zejména o výši dosud provedených srážek a o výši vymáhané pohledávky a jejím pořadí (§ 294 odst. 3). Tím se může stát, že oprávněný nebude uspokojen tak, jak na to má podle zákona právo. Tuto částku, o kterou přichází u nového plátce mzdy, může oprávněný požadovat od původního plátce mzdy.

Případy uvedené pod aa) a bb) jsou zřejmě případy poddlužnické žaloby, protože oprávněný žádá na novém plátcí mzdy, aby mu vyplatil to, na co by měl oprávněný nárok, kdyby nový plátec mzdy postupoval podle zákona. Příklad uvedený pod cc) vzbuzuje pochybnosti. Dosavadní plátec mzdy již není více plátcem mzdy proto, že povinný již není u něho zaměstnán a dosavadní plátec mzdy nemůže tedy to, co má zaplatit podle § 296 odst. 1 oprávněnému srážet ze mzdy. Tak se zdá, že tato žaloba není vlastně poddlužnickou žalobou, nýbrž že je to samostatná exekuční žaloba vznikající z podnětu exekuce srážek ze mzdy, ve které se sice mění plátcí mzdy, avšak změnou těchto plátců exekuce proti dosavadnímu plátcí mzdy nezaniká, nýbrž trvá tak dlouho, dokud nesplní všechny své povinnosti vůči oprávněnému. Nedojde tedy ohledně něho změnou plátce mzdy k zastavení exekuce a jeho exekučněprávní poměr trvá až do úplného uspokojení oprávněného. Proto se domnívám, že i tento spor lze zařadit mezi spory poddlužnické a to z tohoto důvodu: Skutečnost, že povinný již není u dosavadního plátce mzdy zaměstnán, není pro otázku zařazení těchto sporů mezi spory poddlužnické rozhodující. Rozhodující je tu pouze to, že jde o spory z podnětu exekuce srážkami ze mzdy, které jsou závislé na tom, že trvá exekuční řízení a že plátec mzdy měl povinnost přispět k tomu, aby oprávněný byl podle zákona včas a řádně nuceně uspokojen. Proto je může oprávněný vést jen, pokud trvá exekuce. Proto ani při této žalobě nemůže dosavadní plátec mzdy uplatňovat námitky, které má vůči oprávněnému z hmotněprávního vztahu mezi dosavadním plátcem mzdy a oprávněným. Dosavadní plátec mzdy může vůči oprávněnému jen uplatňovat, že exekuce zanikla a nemůže uplatňovat námitky, které má vůči povinnému z jiného exekučněprávního poměru. Zaplacením dosavadní plátce mzdy zprošťuje povinného jeho dluhu vůči oprávněnému a proto nemůže jít o samostatnou žalobu vůči dosavadnímu plátcí mzdy, protože nejde o samostatný nárok oprávněného, nýbrž o nárok závislý na nuceném uskutečňování práva oprávněného vůči povinnému.

b) SPORY PODDLUŽNICKÉ VZNIKAJÍCÍ Z PŘIKÁZÁNÍ POHLEDÁVKY Z ÚČTU U PENĚŽNÍHO ÚSTAVU

aa) Jestliže peněžní ústav nepostupuje tak, jak mu to ukládá exekuční předpis, může se oprávněný domáhat toho, aby mu peněžní ústav vyplatil částky, na které měl podle zákona právo. I tu jde o exekuční, pod-

dlužnickou žalobu, a nikoli o žalobu z přímého nároku oprávněného vůči peněžnímu ústavu podle vlastního hmotného práva z důvodů majetkové odpovědnosti peněžního ústavu, tedy o odpovědnost za způsobenou škodu. Jakmile dojde k zastavení exekuce, nárok oprávněného vůči peněžnímu ústavu zaniká. Také peněžní ústav se může vůči povinnému domáhat zaplacení částek, které takto za něj zaplatil, protože jejich zaplacením zprostil povinného jeho dluhu vůči oprávněnému. V posléze zmíněném případě nejde však již o žalobu exekuční, nýbrž o neoprávněný majetkový prospěch podle § 454 OZ.

bb) U § 311 činí značné výkladové obtíže poslední věta, že domáhat se zaplacení na peněžním ústavu nemůže oprávněný, který je socialistickou organizací. Toto ustanovení je třeba vykládat jako redakční nedopatření, protože nemůže znamenat ani to, že se socialistické organizaci upírá právo žádat, nač by měla podle zákona právo, ani to, že je zde dána pravomoc hospodářské arbitráže podle zák. č. 121/1962 Sb. o hospodářské arbitráži, jak se mylně domnívá poznámka uvedená k § 311 v o. s. ř. vydaném v Orbisu, Praha 1965, str. 201. Tato pravomoc nemůže být dána, protože spor mezi socialistickou organizací a peněžním ústavem není hospodářský spor, nýbrž jde o poddlužnický tedy exekuční spor.³⁷⁾

Tyto spory budou jistě zcela ojedinělé, protože se musí předpokládat, že peněžní ústavy budou postupovat přesně podle zákona.

c) PODDLUŽNICKÉ SPORY VZNIKAJÍCÍ U PŘIKÁZÁNÍ JINÝCH PENEŽITÝCH POHLEDÁVEK

aa) Legislativně nejpropracovanějším poddlužnickým sporem je ustanovení § 315 odst. 1, které se nalézá v ustanoveních o přikázání jiných pohledávek.

Ovšem i u těchto sporů vznikají některé pochybnosti.

bb) Pochybnosti vznikají tu předně proto, že i pro tento způsob exekuce stanovil zákon v § 312 odst. 2, že výkon rozhodnutí postihuje pohledávku povinného jen do výše pohledávky oprávněného, pro kterou byl nařízen, a jejího příslušenství. Tím může docházet k situacím velmi obtížným.

Problém má svůj základ v tom, že peněžitá pohledávka je dělitelná, čímž z původní jediné pohledávky povinného může vzniknout více částí této jinak jediné pohledávky. Nejlépe tuto situaci osvětlí příklad: Povinný P, který má pohledávku z důvodu náhrady škody (X) vůči poddlužníku Pk ve výši 5000 Kčs, je povinen zaplatit oprávněnému O 1000 Kčs s přísl.

³⁷⁾ K tomu srov. Fiala: Pravomoc při sporech vznikajících při výkonu rozhodnutí, Právník 1965, str. 654. Stejně stanovisko zastává i Občanský soudní řád, Komentář II 1970, str. 435, 436. Srov. též Alena Winterová. Vztah hospodářské arbitráže k pravomocí soudů, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica I/1967.

Příkázáním pohledávky X se tato pohledávka rozštěpila na dvě části. Část X/1 je pohledávka postižená úkojným právem oprávněného O, která tvoří částku 1000 Kčs s přísl., jehož výše není přesně známa, jestliže toto příslušenství tvoří i úroky z prodlení, které rostou až do doby zaplacení. Již to je povážlivé, protože ani oprávněný ani povinný přesně nevědí, kolik z pohledávky je postiženo úkojným právem a kolik činí druhá část pohledávky X/2 úkojným právem nepostižená.

Obtíž by se přirozeně zvětšovala, kdyby oprávněných bylo více.

cc) Další obtíž dělá pořadí pohledávek oprávněných. Je-li pořadí stejné, musí každý oprávněný uplatnit vůči poddlužníku Pk tu část pohledávky povinného, která odpovídá jeho vymáhané pohledávce. Stejně si musí počínat oprávnění, kteří mají různé pořadí. V tom není hlavní problém. Ten vznikne teprve tehdy, jestliže pohledávka povinného bude uznána po právu nižší částkou, než činí součet pohledávek oprávněných např. O 1, O 2 a O 3. Tu bude rozhodující princip proporcionality. To ovšem předpokládá, aby řízení o všech žalobách bylo provedeno současně. Spojení všech řízení je naprosto nutné. Nepodají-li však všichni oprávnění ve stejném času poddlužnickou žalobu, pak ovšem spojení žalob nebude možné a procesní soud se popř. ani nemusí dovědět, kolik úkojných práv vzniklo. Ještě složitější situace může nastat, jestliže pořadí oprávněných se řídí principem priority. Přirozeně tu vždy zůstává další problém, zda a kolik může požadovat na poddlužníku Pk event. povinný P.

dd) Tím ovšem nejsou všechny obtíže štěpením pohledávky vyčerpány. Otázka totiž zní: Je oprávněný uspokojen přisouzením pohledávky povinného nebo teprve jejím zaplacením poddlužníkem? Odpověď na tuto otázku musíme hledat v tom, že se přisouzením pohledávky povinného oprávněnému oprávněný neuspokojuje, nýbrž jen zaplacením. Kdybychom vycházeli z opaku, musíme mít za to, že jde o zákonnou nebo soudní cesi pohledávky a že přisouzením této pohledávky (nikoli tedy jejím příkázáním) je oprávněný uspokojen a že je jeho další věcí, zda a jak se domůže nuceného uspokojení. To ovšem odporuje podle našeho práva podstatě exekuce příkázáním pohledávky i ustanovení § 316 o uspokojení pohledávek oprávněných a o případném rozvrhu výtěžku získaného z realizace příkázané pohledávky.

Tato obtíž nemůže být odstraněna jinak než tím, že při každém štěpení pohledávky povinného může být poddlužník odsouzen jen k tomu, aby složil jednotlivé části příkázané pohledávky k soudu a aby tak o nich mohl soud provést rozvrh mezi oprávněné a příp. i povinného. Jen tomu odpovídá rozumné uspořádání věci, které nakonec musí být vedoucím principem každého právního uspořádání.

ee) Dalším problémem je, jaká pohledávka může být příkazána. Není pochyby o tom, že může být příkazána každá pohledávka, která kotví v tzv.

právu soukromém. Problém tu činí jen ty pohledávky, které má dlužník — socialistická organizace — vůči poddlužníkovi — socialistické organizaci. Teoreticky není pochyby, že i tyto pohledávky jsou pohledávkami ze sféry soukromé, z čehož vychází i zákon o hospodářské arbitráži, když v § 3 uvádí, že vysloví-li hospodářská arbitráž, že spor nepatří do její pravomoci, je tím vázán soud popř. jiný orgán. Z odkazu na soud je zřejmé, že sám zákon hospodářské vztahy považuje za občanskoprávní vztahy v širším slova smyslu, tj. ve smyslu soukromoprávní vztahy.

aaa) Otázka zní: Může být v soudní exekuci přikázána pohledávka socialistické organizace proti socialistické organizaci?

Domnívám se, že se tak může stát. Byl by to ovšem jen zcela okrajový případ, kdy pohledávka oprávněného, který není socialistickou organizací (§ 304), nemůže být uspokojena z účtu u peněžního ústavu (§ 264 odst. 2). Nás v této souvislosti zajímá jen otázka, zda by takový poddlužnický spor řešil soud nebo hospodářská arbitráž. Pravomoc řešení sporu mezi povinnou a poddlužnickou organizací, který je sporem hospodářským, prodává hospodářská arbitráž (§ 1 písm. a) zák. č. 121/1962 Sb. o hosp. arbitráži). Pravomoc soudů k řešení exekučních sporů je jim zásadně svěřena zákonem (§ 315 odst. 1). Hospodářská arbitráž řeší jen hospodářské spory mezi socialistickými organizacemi. Spor mezi občanem příp. nesocialistickou organizací a socialistickou organizací nemůže řešit hospodářská arbitráž, protože žádost o zahájení sporu před hospodářskou arbitráží může podat jen organizace (§ 20 zák. o hosp. arbitráži). Věc komplikuje ustanovení § 315 odst. 2, které zní: „Neuplatní-li oprávněný včas u soudu, popř. u jiného orgánu pohledávku povinného...“. Zde se dovídáme, jaksi nepřímě, že oprávněný může uplatnit pohledávku povinného i u jiného orgánu než u soudu. Přes toto znění § 315 odst. 2 nemůžeme považovat hospodářskou arbitráž za oprávněnou řešit exekuční spory vůbec. O exekuční právo oprávněného v řízení před hospodářskou arbitráží vzhledem ke zcela jinému zaměření, by nebylo dostatečně postaráno a oprávněný by neměl dostatečné procesní prostředky prosazovat svá práva. Proto je třeba mít za to, že všechny exekuční spory, tedy i poddlužnické spory, řeší vždy soud, ať jde o jakoukoli pohledávku kotvící v soukromém právu.

bbb) Dále vzniká otázka, zda lze přikázat jakoukoli pohledávku státu jakožto povinného vůči občanům nebo organizaci. I tato otázka nám vzniká vzhledem ke znění výše cit. ustanovení § 315 odst. 2 o možnosti uplatnit pohledávku povinného i u jiného orgánu než soudu.

Domnívám se, že pohledávky státu vůči občanům i organizacím, které jsou vertikální povahy, tj. kde stát vystupuje vůči těmto subjektům v roli nadřízeného, nemohou být předmětem soudní exekuce a tedy ani předmětem přikázání pohledávky. Na tom nemění nic ani ustanovení § 17 odst. 2

nař. č. 104/1966 Sb., o správě národního majetku, podle něhož pohledávky a jiná majetková práva státu mohou být postižena soudním výkonem rozhodnutí jen se souhlasem příslušného nadřízeného orgánu. Toto ustanovení již vzhledem k jeho systematickému zařazení má zřejmě na mysli jen pohledávky a majetková práva, která vznikají ve sféře horizontální, tedy občanskoprávní v širokém smyslu toho slova. A i v těchto případech bude třeba řešit spory exekuční, které by z tohoto exekučního poměru mohly vznikat v řízení soudním.^{37a)}

d) PODDLUŽNICKÉ SPORY VZNIKAJÍCÍ U PŘIKÁZÁNÍ JINÝCH
MAJETKOVÝCH PRÁV

aa) Jde-li o přikázání majetkového práva, které není peněžitou pohledávkou za účelem vymožení zaplacení peněžitě pohledávky, tedy o případ § 320, pak přikázáním takového práva se má právo oprávněného uskutečnit. Tedy má-li např. povinný nějakou hmotnou věc movitou u třetí osoby a na tuto věc chce oprávněný vést exekuci jejím prodejem (§ 321 a n.), pak nesouhlasí-li třetí osoba, aby věc byla u ní vykonatelem sepsána, musí oprávněný exekučně postihnout právo povinného na její vydání třetí osobou, aby se domohl v případě, že poddlužník věc dobrovolně nevydá k jejímu sepsání, žalobou poddlužnickou proti poddlužníkovi jejího vydání do soudní úschovy, aby mohla být sepsána a pak prodána.

bb) O zcela jiný případ jde, jestliže se jedná o poddlužnický spor podle § 346.

Domáhá-li se oprávněný uspokojení svého práva na vydání věci jejím odebráním, tedy domáhá-li se uspokojení svého práva na nepeněžitě plnění podle § 345 a n., a věc, která má být odebrána povinnému a odevzdána oprávněnému, se nachází u osoby třetí, která ji není ochotna vydat pak musí oprávněný navrhnout soudu přikázání práva povinného na vydání věci třetí osobou. Nevydá-li tato třetí osoba tuto věc dobrovolně oprávněnému, pak se musí oprávněný domáhat poddlužnickým sporem vedeným proti poddlužníkovi (tj. třetí osobě mající tuto věc) vydání věci. Dobude-li oprávněný sobě příznivého rozsudku, tedy bude-li poddlužník uznán povinným tuto věc vydat oprávněnému a poddlužník ani po té věc dobrovolně nevydá, může oprávněný přímo proti němu vést exekuci odebráním věci podle § 345. I zde je vidět, že poddlužnický spor je sporem z exekučního práva a nikoli sporem z hmotného práva. Oprávněný totiž není v hmotněprávním poměru k poddlužníkovi a nemá tudíž podle hmotného práva žádné oprávnění na poddlužníkovi žádat vydání věci — nehledíme-li na možnost žaloby vlastnické.

^{37a)} Stejně: Občanský soudní řád, Komentář II, 1970, str. 437.

e) SPORY PODDLUŽNICKÉ U POSTIŽENÍ POHLEDÁVEK Z CENNÝCH PAPÍRŮ

Mezi poddlužnické spory je třeba zahrnovat i spor, který vede opatrovník soudem stanovený k vymození zaplacení peněžité pohledávky z cenného papíru (§ 334 odst. 2).

Třebaže exekuce na pohledávky povinného z cenného papíru je upravena v souvislosti s exekucí na movité věci jejich prodejem, jde tu o exekuci na pohledávky. Cenný papír jako věc je nepochybně věcí movitou, ovšem jako listina obsahující právo na zaplacení určité pohledávky není z hlediska exekučního považována za způsobilou k prodeji. Proto sice se při výkonu exekuce cenný papír sepíše do protokolu, avšak realizace práva u takového cenného papíru se musí provádět stejným způsobem, jako se provádí mimo exekuci. Rozdíl je tu pouze v tom, že tuto realizaci neprovádí ten, kdo měl cenný papír (povinný), nýbrž na jeho místě provádí realizaci soud prostřednictvím vykonavatele, a dojde-li ke sporu, prostřednictvím zvláštního opatrovníka soudem stanoveného, který tvoří procesní subjekt — účastníka řízení —, tj. žalobce. Soud tedy postupuje tu přiměřeně podle ustanovení o výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky (srov. § 334 odst. 2 i. f). Přiměřené použití je tu stanoveno proto, že — jak již bylo řečeno — žalobce není oprávněný, nýbrž soudem stanovený opatrovník. Tento zvláštní postup je nutný proto, že cenný papír sepsaný vykonavatelem musí zůstat u soudu a nesmí být vydán oprávněnému. Vydáním oprávněnému by se totiž tento mohl stát přímým hmotněoprávněným z cenného papíru, což není přípustné.

5. SPORY PODLE § 24 ZÁK. Č. 98/1963 Sb.

Mezi spory exekuční projednávané v řízení nalézacím během exekučního řízení patří také i spor o nepřipustnost exekuce podle § 24 zák. č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů. Tento spor může být opřen o důvody zastavení exekuce uvedené v § 24 cit. zák. Jako spor v řízení nalézacím musí být tento spor o nepřipustnost exekuce projednán proto, že, vyhoví-li soud žalobnímu návrhu, musí zrušit rozhodčí nález (§ 25 cit. zák.) a strany mohou žádat po právní moci tohoto rozsudku, aby soud pokračoval v jednání o věci samé a aby tuto věc rozhodl rozsudkem.³⁸⁾

K této žalobě je aktivně legitimován povinný a pasívně je legitimován oprávněný (§ 24 cit. zák.).

Žalobou se domáhá povinný výroku, že je exekuce nepřipustná (§ 25 cit. zák.).

³⁸⁾ K tomu srov. Steiner-Štajgr: Československé mezinárodní právo procesní, Akademia Praha, 1967, str. 183–185.

Vyhoví-li soud této žalobě zruší i bez návrhu povinného exekuční titul — rozhodčí nález. Nabude-li toto rozhodnutí právní moci, zastaví soud exekuci z úřední povinnosti, a to podle § 24 cit. zák. a § 268 odst. 1, písm. b) o. s. ř.

Jde o velmi zvláštní exekuční žalobu. Po vydání pravomocného rozsudku zrušujícího rozhodčí nález má každá ze stran exekučního sporu právo navrhnout, aby soud jednal o věci samé, která byla předmětem rozhodčího řízení, a aby o této věci rozhodl. Tak se přemění exekuční spor o nepřipustnost exekuce na hmotněprávní spor, ve kterém na místě rozhodců rozhoduje o věci samé soud. Příslušný pro řízení o žalobě o nepřipustnost exekuce je podle § 27 odst. 4 cit. zák. soud, u něhož je prováděna exekuce.

Ustanovení § 27 odst. 4 cit. zák. stanoví, že se jedná o této žalobě před senátem. Toto ustanovení nebylo zrušeno zákonem č. 158/1969 Sb., kterým se doplňuje a mění občanský soudní řád, notářský řád a zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Byl však změněn § 36 o. s. ř. tak, že v nalézacím řízení, tedy v řízení o žalobách rozhoduje senát jen ve věcech pracovních a nestanovil-li zákon jinak ve věcech upravených zákonem o rodině. V ostatních věcech rozhoduje předseda senátu jako samosoudce. Vzhledem k tomu, že jde dále o hmotněprávní žalobu, kterou musí soud řešit v řízení nalézacím, rozhoduje o této hmotněprávní žalobě nyní samosoudce.

III.

SPORY VZNIKAJÍCÍ PO SKONČENÍ EXEKUCE

Jak bylo řečeno výše (část druhá, kapitola první, A, III.) mohou po skončení exekuce vznikat exekuční spory jako tzv. spory z lepšího práva.³⁹⁾ Tyto spory náš o. s. ř. neupravuje, ba ani se o nich nezmiňuje.⁴⁰⁾ To však neznamená, že spory z lepšího práva jsou dnes vyloučeny. Jejich přípustnost je třeba vyvodit z principu exekučního práva. Podle již zmíněného principu slouží exekuce k uspokojení oprávněných, jsou-li jejich uplatněné nároky pravé, jejich uplatněná výše je správná a rovněž uplatnění pořadí je správné. Pravost a výše uplatněné pohledávky je zásadně stanovena v poměru mezi oprávněným a povinným exekučním titulem. Proto se může povinný proti uplatněné pohledávce bránit návrhem na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. g), jestliže uplatněné právo zaniklo až po vydání exekučního titulu. Opomenul-li povinný tak učinit a oprávněný byl v exekuci znovu uspo-

³⁹⁾ Srov. znění § 231 odst. 4 býv. exekučního řádu z r. 1896.

⁴⁰⁾ Stejně tak neučinil ani býv. o. s. ř. z r. 1950.

kojen, je oprávněný bezdůvodně obohacen. Oprávněný vedl exekuci neprávem a povinný se může domáhat vrácení toho, čím byl oprávněný bezdůvodně obohacen (§ 452 OZ). Na tom nic nemění ta skutečnost, že oprávněný vymohl plnění na povinném formálně správně vedenou exekuci. Materiálně však nebyl k vedení takové exekuce oprávněn a proto je taková exekuce relativně nepřípustná. Její nepřípustnost neodstranilo ani to, že povinný nenavrhл zastavení exekuce. Žaloba o vrácení toho, čím oprávněný získal neoprávněný majetkový prospěch není však žalobou exekuční, nýbrž jde o hmotněprávní žalobu. Proto tu také nejde o žalobu z lepšího práva.

O žalobách z lepšího práva lze proto mluvit jen tam, kde se sešlo více práv, která při vzájemném střetu byla hodnocena tak, že jednomu právu byla dána přednost neoprávněně před druhým právem.

K tomu může dojít tehdy, jestliže byl proveden rozvrh výtěžku mezi více oprávněných příp. věřitelů a některé z přihlášených práv nebylo zcela uspokojeno. Jestliže neuspokojený oprávněný nebo věřitel nepodá včas žalobu odporovou podle § 267 odst. 2 a došlo-li k realizaci rozvrhového usnesení, může se neuspokojený oprávněný nebo věřitel domáhat na tom z oprávněných nebo věřitelů, pro jejíž uspokojení byl zcela nebo z části vyloučen z uspokojení, aby mu vyplatil částku, kterou podle tvrzení žalobce obdržel z hlediska exekučního práva neoprávněně. Jde tu vlastně ve své podstatě o dodatečné provedení odporu s tím rozdílem, že se musí žalobce domáhat toho, aby mu žalovaný vyplatil to, co neoprávněně obdržel při realizaci rozvrhového usnesení.⁴¹⁾

Žalobcem tedy v žalobě z lepšího práva je oprávněný nebo věřitel, který tvrdí, že byl neprávem vyloučen z uspokojení svého práva. Aktivně legitimován je však jen ten, kdo byl podle zákona v rozvrhovém řízení účastníkem řízení. Není rozhodné, zda se tohoto rozvrhového řízení skutečně účastnil a zda byl soudem jako účastník také přibrán. Dále je předpokladem aktivní legitimace, že by byl žalobce zcela nebo zčásti uspokojen, kdyby byl soud v rozvrhovém řízení postupoval podle zákona.

Pasivně je této žalobě legitimován ten, kdo byl na úkor žalobce neprávem z docíleného výtěžku zcela nebo zčásti uspokojen.

Žalobním důvodem žaloby z lepšího práva je, že žalovaný podle předpisů exekučního práva neměl být z výtěžku uspokojen a že porušením těchto exekučních předpisů byl žalobce neprávem v rozvrhovém řízení vyloučen z uspokojení.

Z řečeného je zřejmé, že žaloba z lepšího práva je žalobou exekuční, protože právní důvod žaloby se opírá o exekuční právo. Žalobce vůči ža-

⁴¹⁾ K tomu srov. Fiala: Popírání pohledávek v soudním výkonu rozhodnutí, Právník 1966, str. 112, 113.

lovanému neuplatňuje tedy žádný právní poměr podle vlastního práva hmotného.

Žalobní návrh má znít tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci částku, která v rozvrhovém řízení mu byla neprávem přiznána a vyplacena.

Žalovaný se může proti žalobě z lepšího práva bránit proti žalobci tím, že v rozvrhovém řízení přijal jen to, na co měl v tomto řízení právo. Popírá-li žalobce pravost nebo výši uspokojené pohledávky žalovaného, nemůže se však žalovaný bránit tím, že má vůči povinnému exekuční titul. Zde platí to, co bylo výše řečeno u odporových žalob (srov. část druhá, kapitola druhá, II., 3, písm. c)).

EXEKUČNÍ SPORY ŘEŠENÉ V ŘÍZENÍ INCIDENČNÍM

V části první, v kapitole druhé, bod 11 jsme uvedli, že zákon může svěřit řešení některých sporů vznikajících z podnětu exekuce řízení exekučnímu, čímž vzniká zvláštní úsek tohoto řízení, který se nazývá řízení incidenční a spory, které jsou řešeny v incidenčním řízení se označují jako spory incidenční.

Náš občanský soudní řád má o těchto sporech speciální ustanovení v § 268 odst. 1, písm. g) a h) (§ 269) a v § 351 odst. 3.

**1. SPOR O ZASTAVENÍ VÝKONU ROZHODNUTÍ PRO ZÁNİK PRÁVA
(TZV. SPOR OPOZIČNÍ)**

a) Podle § 268 odst. 1, písm. g) soud zastaví výkon rozhodnutí, jestliže po vydání rozhodnutí zaniklo právo jím přiznané. Zánik práva stanoveného exekučním titulem skutečnostmi nastalými po vydání titulu tedy způsobuje nepřipustnost nuceného uskutečnění takového zaniklého práva. Tuto nepřipustnost musí povinný uplatnit návrhem na zastavení exekuce (§ 269 odst. 1, druhá věta). Potřeba návrhu povinného je tu proto, že jde o spor mezi povinným a oprávněným o právo dále vést exekuci. Oprávněný tím, že pokračuje ve výkonu exekuce popírá tvrzení povinného, že výkon exekuce je dále nepřipustný proto, že hmotné právo oprávněného stanovené titulem zaniklo. Jde tu tedy o spor o exekuční právo mezi povinným a oprávněným. Tento spor může být soudem řešen jen tehdy, jestliže povinný své právo uplatní. Je totiž jen v jeho dispozici, zda chce nebo nechce toto své právo uplatnit. Proto je nepřipustnost výkonu rozhodnutí z důvodu, že po vydání titulu zaniklo právo jím stanovené, nepřipustností relativní. Návrh, kterým uplatňuje povinný tuto nepřipustnost exekuce, se v teorii nazývá návrhem opozičním a spor o takové námitce se nazývá sporem opozičním.

Důvod opozičního sporu spočívá tedy v tom, že povinný tvrdí, že po vydání titulu zaniklo právo přiznané titulem oprávněnému. Zánik práva tedy musel nastat až po vydání titulu.^{41a)} Důvod toho spočívá v tom,

že titul konstituoval procesní hmotné právo mezi účastníky, a to závazně a relativně nezměnitelně jak pro účastníky, tak i pro orgány státu. Toto procesní stanovení hmotného práva se zásadně děje podle stavu vydání exekučního titulu (§ 154 odst. 1). To znamená, že exekuční soud nemůže při nařízení výkonu exekuce zkoumat nic jiného, než zda tu je titul a zda je vykonatelný. Obsahovou správnost titulu zkoumat nesmí. Její zkoumání je vyhrazeno jinému řízení (opravnému) a nikoli řízení exekučnímu. Protože však po vydání exekučního titulu mohou nastat okolnosti, které znamenají zánik exekučním titulem stanoveného hmotného práva, musí exekuční právo k nim přihlížet, protože je ovládáno zásadou, že v něm může být uskutečňováno jen právo skutečně existující.

b) Vzniká předně otázka, zda má povinný z exekučního titulu jediný prostředek ochrany proti exekuci oprávněného opoziční návrh podle § 268 odst. 1, písm. g), tedy zda má jen ochranu proti exekuci již prováděné, nebo zda se může bránit i exekucím mu hrozícím. Takové ochrany by se mohl domáhat jen určovací žalobou, že právo přiznané oprávněnému exekučním titulem zaniklo a že exekuční titul je proto nadále bezúčinný. Soudím, že se povinný může bránit i exekucím hrozícím a že tedy má právo na ochranu proti takovým možným zásahům do jeho právní sféry. Takovou ochranu může poskytnout jen procesní žaloba, že exekuční titul je proti němu nadále bezúčinný. Jde o určovací žalobu procesní povahy, na níž může mít povinný naléhavý právní zájem, jakmile mu konkrétně hrozí nebezpečí, že přes tvrzený zánik práva bude proti němu vedena exekuce. To by bylo např. tehdy, kdyby oprávněný zánik práva popíral.

Bude-li pravomocně takové žalobě vyhověno, je to důvodem pro zastavení každé vedené exekuce podle § 268 odst. 1, písm. b).

c) Důvody zániku práva přiznaného exekučním titulem jsou stanoveny v právu hmotném. Jsou to tedy v první řadě důvody zániku práva uvedené v sedmé hlavě části první občanského zákoníku (§ 71–99 OZ). Jako důvody zániku práva uvádí občanský zákoník splnění dluhu, dohodu, nemožnost splnění, uplynutí doby, smrt dlužníka nebo věřitele a započtení. Za důvod zániku práva se počítá i promlčení. Zde sice nejde o zánik práva hmotného, nýbrž jen o zánik práva toto právo uplatňovat a vymáhat. Promlčené právo totiž trvá dále jako tzv. naturální právo. Ovšem ve výsledku tato nevymahatelnost práva z hlediska jeho vymáhání se jeví jako zánik tohoto práva.⁴²⁾ Zákon zná ještě další důvody zániku pohle-

^{41a)} To platí i pro směnečné platební rozkazy. Opačné řešené býv. N. s. v Brně uveřejněné pod č. 12681 sbírky Vážného považují za nelogické.

⁴²⁾ Tak také vykládá věc Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl III., Praha 1960, str. 116. Stejně stanovisko zaujímá i nový Komentář: Občanský soudní řád, II., Praha 1970, str. 279.

dávky. Je to předně její postup, který znamená pro cedenta zánik jeho pohledávky vůči povinnému. Dále je to převzetí dluhu, které znamená zánik pohledávky oprávněného proti dosavadnímu povinnému (§ 63, 68 OZ).

Zánik práv a povinností z pracovněprávního poměru je upraven v části páté, hlavy čtvrté (§ 252–260 zák. práce).

Za zánik práva se považuje také přikázání pohledávky dosavadního oprávněného jinému oprávněnému (§ 315 odst. 1), protože tím ztrácí dosavadní oprávněný svou formální aktivní legitimaci a tedy i právo se domáhat přiznání přikázané pohledávky a tuto pohledávku vymáhat.

Jako důvod pro zastavení výkonu rozhodnutí pro zánik práva po vydání titulu však zákon výslovně vylučuje změnu okolností rozhodných pro výši a trvání dávek nebo splátek (§ 163 odst. 1). Tuto změnu okolností musí povinný uplatnit zvláštní žalobou podle § 163 odst. 1 a domáhat se změny exekučního titulu. Pravomocný změnující rozsudek, pokud ruší zcela nebo zčásti exekuční titul, zakládá pak důvod zastavení výkonu podle § 268 odst. 1, písm. b) (§ 269 odst. 3).

d) O zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. g) rozhoduje nyní vždy soud, i když byla exekuce nařízena podle titulu vydaného správním orgánem.⁴³⁾ Soud si může v takovém případě vyžádat vyjádření orgánu, který vydal titul, o jehož výkon jde. Toto vyjádření si soud vyžádá pravidelně. Avšak toto vyjádření není podmínkou pro to, aby soud mohl v těchto věcech rozhodovat. Soud totiž není tímto vyjádřením vázán a může si otázku zániku práva prejudiciálně sám vyřešit (§ 135 odst. 2, první věta). Jestliže však o tom, že právo zaniklo, rozhodl již pravomocně správní orgán, jde pro soud o prejudiciální otázku oprávněným orgánem pravomocně rozhodnutou. Soud je tímto pravomocným rozhodnutím správního orgánu vázán (§ 135 odst. 2). Jestliže o této otázce správní orgán již zahájil řízení, avšak ještě pravomocně nerozhodl, nemůže soud rozhodujícího návrhu povinného na zastavení exekuce toto řízení přerušit do pravomocného rozhodnutí této otázky příslušným správním

⁴³⁾ Tím se liší dnešní stav od stavu platného do 1. 4. 1964, kdy podle o. s. ř. z r. 1950 rozhodoval podle § 441 odst. 3 o námitkách proti exekuci povolené podle exekučních titulů jiných státních orgánů opírajících se o zánik práva nastalého po vzniku titulu zásadně ten státní orgán, který titul vydal. Toto rozhodnutí státního orgánu, jestliže vyhovělo námitkám, bylo pak důvodem pro zrušení exekuce podle § 445 odst. 1, písm. d) býv. o. s. ř. Exekuční řád z r. 1896 rovněž nazýval rozhodování o tom, že po vydání titulu zanikl nárok, rozhodování o námitkách proti nároku. Svěřil toto rozhodování zásadně řízení spornému na základě žaloby opoziční. Jestliže však námitky směřovaly proti exekučnímu titulu vydanému správním orgánem, bylo nutné podat námitky u úřadu, který titul vydal (§ 35 ex. ř.). Bylo tedy odtržení správy od soudnictví od rakouských dob až do 1. 4. 1964 důsledně provedeno i pro soudní exekuci. Srov. Komentář k občanskému soudnímu řádu, třetí díl, Praha 1960, str. 118, Hora: Soustava exekučního práva, Praha 1930, str. 68.

orgánem, protože incidenční řízení přesto, že je řízením o sporu, zůstává součástí řízení exekučního, ve kterém zákon přerušení řízení výslovně vylučuje (§ 254 odst. 2). Soud však vyčká do přiměřené doby se svým rozhodnutím. Kdyby správní orgán s vydáním rozhodnutí otálel, rozhodne si soud otázku zániku práva předběžně sám a vydá rozhodnutí o zastavení exekuce.

2. SPORY O ZASTAVENÍ EXEKUCE PRO NEPŘÍPUSTNOST PODLE § 268 ODS. 1, PÍSM. h), (TZV. IMPUGNAČNÍ SPORY)

a) Zákon o nepřípustnosti exekuce má jednak obecné ustanovení v § 268, jednak speciální ustanovení v řadě dalších ustanovení.

V těchto ustanoveních je zásadně uvedeno, kdy soud je povinen pro nepřípustnost exekuce zastavit ji z úřední povinnosti a kdy je třeba k tomu návrhu.

Obecné ustanovení § 268 odst. 1, písm. h) je nejobecnějším stanovením nepřípustnosti exekuce. V něm jsou zahrnuty nejobecnější formou všechny myslitelné případy nepřípustnosti exekuce, o nichž není dáno speciální ustanovení.

Toto ustanovení obsahuje v sobě jednak nepřípustnost absolutní, jednak nepřípustnost relativní. Dává zcela obecný procesní prostředek pro uplatňování nepřípustnosti exekuce každému, kdo se cítí dotčen ve svých právech vedením exekuce, pro kterýžto případ není dán speciální procesní prostředek.

Toto velice obecné ustanovení, které je formulováno tak, že výkon rozhodnutí bude zastaven „jestliže výkon rozhodnutí byl soudem prohlášen za nepřípustný, protože tu je jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat“, je nepochybně velmi vhodným ustanovením, protože umožňuje uskutečnění ochrany práva ve všech případech, kdy je neoprávněně zasaženo exekucí do práv někoho, pro jehož ochranu nemá zákon žádný jiný procesní prostředek. Na druhé straně je třeba ovšem vidět, že právě pro tuto svou vysokou obecnost je obtížným předmětem výkladu.

Obtíž tu způsobuje to, že je v ustanovení § 268 odst. 1h) obsažena jak nepřípustnost absolutní, tak nepřípustnost relativní, jak již bylo řečeno, a že případy relativní nepřípustnosti nejsou nijak blíže vymezeny. Je proto nutné tyto případy vymezit obecně. Bylo již řečeno, že to jsou případy nepřípustnosti exekuce, které tvoří mezi subjekty exekučního poměru spor o exekuční právo. O sporu o exekuční právo můžeme mluvit jen tehdy, jestliže o existenci nebo o neexistenci přípustnosti exekuce zaujímají subjekty exekučněprávního poměru protichůdné právní stanovisko, přičemž uplatnění nepřípustnosti je pouze v dispozici účastníků tohoto exekučního právního poměru. Přitom skutkový základ pro vyřešení této

otázky může být sporný, nebo může být sporné jen právní stanovisko těchto subjektů. Tím se druhý subjekt nutně dostává do postavení odpůrce navrhovatele. Je třeba zdůraznit, že ve všech těchto případech je možné řešit otázku nepřípustnosti exekuce jen k návrhu navrhovatele a že soud tedy nemá právo sám za své moci tuto otázku řešit.

b) Mezi důvody absolutní nepřípustnosti exekuce, které jsou obecně stanoveny v § 268 odst. 1, písm. a) patří např. případ, kdy se výkon uskutečňuje ve větším rozsahu, než jakého je třeba k uspokojení oprávněného (§ 263 odst. 1), výkon se vede způsobem zřejmě nevhodným (§ 264 odst. 1), výkon je nepřípustně veden proti organizaci (§ 264 odst. 2), výkon je veden na plat nepřípustným způsobem (§ 281), výkon je veden na pohledávky vyloučené z exekuce (§ 304, odst. 1, § 317–319), vyklizení bytu bylo nařízeno, ačkoli nebylo předloženo pravomocné rozhodnutí místního národního výboru o tom, že je zajištěn náhradní byt (§ 340), zjistí-li se po nařízení prodeje nemovitosti, že tato není ve vlastnictví povinného (§ 335 odst. 1), byla-li neprávem nařízena exekuce provedením prací a výkonů ukládáním pokut (§ 350, 351), byla-li exekuce nařízena do částí národního majetku, ačkoliv tyto nebyly soudu označeny orgánem organizace přímo nadřízené povinné organizaci (§ 15 odst. 9 vyhl. č. 104/1966 Sb., o správě národního majetku), byla-li exekuce nepřípustně vedena na pohledávky a na jiná majetková práva státu (§ 17 odst. 2 cit. vyhl. č. 104/1966 Sb.). Tento výpočet není taxativní, nýbrž je jen demonstrativní. Jistě se mohou vyskytnout další případy, které budou znamenat důvod absolutní nepřípustnosti, ke kterým tedy musí soud přihlížet z úřední povinnosti.

c) Mezi důvody nepřípustnosti výkonu uvedené obecně v § 268 odst. 1, písm. h) jako nepřípustnost, která není jinde výslovně upravena, patří i spory o právo exekuční, tj. spory o nepřípustnost exekuce. Mezi takové spory patří:

aa) Dohoda oprávněného s povinným, že oprávněný nebude právo uve-
dené v exekučním titulu buď vymáhat vůbec nebo po určitou ještě ne-
prošlou dobu.

V této souvislosti vzniká v prvé řadě otázka, zda je vzdání se práva vymahatelnosti, tj. vzdání se práva vymáhat exekučním titulem přiznaného práva na plnění vůbec přípustné a zda je tedy dohoda o nevymahatelnosti práva již přiznaného platná.

Právo oprávněného z exekučního titulu vymáhat přiznané mu právo na plnění je výronem jeho dispoziční autonomie, jestliže přiznané hmotné právo je v dispozici oprávněného. Vymahatelnost práva je důsledkem vykonatelnosti titulu. Vykonatelnost titulu neznamena nic jiného než to, že je oprávněnému přiznáno právo domáhat se jeho nuceného uskutečnění. Proto všude tam, kde je titulem přiznané právo hmotné v dispo-

zici oprávněného, může oprávněný dohodou s povinným se tohoto svého práva vzdát.

Další otázkou je, zda je možné takovou dohodu uzavřít jen po vydání vykonatelného titulu, či zda je možné takovou dohodu uzavřít již před vydáním titulu. Vzniká totiž otázka, zda taková dohoda uzavřená před vydáním titulu nebrání vydání tohoto titulu. To je zejména tam, kde exekucním titulem je soudní rozsudek vydaný v občanském soudním řízení. Znamená totiž uzavření takové dohody před vydáním rozsudku ztrátu právního zájmu na uplatňované autoritativní ochraně hmotného práva na plnění?

Existence právního zájmu na uplatňované ochraně je materiální podmínkou pro každé přiznání žádané ochrany. Tam, kde žalobce nemá právní zájem na uplatňované ochraně, musí být jeho žaloba zamítnuta, i když by tu jeho právo bylo dáno. Šlo by o známý problém akademických rozhodnutí. Na shora položenou otázku je však třeba odpovědět záporně. Vzdání se práva vymáhat nuceně určité plnění neznamená, že žalobce nemá právní zájem na žádané autoritativní ochraně. Bude-li rozsudkem vysloveno, že žalovaný je povinen žalobci zaplatit určitou částku peněžitou, je tím závazně stanoven právní poměr, resp. právo mezi účastníky řízení s účinkem proti státu a uplyne-li doba plnění v něm stanovená, je toto rozhodnutí vykonatelné. Vlastnost závaznosti a vykonatelnosti získává rozsudek na základě objektivního procesního práva a tyto vlastnosti neztrácí dohodou o tom, že rozsudek nebude vykonán vůbec nebo po určitou dobu. Exekuce se po celou dobu stanovenou stává pouze nepřípustnou, a to jen relativně nepřípustnou. Řečené je patrné tam, kde se oprávněný vzdal svého práva jen na určitou dobu. Jen po tuto dobu je exekuce nepřípustná, i když rozsudek je stále vykonatelný. Procesní vykonatelnost tedy nezáleží na možnosti právo vymáhat. Proto dohoda o nevymahatelnosti uzavřená před vydáním rozsudku, nemůže mít vliv na právní zájem oprávněného a proto taková dohoda není překážkou pro vydání příznivého rozhodnutí ve věci.⁴⁴⁾

V této souvislosti však je ještě třeba se zabývat otázkou, zda dohoda o nevymahatelnosti práva, které bude přiznáno budoucím rozsudkem, není neplatná proto, že se tím oprávněný vzdává práva, jež může vzniknout teprve v budoucnosti. Pochybnost vzniká s ohledem na znění § 91 odst. 2 OZ, který pro oblast občanskoprávní dohody o vzdání se práv, které mohou vzniknout teprve v budoucnosti, prohlašuje za neplatné. S tím je spojena obecnější otázka. Dohoda účastníků o vzdání se vymahatelnosti práva přiznaného soudním rozsudkem (a to ať byla uzavřena

⁴⁴⁾ Stejně stanovisko zastává pro obsahově podobné ustanovení § 36 býv. ex. řádu Hora: Soustava exekucního práva, Praha 1930, str. 69.

před nebo po vydání rozsudku) je dohodou procesní a nikoli dohodou občanskoprávní, kterou má na mysli § 91 OZ. Ovšem procesní právo takovou dohodou, zejména její podmínky vůbec neupravuje. Proto je tu třeba použít analogie. Analogickým ustanovením je právě citovaný § 91 OZ. Proto je třeba, aby i tato procesní dohoda o nevymahatelnosti práva určeného titulem byla uzavřena písemnou formou (§ 91 odst. 1 OZ). Avšak právo vymáhat pohledávku přiznanou exekucním titulem nelze považovat za právo, které může vzniknout teprve v budoucnosti, jaké má na mysli § 91 odst. 2 OZ, protože toto právo je automatickým důsledkem vykonatelnosti exekucního titulu. Proto nelze na tento případ použít ustanovení § 91 odst. 2 OZ. Není ani tedy z tohoto hlediska žádná překážka pro to, aby se účastníci řízení písemnou formou dohodli o vzdání se vymahatelnosti ještě před vydáním rozsudku.

Zbývá ještě rozřešit otázku, zda je po právu přípustné vzdání se práva vymáhat pohledávku přiznanou exekucním titulem jednostranným prohlášením oprávněného. Řekli jsme, že vymahatelnost práva je otázkou procesní, a to exekucní, nikoli věci vlastního práva hmotného. Návrh na vymáhání plnění je návrhem procesním a jde o procesní úkon oprávněného. Otázku jednostranného vzdání se procesního úkonu nemáme v občanském soudním řádu nikde obecně upravenou. Máme upravenou vzdání se odvolání v § 207 odst. 1 tak, že je to možné jen vůči soudu a až po vyhlášení rozhodnutí. Z toho je možné extenzivní interpretaci dedukovat obecné pravidlo, že vzdání se procesního úkonu je možné jen vůči soudu a že takové vzdání se je možné jen v těch případech, kde to o. s. ř. připouští. Proto jednostranné vzdání se vymahatelnosti přiznaného práva není přípustné.

Další velmi závažnou otázkou je, zda relativní nepřípustnost exekuce z důvodu, že se oprávněný dohodou vzdal práva vymáhat plnění přiznané exekucním titulem lze uplatnit jen návrhem na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h), tedy jen v konkrétní exekuci, či zda se může povinný z exekucního titulu domáhat širší ochrany chránící ho před vedením každé exekuce.

Takovou širší právní ochranu může povinnému poskytnout jen rozsudek určující, že právo určené v exekucním titulu není vymahatelné vůbec, nebo po určitou dosud neprošlou dobu. Takovou žalobu je třeba připustit, jestliže jsme připustili možnost procesní dohody mezi oprávněným a povinným o tom, že se oprávněný vzdává práva vymáhat exekucním titulem mu přiznané právo vůbec nebo na určitý čas. Důsledně musíme povinnému přiznat nejen ochranu proti konkrétní exekuci podle § 268 odst. 1, písm. h), nýbrž i ochranu proti vedení exekucí vůbec. Jde o procesní žalobu určovací povahy, na níž má žalobce naléhavý právní zájem tehdy, když mu hrozí vedení více exekucí.

bb) Dalším důvodem relativní nepřípustnosti exekuce vyvolávajícím incidenční spor je námitka povinného, že listina doplňující titul a prokazující přechod práva nebo povinnosti podle § 256 odst. 2 nebo prokazující, že se splnila podmínka nebo že bylo splněno nebo alespoň zajištěno vzájemné plnění oprávněného podle § 262 odst. 2, která není autoritativním rozhodnutím, je věcně nesprávná.⁴⁵⁾ Nejsou-li tyto listiny rozhodnutí, tedy jde-li o listiny, které uvedené skutečnosti jen osvědčují, je možné, že toto osvědčení neodpovídá skutečnosti a že tedy osvědčení této skutečnosti není pravdivé. Nezáleží na tom, zda jde o listinu veřejnou (srov. § 134) nebo o listinu soukromou, na níž jsou ověřené podpisy účastníků právního poměru. Jde tu tedy vlastně v podstatě o tzv. odvod proti veřejné listině nebo o důkaz nesprávnosti listiny soukromé. Skutečnost, že listina doplňující titul je nesprávná a obsahově nepravdivá, má za následek, že exekuce na základě takové listiny nařízená a prováděná je nepřípustná. Tato nepřípustnost musí být uplatněna povinným a musí být ve sporu mezi povinným a oprávněným zjištěno, že obsah listin je nesprávný. Proto je tato nepřípustnost exekuce jen nepřípustností relativní.

Tato impugnace se podle povahy věci opírá o skutečnosti nastalé po vzniku exekučního titulu, protože listina doplňující titul musela být zřízena až po vydání titulu.

Jde o ochranu proti konkrétní exekuci, kterou může povinný uplatnit návrhem na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h).

Stejně jako výše pod písm. c) nutno připustit možnost širší ochrany povinného než pouhým impugnačním návrhem podle § 268 odst. 1, písm. h) v konkrétní exekuci. Povinný se může určovací žalobou domáhat výroku, že doplňující listiny podle § 256 odst. 2 a § 262 odst. 2 jsou nesprávné, protože právo nebo povinnost nepřešly nebo proto, že se podmínka nesplnila nebo že oprávněný svou vzájemnou povinnost nesplnil ani nezajistil.

cc) Dalším důvodem relativní neplatnosti exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h) je, jestliže se spoluvlastníci věci dohodli po vydání titulu na jiném rozdělení než bylo uvedeno v exekučním titulu. Zde tato skutečnost musela podle povahy věci nastat po vydání titulu, protože jinak by k ní musel přihlídnout soud vydávající titul.

dd) Bylo-li nařízením exekuce povinnému uloženo provedení práce nebo

⁴⁵⁾ Dřívější o. s. ř. z r. 1950 tuto impugnaci uváděl v § 441 odst. 1, věta druhá jako důvod námítky proti exekuci, jen pokud jde o průkaz přechodu práva nebo povinnosti. Námitku proti exekuci z důvodu, že listina, kterou bylo prokázáno, že se splnila podmínka nebo že oprávněný splnil nebo zajistil svou vzájemnou povinnost, je nesprávná, však připustil Komentář k občanskému soudnímu řádu, III. díl, Praha 1960, str. 116. Stejně důvody uváděl i dřívější § 36 bod 1 ex. řádu. Tato posléze uvedená impugnace však musela být za platnosti býv. exekučního řádu uplatněna v řízení sporném. K tomu srov. blíže Hora: Soustava exekučního práva, Praha 1930, str. 69.

výkonu, protože oprávněný tvrdil, že povinný jednal proti exekučnímu titulu, jestliže však povinný svou povinnost neporušil, může se bránit návrhem na zastavení výkonu pro nepřipustnost exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h). I tu jde o incidenční spor, který se nutně opírá o skutečnost nastalou po vydání titulu, totiž o to, že tvrzení oprávněného o protiprávním chování povinného po vydání titulu je nepravdivé.

K tomuto příkladu je třeba uvést: Oprávněný není povinen v exekučním návrhu prokazovat, že povinný jednal proti povinnosti uložené mu exekučním titulem, nýbrž stačí, že tvrdí, že povinný se takto choval. Je věcí povinného, aby dokazoval, že svou povinnost neporušil a k tomu slouží výše uvedená impugnace.

ee) Dosud uvedené případy impugnací, tj. obrany proti nařízení exekuce, vznikaly mezi povinným a oprávněným, tedy mezi účastníky exekučního řízení.

Může se bránit exekučnímu řízení i osoba třetí, do jejíhož práva bylo výkonem exekuce zasaženo?

Bylo-li zasaženo do jejích práv k hmotné věci movité nebo nemovité, pak jí zákon dává ochranu proti oprávněnému tím, že jí dovoluje, aby navrhla ve sporném řízení vydání výroku, že exekuce je nepřipustná (§ 267 odst. 1). Bylo-li zasaženo do jejích práv, pak se může třetí bránit proti oprávněnému návrhem na zamítnutí jeho žaloby na plnění místo povinnému. Jde tu tedy o exekuce reálné — na majetek povinného —, při nichž bylo zasaženo do práv třetí osoby.

Jak se může bránit třetí osoba, je-li proti povinnému vedena exekuce personální, při níž bylo zasaženo do osobních práv třetí osoby? Tak se může stát např. při vyklizení bytu nebo při exekuci k vymožení prací nebo výkonů, je-li současně s povinným vyklizována z bytu osoba třetí, která tvrdí, že užívá bytu na základě vlastního práva a nikoli na základě práva odvozeného od povinného nebo je-li pokutami postižena jiná osoba než povinný.

Není pochyby, že takto vedené exekuce jsou nepřipustné, protože jsou vedeny jiným způsobem než zákonem dovoleným. Osoba, která je touto exekucí zasažena, je zasažena jako osoba třetí, protože proti ní není povolena exekuce na základě potřebného exekučního titulu. Proti uložení pokuty se může bránit podáním řádného opravného prostředku, protože doručením usnesení o uložení pokuty se stala účastníkem tohoto úseku řízení. Nepodá-li včas odvolání, stává se usnesení o uložení pokuty pravomocným. Přesto zůstává exekuce absolutně nepřipustná. Může tedy navrhnout zastavení této exekuce pro její nepřipustnost. Jde o důvod nepřipustnosti v § 268 odst. 1, písm. h)? Otázka ta vzniká totiž proto, že třetí osoba není účastníkem exekučního řízení, když proti ní nebyla exekuce povolena, nýbrž jen neprávem vedena.

Znění § 268 odst. 1, písm. h) ani znění § 269 odst. 1 první věta nevylučují, aby návrh na zastavení exekuce učinila i třetí osoba, je-li vedená exekuce proti ní nepřipustná. Učiní-li tedy návrh, pak je s ním třeba naložit jako s návrhem na zahájení řízení o zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h). O tomto návrhu rozhodne senát (§ 269 odst. 2). Jde o zvláštní incidenční spor o nepřipustnosti exekuce. Nejde tu tedy o vlastní impugnační spor proto, že nejde o relativní nepřipustnost exekuce, o níž může soud rozhodovat jen na návrh, nýbrž jde o nepřipustnost exekuce absolutní, o níž je soud povinen rozhodnout i bez návrhu.

Ustanovením § 268 odst. 1, písm. h) a § 269 odst. 2 je takto třetí osobě poskytnuta dostatečná ochrana proti konkrétní nepřipustné exekuci.

Hrozí-li třetí osobě nebezpečí, že proti ní bude vedena nepřipustná exekuce, např. při vyklizení z bytu, musí i jí být přiznáno právo ochrany jejího práva v nalézacím řízení, a to podáním určovací žaloby, že proti její osobě nemůže být určitá exekuce provedena, např. že se určuje, že k určitému bytu má žalobce samostatné užívací právo. Nejde tu však o exekuční žalobu, nýbrž o procesní určovací žalobu, kterou musí mít možnost podat každý, komu hrozí bezprostřední nebezpečí, že vedením exekuce proti povinnému bude nepřipustně zasaženo do jeho práv.⁴⁶⁾

ff) Protože v uvedených případech jde pojmově o spor o právo, je vždy třeba k započetí řízení o vlastní incidenční spor návrhu. Návrh musí zásadně podat povinný, protože jen on může mít právní zájem na tom, aby byl výkon rozhodnutí zastaven a proto jen on je oprávněn uplatnit relativní nepřipustnost exekuce.

Návrh musí obsahovat vždy žádost povinného, aby soud zastavil výkon rozhodnutí (exekuci). To plyne ze znění § 269 odst. 2 o. s. ř., kde se ve druhé větě praví, že výkon zastaví senát. Vzniká otázka, zda vzhledem ke znění § 268 odst. 1, písm. h) je třeba navrhnout též, aby soud prohlásil výkon rozhodnutí za nepřipustný. Domnívám se, že tomu tak není. Nepřipustnost výkonu je tu důvodem pro zastavení exekuce a patří proto do odůvodnění rozhodnutí, nikoli do výroku. Ovšem praxe je toho mínění, že v uvedeném ustanovení je zakotvena tzv. dvoufázovost řízení o zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h) a že je třeba nejprve rozhodnout o tom, zda výkon je nepřipustný, a teprve když rozhodnutí o nepřipustnosti výkonu nabylo právní moci, že se má rozhodovat o zastavení

⁴⁶⁾ Kdyby soud nepřiznal třetí osobě právo navrhnout zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h) z důvodu, že tento návrh může učinit jen účastník řízení, pak bylo nutno třetí osobě přiznat právo bránit se žalobou o nepřipustnost exekuce. Takovou žalobu by pak bylo třeba považovat za exekuční žalobu, která je žalobou určovací povahy. Nemusí proto být ani tu zvlášť prokazován naléhavý právní zájem podle § 80 písm. c). Takovou určovací žalobu o nepřipustnost exekuce připouštěla také dřívější soudní praxe na základě býv. § 39 č. 5 ex. řádu z r. 1896.

exekuce. Takový postup nelze považovat za nutný. Nutné je rozhodnutí senátu o zastavení exekuce, jak bylo výše řečeno. K ukončení exekučního řízení pak dojde, až když rozhodnutí o zastavení výkonu je pravomocné. Do té doby výkon exekuce trvá. Stanovisko praxe o tzv. dvoufázovitosti řízení zastavení exekuce podle § 268 odst. 1, písm. h) vede k tomu, že v těchto sporech je třeba vydat jakési mezitimní rozhodnutí o důvodu zastavení exekuce, které však — podle mého mínění — procesně není odůvodněno, protože další výrok je jen logickým důsledkem výroku prvního. Nemá tudíž soud po právní moci rozhodnutí vyslovujícího se o nepřipustnosti exekuce vlastně o čem jednat. Proto je takový postup, i když jej nelze považovat za nezákonný, neodůvodněný a hlavně z procesního hlediska nehospodárný.

gg) U incidenčních sporů podle § 268 odst. 1, písm. h) platí, pokud jde o pravomoc, totéž, co bylo řečeno u sporů opozičních. Incidenční spor podle uvedeného ustanovení je vždy součástí řízení exekučního. O tomto řízení a v tomto řízení rozhoduje vždy soud, který toto řízení vede. Kdyby měl o některé otázky tohoto řízení se týkající rozhodovat nějaký jiný orgán než soud, musel by to zákon výslovně stanovit. Nic takového o. s. ř. neobsahuje. Proto tu vždy rozhoduje soud, i když jde o výkon nařízení na základě jiného titulu než vydaného v občanském řízení. Ovšem výrok soudu ve všech těchto případech směřuje jen k tomu, zda se výkon soudní exekuce zastavuje nebo zda se nárok na zastavení exekuce zamítá. Právní moc takového rozhodnutí nepřesahuje rámec konkrétního exekučního řízení.

3. SPOR O ZAPLACENÍ NÁKLADŮ NA OBNOVENÍ PŘEDEŠLÉHO STAVU PODLE § 351, ODS. 3

a) Jestliže oprávněný navrhne nařízení exekuce proti povinnému, protože porušil svou povinnost non facere, a současně žádá, aby mu soud povolil na náklad povinného obnovit předešlý stav, který povinný porušením své povinnosti neoprávněně změnil, vzniká předně otázka, zda je oprávněný povinen dokázat před nařízením exekuce, že povinný svou povinnost porušil a že změnil dosavadní stav, či zda k nařízení exekuce pouze stačí, aby tvrdil, že povinný svou povinnost porušil a dosavadní stav změnil.

Oprávněný má již vykonatelný exekuční titul, který ukládá povinnému povinnost non facere. Proto stačí, když oprávněný tvrdí, že svou povinnost povinný porušil. Právě tak dostačí k nařízení exekuce, když tvrdí, že povinný tím provedl změnu dosavadního stavu. Soud sice může nařídít slyšení povinného, avšak při něm se může zabývat jen otázkami formálními. Nemůže se zabývat otázkou, zda došlo k tvrzenému porušení

povinnosti. Soud může ovšem bez slyšení povinného (§ 253 odst. 1) nařít exekuci tak, že povinnému za toto porušení povinnosti uloží pokutu podle § 351 odst. 1 a současně dá svolení, aby oprávněný na nátlak povinného se postaral o obnovení předešlého stavu.

Je věcí povinného, aby tvrdil a dokazoval, že nařízená exekuce je nepřijatelná, protože povinný svou povinnost exekucí titulem neporušil a tedy ani dosavadní stav oprávněného nezměnil. V tomto případě jde o incidenční spor podle § 351 odst. 1 a 3, v němž se povinný domáhá vůči oprávněnému zastavení nepřijatelné exekuce.⁴⁷⁾

b) Jestliže nedošlo k zastavení exekuce, může se povinný na základě nařízené exekuce, ve které dal soud svolení, aby oprávněný se postaral na náklady povinného o obnovení předešlého stavu, domáhat toho, aby povinný byl exekucí soudem uznán povinným zaplatit náklad učiněný oprávněným na obnovení předešlého stavu.

I v tomto případě jde o tzv. incidenční spor. Je tomu tak proto, že rozhodnutí o zaplacení nákladu vydá podle § 351 odst. 3 exekucí soud v exekucí řízení, takže oprávněný se nemusí domáhat zaplacení učiněného nákladu v řízení sporném.

Oprávněný musí na vydání takového rozhodnutí učinit zvláštní návrh, protože jde mezi oprávněným a povinným o spor o právo. V tomto návrhu musí uvést, že obnovil předešlý stav, např. postavil pobořený plot, a tvrdit jakého nákladu bylo k tomu třeba a nabídnout o tom potřebné důkazy.

O tomto návrhu rozhodne exekucí soud v exekucí řízení. Předseda o tom nařídí nutně jednání, aby se povinný mohl o návrhu vyjádřit a být přítomen při dokazování.

O tomto návrhu podle § 253 odst. 2 druhá věta rozhoduje senát.

Jde tedy o typický spor o právo, který je ustanovením § 351 odst. 3 odkázán do řízení exekucí, takže jde o incidenční řízení.

c) O tomto sporu rozhodne exekucí soud formou usnesení (§ 254 odst. 1, druhá věta), které je proto vykonatelné po uplynutí lhůty k plnění počítané od doručení tohoto usnesení povinnému, ledaže by soud jeho vykonatelnost odložil až po nabytí právní moci usnesení (§ 172 a § 254 odst. 1).

Soud vykoná toto usnesení na návrh oprávněného některým ze způsobu exekuce k vymození zaplacení peněžité částky (§ 258 odst. 1) v exekucí řízení, ve kterém došlo k nařízení původní exekuce a k vydání rozhodnutí o zaplacení nákladů obnovení předešlého stavu. Není tedy třeba nařít samostatnou exekuci.

⁴⁷⁾ Stejně stanovisko zaujal i Komentář k občanskému soudnímu řádu, III. díl, Praha 1960, str. 641.

РЕЗЮМЕ

Работа состоит из двух частей. В главе первой части первой рассматриваются некоторые общие процессуальные вопросы, которые имеют важное значение для правильного понимания дальнейших частей работы. В этой главе дается определение понятия гражданского процессуального права согласно чехословацкому праву. В связи с решаемой проблемой автор в дальнейшем изложении ограничивается лишь рамками гражданско-процессуального кодекса (закон № 99 СЗ 1963 в редакции закона № 158 СЗ 1969, в дальнейшем тексте — лишь ГПК). В работе проводится внутреннее разделение гражданского процессуального права на судебное разбирательство и исполнительное производство и рассматривается их взаимоотношение, а также дается определение объективного права материального и права процессуального. В этой главе особое внимание уделяется вопросу о подсудности, а именно как в области судебного разбирательства, так и в области исполнительного производства. Далее автор проводит внутреннее разделение судебного разбирательства и исполнительного производства и объясняет, каково содержание исполнительного производства согласно чехословацкому процессуальному праву и какую часть этого производства можно называть согласно до сих пор существовавшей терминологии производством по принудительному исполнению. Кроме того в работе исследуется, какая существует разница между собственным материальным правом и процессуальным правом и каковы различия между материально-правовыми и процессуально-правовыми отношениями. Автор рассматривает, какое имеет влияние структура спорного и бесспорного производства на определение того, кто является участником того или другого производства, а именно как в судебном разбирательстве, так и в производстве по принудительному исполнению.

Особое внимание в работе уделяется анализу вопроса о процессуально-правовом отношении, в особенности о взаимоотношении между отдельными субъектами этого отношения, а также об объекте этого отношения и его содержании и, наконец, о содержании процессуально-правового отношения. В этой связи автор показывает, что процессуальные права и процессуальные обязанности, которые составляют содержание процессуально-правового отношения, имеют либо чисто процедуральный характер, либо материально-правовой характер и в этой связи рассматривается сущность так наз. „юдикатного права“, т. е. права, возникающего на основе решения, вступившего в силу. Одновременно автор утверждает, что в процессе возникает единое процессуально-правовое отношение и не соглашается с мнением, согласно которому в процессе возникает больше процессуально-правовых отношений, когда в нем принимают участие более чем два участника и когда в нем принимают участие и третьи лица. Автор придерживается того мнения, что в каждом процессе необходимо возникает основное процессуально-правовое отношение между судом и участниками производства или же и вспомогательные процессуально-правовые отношения между третьими лицами и субъектами основного процессуально-правового отношения. Основное процессуально-правовое отношение и вспомогательные процессуально-правовые отношения, однако, образуют вместе только единое процессуально-правовое отношение, которое является отражением единого процесса. В работе исследуется вопрос о том, когда возникает основное процессуально-правовое отношение и когда из этого отношения развиваются другие вспомогательные отношения, а также вопрос о том, когда процессуально-правовое отношение прекращается. Этот вопрос рассматривается с точки зрения материальных процессуальных прав и обязанностей.

Для полноты изложения об исполнительных исках автор рассматривает и принципы, характерные для социалистического гражданского процессуального права, в особенности, важнейший из них, т. е. принцип справедливости при осуществлении охраны

прав и законных интересов в гражданском процессе. Далее автор рассматривает вопрос о сущности законной силы и в связи с этим проводит различие между решением и мерами, принимаемыми или проводимыми в гражданском процессе. На основе этого анализа автор снова приходит к уже вышеприведенному выводу о том, что так называемое „юдикатное“ право, именно потому что имеет процессуальный характер обязательности и исполнимости, является правом процессуальным. Если содержанием этого „юдикатного“ права является право материальное, то и это материальное право является материальным правом процессуальным, которое поэтому не должно быть всегда тождественно с самим материальным правом. Этим логически объясняется сущность так называемых неправильных решений.

Во второй главе уделяется внимание некоторым общим вопросам исполнительного права, изложение которых должно предшествовать изложению вопроса об исполнительных исках. Исполнительное производство, т. е. производство, в котором ответчик понуждается к уплате денежных сумм или к исполнению действий неденежного характера, делится на исполнительное производство в собственном смысле и производство по распределению. Исполнительное производство в собственном смысле слова имеет структуру спорного производства, так что участники противостоят как противные стороны, тогда как производство по распределению имеет структуру неспорного производства, в котором участниками производства является каждое лицо, если в этом производстве речь идет об удовлетворении права этого лица. Только внутри самого исполнительного производства иногда возникает особая часть производства, в котором рассматриваются некоторые споры об исполнительном праве. Эта особая стадия исполнительного производства называется инцидентным производством. В связи с неодинаковой структурой исполнительного производства в его отдельных стадиях действуют противоположные принципы, например, в собственном исполнительном производстве действует принцип диспозитивности, тогда как в производстве по распределению действует принцип официальности. В исполнительном производстве действует принцип расследования, тогда как в инцидентных спорах действует принцип состязательности.

В исполнительном производстве действуют специфические принципы, которые в своей совокупности представляют основной принцип исполнения — охрану должника (обязанной стороны).

Результатом их нарушения является недопустимость исполнения. Это следующие принципы: а) исполнительное производство должно проводиться с целью удовлетворения действительно существующих прав (абз. 2 § 267, п. „ж“ абз. 1 § 268 ГПК); б) исполнительное производство может проводиться только при условиях, предусмотренных законом и в порядке, определенном законом (§ 287 ГПК); в) исполнительное производство может проводиться только в пределах, которые необходимы для удовлетворения требования кредитора-взыскателя (абз. 1 § 263 ГПК); г) удовлетворение требования взыскателя должно осуществляться только за счет имущества должника (абз. 1 § 267). Случаи, указанные в п. п. б) и в) имеют такой характер, что их нарушение вызывает абсолютную недопустимость исполнения, на что суд должен обратить внимание по собственной инициативе. Наоборот, случаи, указанные в п. п. а) и г) являются такими, что в результате их нарушения исполнение является недопустимым только относительно, а это означает, что суд может их учесть только по предложению того лица, в пользу которого выражена недопустимость исполнения. В этих двух указанных случаях возникают споры о праве на исполнение, если взыскатель сам не предложит приостановление исполнения.

Самостоятельность исполнительного производства по отношению к судебному разбирательству проявляется в этих случаях в том, что закон может возложить решение этих споров или в порядке судебного разбирательства или в порядке исполнительного производства.

Исполнительное производство предполагает существование, с одной стороны, условий формальных — так называемых условий процесса — с другой стороны, условий материальных. В работе перечисляются формальные условия необходимые для того, чтобы могло состояться исполнительное производство. Особое значение уделяется компетенции исполнительного суда, которая является либо исключительной либо выборочной. Некоторые случаи вообще исключены из компетенции исполнительного суда. Материальным условием является наличие основания принудительного исполнения, которое должно содержать как формальные, так и материальные реквизиты исполнимости. Особенное внимание уделяется материальному реквизиту исполнимости основания принудительного исполнения так как данный реквизит законом не урегулирован, хотя предшествующее право регулировало.

В работе далее излагается, что такое исполнительное-правовое отношение, кто является его субъектом, каков его объект и каково его содержание. Исходя из его содержания автор объясняет, почему возникают споры об исполнительном праве. Так как закон не регулирует прямо все споры об исполнительном праве, возникает вопрос, в каком производстве должны решаться эти споры. Этот вопрос решается так, что эти споры должны решаться в порядке судебного разбирательства, поскольку закон прямо не предусматривает его решение в исполнительном производстве. В этой связи отмечаются принципы присущие инцидентному производству.

Во второй части работы рассматривается вопрос об отдельных видах споров об исполнении и их процессуальном оформлении.

В главе первой анализируется, когда и какие исполнительные споры возникают и в каком производстве решаются тот или другой спор.

В главе второй разбираются отдельные споры, разрешаемые в порядке судебного разбирательства и возникающие в связи с этим проблемы. Проблемы, возникающие в связи с этими спорами, осложняются еще тем, что процессуальное регулирование этих споров весьма неполное, а иногда вообще отсутствует, хотя существование таких споров, по-видимому, предполагается и должно предполагаться.

В первой части этой главы внимание уделяется спорам, возникающим до начала исполнительного производства. Такими спорами являются споры о дополнении основания принудительного исполнения согласно §§ 256 и 262 ГПК, если взыскателем или должником становятся иные лица, не указанные в основании принудительного исполнения, и если исполнение, указанное в основании принудительного исполнения, связано каким-либо условием или же зависит от взаимного исполнения взыскателя ответчику. В общем изложении об этих спорах, которые вообще не урегулированы законом, более подробно освещается вопрос о материальной исполнимости основания принудительного исполнения и о возможности дополнения материально неисполнимого основания вообще. Автор приходит к заключению, что дополнение материально неисполнимого основания возможно только в вышеуказанных случаях согласно §§ 256 и 262 ГПК и указанным в них способом, в которые нужно включить и споры о дополнении основания принудительного исполнения возникающие тогда, когда дополнение невозможно удостоверить другим документом, требуемым в указанных нормах, а лишь решением, вступившим в законную силу. Далее в работе рассматривается вопрос о компетенции в случае решения спора о дополнении в связи с тем, что в порядке, установленном для исполнения судебных решений, могут исполняться в иные основания, выданные не только гражданским судом. В дальнейшем изложении устанавливаются и определяются проблемы, связанные с отдельными спорами о дополнении основания принудительного исполнения согласно как § 256 ГПК, так и § 262 ГПК.

Во втором разделе излагаются отдельные споры, возникающие в ходе исполнительного производства и проблемы с ними связанные. К этим спорам, наряду со спорами о дополнении основания принудительного исполнения согласно § 256 ГПК (о чем было сказано в первом разделе) относятся споры об исключении согласно абз. 1 § 267 ГПК, далее споры согласно абз. 2 § 267, споры с субдолжником, в особенности, споры взыскателя с плательщиком заработной платы согласно § 292 и § 296 ГПК, споры взыскателя с финансовым учреждением при обращении взыскания на счет, находящийся в финансовом учреждении согласно § 311 ГПК, споры взыскателя с должником, обязанным исполнить согласно абз. 1 § 311, споры взыскателя возникающие на основе обращения взыскания на другие имущественные права с должником, обязанным исполнить согласно § 320 ГПК и, наконец, споры с субдолжниками, возникающие в связи с обращением взыскания на ценные бумаги должника согласно абз. 2 § 334 ГПК.

Что касается споров, возникающих согласно абз. 2 § 267, и споров с субдолжниками, автор пытается объяснить сущность этих споров на основе материального исполнительного права, которое возникает на основе права взыскателя на удовлетворение или на основе права другого кредитора, установленного законом, по отношению к должнику либо субдолжнику. Исходя, именно из этих специфичных отношений, возникающих в исполнительном производстве автор приходит к заключению о правильности тезиса о том, что в процессуально-правовых отношениях, следовательно, и в исполнительно-правовых отношениях возникают и материальные права процессуального характера, которые нельзя смешивать с собственными материальными правами.

Это вполне ясно именно в спорах согласно абз. 2 § 267 ГПК, в спорах с субдолжником, в которых взыскателю или кредитору по отношению к иному взыскателю или иному кредитору не принадлежит никакое собственное материальное право, так же как взыскателю не принадлежит никакое собственное материальное право по отношению к субдолжнику. Что касается передачи долгового требования речь идет не о материально

правовом *cessi ex lege* или о *cessio indicitaria*, а лишь о реализации права на удовлетворение. Только этим можно объяснить, почему субдолжник не может по отношению к истцу защищаться возражениями, вытекающими из его собственных материально-правовых отношений и почему, с другой стороны, истец не может распоряжаться требованием, которое он предъявляет к ответчику, и почему взыскатель обязан своевременно предъявить это требование. Единственно таким образом можно также объяснить, почему право взыскателя связано с течением исполнения, а после его окончания опять переходит по закону на должника и ряд других необъяснимых обстоятельств, вытекающих из собственного материального права.

В этой связи в работе излагаются споры о недопустимости исполнения, производимого на основе третейского решения согласно § 24 закона № 98/1963 СЗ о третейском производстве в международных торговых связях и об исполнении третейских решений. Эти споры являются интересными, в частности потому, что в результате решения о недопустимости исполнения, вступившего в законную силу, происходит также отмена третейского решения, следовательно, отмена основания принудительного исполнения. Потом стороны имеют право предложить, чтобы суд продолжал разбирательство дела по существу, а это означает, что в первоначальном исполнительном производстве начинается другое производство о собственном материальном праве, и этим исполнительный процесс превращается в материально-правовой процесс.

В третьем разделе этой главы исследуется вопрос о так называемых исках, вытекающих из более сильного права, и которые являются подтверждением материального процессуального права, возникающего между взыскателем и кредитором лишь на основе исполнительного права.

Эти права, следовательно, составляют содержание исполнительно-правового отношения, возникающего между этим субъектами. Речь идет о праве на удовлетворение действительно существующего права в соответствующей очередности, которое при принудительном исполнении не было исполнено потому, что было удовлетворено, правда, формально существующее, однако, материально необоснованное право в ущерб другого взыскателя. Иском, возникающим из „более сильного права“ дополнительно вносится возражение в спорное производство, если его требование не было удовлетворено в исполнительном производстве или если в исполнительном производстве не был использован или же не был предъявлен своевременно иск согласно абз. 2 § 267 ГПК.

Часть вторая главы третьей посвящена исполнительным инцидентным спорам, а именно так называемому „оппозиционному“ спору (п. „ж“ абз. 1 § 268 ГПК), спору согласно п. „з“ абз. 1 § 268 и спору об уплате расходов, возникших с восстановлением прежнего состояния, измененного незаконным нарушением обязанности воздержаться от совершения какого-либо действия (абз. 3 § 351 ГПК).

И здесь речь идет, в особенности в связи со спорами „оппозиционными“ и спорами согласно п. „з“ абз. 1 § 268, о весьма сложной и обширной проблеме, которая рассматривается в работе.

Наряду с исследованием основных процессуальных проблем, работа написана так, чтобы помогала практике при решении нелегких вопросов, связанных с решением исполнительных споров.

STREITSACHEN, DIE AUS DEM VOLLZUG EINER ENTSCHEIDUNG ENTSTEHEN (EXEKUTIONSSTREITSACHEN)

RESUMÉ

Die Arbeit zerfällt in zwei Teile. Im ersten Teil werden im ersten Kapitel einige allgemeine prozessuale Fragen behandelt, die für das richtige Verständnis der weiteren Darlegungen von Bedeutung sind. In diesem Kapitel wird der Begriff des bürgerlichen Prozessrechtes nach tschechoslowakischem Recht umschrieben. Dann beschränken sich die weiteren Ausführungen mit Rücksicht auf die zu bearbeitende Problematik lediglich auf die Zivilprozessordnung (Ges. Nr. 99/1963 Slg. in der Fassung des Ges. Nr. 158/1969 Slg., im weiteren nur ZPO). Darin wird die interne Teilung des bürgerlichen Prozessrechtes in das Erkenntnisverfahren und das Vollzugsverfahren durchgeführt. Hierauf wird der Begriff des objektiven materiellen Rechtes und des Prozessrechtes definiert. In diesem Kapitel wird besondere Aufmerksamkeit der Frage der Rechtskraft gewidmet, und zwar sowohl im Erkenntnisverfahren wie auch im Vollzugsverfahren. Erklärt wird der Inhalt des Vollzugsverfahrens nach tschechoslowakischem Recht und inwieweit dieses, der früheren Terminologie entsprechend, als Exekutionsverfahren bezeichnet werden kann. Im folgenden wird untersucht, worin der Unterschied zwischen dem eigentlichen materiellen Recht und dem Prozessrecht besteht und wodurch sich die materiellrechtlichen Verhältnisse von den prozessrechtlichen unterscheiden. Es wird darüber nachgeforscht, welchen Einfluss die Struktur des strittigen und des ausserstrittigen Verfahrens auf die Feststellung hat, wer Teilnehmer dieses oder jenes Verfahrens ist und zwar bezüglich des Erkenntnisverfahrens wie auch bezüglich des Exekutionsverfahrens.

Besondere Aufmerksamkeit wird den Ausführungen über das prozessrechtliche Verhältnis gewidmet, besonders über die gegenseitige Beziehung der einzelnen Subjekte dieses Verhältnisses, weiters dem Objekt dieses Verhältnisses und dessen Inhalt, sowie schliesslich dem Inhalt des prozessrechtlichen Verhältnisses selbst. Diesbezüglich wird darauf hingewiesen, daß das prozessuale Recht und die prozessualen Verpflichtungen, die den Inhalt des prozessrechtlichen Verhältnisses bilden, entweder rein prozessualer Natur sind oder materiellrechtlichen Charakter haben und in diesem Zusammenhang wird das Wesen des Judikatenrechtes erläutert. Daneben wird ausgeführt, daß im Prozess ein einziges prozessrechtliches Verhältnis Platz greift und abgelehnt wird der Versuch einer Erklärung, wonach in jedem Prozess mehrere prozessrechtliche Verhältnisse entstehen, sobald es in ihm mehr als zwei Beteiligte gibt oder auch dritte Personen beteiligt sind. Es wird die Meinung vertreten, daß notwendigerweise in jedem Prozess ein grundlegendes prozessrechtliches Verhältnis zwischen dem Gericht und den Teilnehmern am Verfahren entsteht und gegebenenfalls auch prozessrechtliche Nebenverhältnisse zwischen dritten Personen und den Subjekten des grundlegenden prozessrechtlichen Verhältnisses. Das grundlegende prozessrechtliche Verhältnis und die prozessrechtlichen Nebenverhältnisse bilden jedoch in ihrer Gesamtheit nur ein einziges prozessrechtliches

Verhältnis, worin die Einheitlichkeit des Prozesses zum Ausdruck kommt. Untersucht wird die Frage, wann das grundlegende prozessrechtliche Verhältnis entsteht und weiter die Frage, wann das prozessrechtliche Verhältnis aufhört. Diese Frage wird besonders vom Gesichtspunkt der materiellen prozessualen Rechte und Pflichten erwogen.

Im Hinblick auf die Erfordernisse der Darlegungen über die Exekutionsklagen werden auch Erwägungen über die Prinzipien angestellt, die das sozialistische bürgerliche Prozessrecht beherrschen, insbesondere wird das oberste Prinzip behandelt, das dieses Recht beherrscht, nämlich das Prinzip der Gerechtigkeit bei der Gewährung des Schutzes für die Rechte und die berechtigten Interessen im bürgerlichen Prozess. Weiters wird das Wesen der Rechtskraft in Erwägung gezogen und im Hinblick darauf der Unterschied zwischen den Entscheidungen und den Verfügungen umschrieben, die im Zivilprozess herausgegeben bzw. durchgeführt werden. Auf Grund dieser Ausführungen gelangt der Autor wiederum zu dem schon vorher angeführten Schluss, daß judizierte Recht immer notwendig Prozessrecht ist, weil ihm die Eigenschaften der Verbindlichkeit und der Vollstreckbarkeit zustehen. Wenn nun dieses judizierte Recht materielles Recht zum Inhalt hat, dann ist auch dieses materielle Recht materielles Prozessrecht, das jedoch deshalb nicht in jedem Falle mit dem eigentlichen Recht identisch sein muß. Damit wird in logisch annehmbarer Weise das Wesen der sogenannten unrichtigen Entscheidungen erklärt.

Im zweiten Kapitel wendet sich die Aufmerksamkeit einigen allgemeinen Fragen des Exekutionsrechts zu, deren Darlegung der eigentlichen Behandlung der Exekutionsklagen vorangeschickt werden mußte. Das Exekutionsverfahren, d. i. das Verfahren, in dem die Bezahlung einer Geldforderung oder eine nichtgeldliche Leistung eingetrieben wird, besteht aus dem Exekutionsverfahren im eigentlichen Sinn und aus dem Verteilungsverfahren. Das Exekutionsverfahren im eigentlichen Sinn hat die Struktur eines strittigen Verfahrens, so daß sich dabei die Teilnehmer als Gegner gegenüberstehen, das Verteilungsverfahren hat dagegen die Struktur eines ausserstrittigen Verfahrens, in dem jeder, um dessen Recht auf Befriedigung es im gegenständlichen Verfahren geht, Teilnehmer am Verfahren ist. Nur innerhalb des eigentlichen Exekutionsverfahrens bildet sich manchmal ein besonderer Abschnitt des Verfahrens heraus, wo über einige das Exekutionsrecht betreffende Streitigkeiten entschieden wird. Dieser besondere Abschnitt des Exekutionsverfahrens wird Inzidenzverfahren genannt.

Angesichts der uneinheitlichen Struktur des Exekutionsverfahrens haben für einzelne seiner Abschnitte manchmal entgegengesetzte Grundsätze Geltung; so gilt z. B. für das eigentliche Exekutionsverfahren das Dispositionsprinzip, für das Verteilungsverfahren dagegen der Grundsatz der Offizialität. Für das Exekutionsverfahren als solches gilt das Prinzip der Ausforschung, für das Verfahren in Inzidenzstreitigkeiten gilt aber der Verhandlungsgrundsatz usw.

Für das Exekutionsverfahren gelten ganz spezifische Grundsätze, die in ihrer Zusammenfassung das grundlegende Exekutionsprinzip des Schutzes des Verpflichteten bilden. Ihre Verletzung hat die Unzulässigkeit der Exekution zur Folge. Es sind dies folgende Grundsätze: a) das Exekutionsverfahren darf lediglich zur Befriedigung wirklich existierender Rechte durchgeführt werden (§ 267, Abs. 2, § 268, Abs. 1 Buchstabe g, ZPO), b) das Exekutionsverfahren darf nur unter den im Gesetz festgesetzten Bedingungen und auf die durch das Gesetz bestimmte Weise durchgeführt werden (§ 257 ZPO), c) das Exekutionsverfahren darf nur in einem Umfang durchgeführt werden, der zur Befriedigung des Berechtigten hinreicht (§ 263, Abs. 1, ZPO) und d) die Befriedigung des Berechtigten darf nur aus dem Vermögen des Verpflichteten erfolgen (§ 267, Abs. 1, ZPO). Den unter b) und c)

angeführten Fällen kommt ein solcher Charakter zu, daß ihre Verletzung die Exekution absolut unzulässig macht, was das Gericht immer von amtswegen in Betracht zu ziehen hat. Dagegen sind die unter a) und d) angeführten Fälle solcher Art, daß ihre Verletzung die Exekution nur relativ unzulässig macht, was bedeutet, daß das Gericht sie nur auf Antrag desjenigen zu berücksichtigen hat, zu dessen Gunsten die Unzulässigkeit ausgesprochen wird. Aus diesen zuletzt angeführten Fällen erwachsen Streitigkeiten, die das Exekutionsrecht betreffen, soweit nicht der Berechtigte selbst die Einstellung der Exekution beantragt.

Die Selbständigkeit des Exekutionsverfahrens gegenüber dem Erkenntnisverfahren kommt in diesen Fällen darin zum Ausdruck, daß das Gesetz die Entscheidung in solchen Streitigkeiten entweder dem Erkenntnisverfahren oder dem Exekutionsverfahren übertragen kann.

Die Voraussetzung des Exekutionsverfahrens ist die Existenz einerseits der formellen Bedingungen, der sogen. Verfahrensbedingungen, und andererseits der materiellen Bedingungen. In der vorliegenden Arbeit werden die formellen Bedingungen aufgezählt, die zur Durchführung des Exekutionsverfahrens notwendig sind. Besondere Aufmerksamkeit wird dabei der Kompetenz des Exekutionsgerichtes gewidmet, die entweder eine ausschließliche oder eine wahlweise ist. In einigen Fällen ist die Kompetenz des Exekutionsgerichtes überhaupt ausgeschlossen. Die materielle Bedingung ist die Existenz des Exekutionstitels, der sowohl den formellen als auch den materiellen Erfordernissen der Vollstreckbarkeit entsprechen muß. Der materiellen Erfordernis der Vollstreckbarkeit wird deshalb besondere Aufmerksamkeit gewidmet, weil diese Erfordernis durch das Gesetz überhaupt nicht geregelt ist, obgleich dies im früheren Recht der Fall war.

Weiter wird erläutert, was das exekutionsrechtliche Verhältnis ist, wer seine Subjekte sind, welches sein Objekt und was sein Inhalt ist. Aus seinem Inhalt wird abgeleitet, warum es zu Streitigkeiten bezüglich des Exekutionsrechtes kommen kann. Da durch das Gesetz nicht alle das Exekutionsrecht betreffenden Streitigkeiten geregelt werden, ergibt sich die Frage, in welchem Verfahren diese Streitigkeiten entschieden werden sollen. Die Frage wird so gelöst, daß sie im Erkenntnisverfahren zu entscheiden sind, ausgenommen den Fall, daß das Gesetz ihre Entscheidung ausdrücklich dem Exekutionsverfahren überträgt. Weiters wird in diesem Zusammenhang angeführt, nach welchen Grundsätzen sich das Inzidenzverfahren richtet.

Im zweiten Teil wird eine Darstellung der einzelnen Exekutionsstritte und ihrer prozessualen Regelung gegeben.

Im ersten Kapitel wird ausgeführt, wann und was für Exekutionsstreitigkeiten entstehen und in welchem Verfahren die einzelnen Streitigkeiten entschieden werden. Im zweiten Kapitel werden die einzelnen im Erkenntnisverfahren zu entscheidenden Stritte und die sich daraus ergebenden Probleme behandelt. Die aus diesen Streitigkeiten entstehenden Probleme sind umso größer, als die prozessuale Regelung dieser Streitigkeiten sehr lückenhaft ist und manchmal zur Gänze fehlt, obgleich mit der Möglichkeit solcher Streitigkeiten offensichtlich gerechnet wird und auch gerechnet werden muß.

Im ersten Abschnitt dieses Kapitels konzentriert sich die Aufmerksamkeit auf die Streitigkeiten, die vor der Eröffnung des Exekutionsverfahrens entstehen. Als Streitigkeiten dieser Art betrachtet man die Stritte um die Ergänzung des Exekutionstitels laut § 256 und § 262 ZPO, soweit in der Person des Berechtigten oder des Verpflichteten, die im Exekutionstitel angeführt ist, eine Änderung eintrat oder soweit die im Exekutionstitel angeführte Solution an eine Bedingung geknüpft oder von einer Gegenleistung des Berechtigten an den Verpflichteten abhängig gemacht

wird. In der allgemeinen Darlegung bezüglich solcher Streitigkeiten, die im Gesetz überhaupt nicht geregelt sind, wird genauer die materielle Vollstreckbarkeit des Exekutionstitels und die Möglichkeit einer Ergänzung des materiell unvollstreckbaren Titels überhaupt erklärt. Es wird ausgeführt, daß die Ergänzung des materiell nicht vollstreckbaren Titels nur in den oben angeführten Fällen des § 256 und § 262 ZPO und in der dort angeführten Weise zulässig ist, worunter auch Streitigkeiten um die Ergänzung des Exekutionstitels zu verstehen sind, die sich dann ergeben, wenn die Ergänzung durch eine in den angeführten Bestimmungen geforderte andere Urkunde nicht anders als durch eine rechtskräftige Entscheidung nachgewiesen werden kann. Weiter wird die Frage der Kompetenz zur Entscheidung der Streitigkeiten um Ergänzung mit Rücksicht darauf behandelt, daß mittels gerichtlicher Exekution auch andere Titel als diejenigen, die von einem Zivilgericht herausgegeben wurden, vollstreckt werden können. In den weiteren Ausführungen wird eine genaue Formulierung und Definition der mit den einzelnen Streitigkeiten um Ergänzung des Exekutionstitels sowohl laut § 256 ZPO wie auch laut § 262 ZPO zusammenhängenden Probleme gegeben.

Der zweite Abschnitt enthält Ausführungen über die einzelnen Streitigkeiten, die sich während des Exekutionsverfahrens ergeben, und über die damit zusammenhängende Problematik. Diese Streitigkeiten sind — neben dem Stritt um die Ergänzung des Exekutionstitels laut § 256 ZPO, der schon im ersten Abschnitt behandelt wurde — die Ausscheidungsstritte (Exzindierungsstritte) laut § 267, Abs. 1 ZPO, weiters die Einspruchsstritte laut § 267, Abs. 2 ZPO, dann die Drittschuldnerstritte, und zwar die Stritte des Berechtigten gegen den Lohnzahler laut § 292 und § 296 ZPO, die Stritte des Berechtigten aus der Einweisung einer Forderung auf dem Konto bei einem Geldinstitut gegen das Geldinstitut laut § 311 ZPO, die Stritte des Berechtigten gegen den Schuldner des Verpflichteten laut § 315, Abs. 1 ZPO, die Stritte des Berechtigten, die sich aus der Einweisung anderer Vermögensrechte gegen den Schuldner des Verpflichteten laut § 320 ZPO ergeben, und schließlich die Drittschuldnerstritte, die sich im Zusammenhang mit der Erfassung von Wertpapieren des Verpflichteten laut § 334, Abs. 2 ZPO ergeben.

Bezüglich der Einspruchsstritte und der Drittschuldnerstritte versucht die vorliegende Arbeit das Wesen dieser Stritte mit Hilfe des materiellen Exekutionsrechtes zu erklären, das sich auf Grund des Rechtes auf Befriedigung des Berechtigten oder auch eines anderen durch das Gesetz bestimmten Gläubigers gegen den Verpflichteten oder auch gegen andere Berechtigte oder Gläubiger oder gegen den Drittschuldner ergibt. Eben aus solchen spezifisch dem Exekutionsrecht entspringenden Beziehungen wird die Richtigkeit der These abgeleitet, daß in prozeßrechtlichen Verhältnissen, und daher auch in exekutionsrechtlichen Verhältnissen, gleichfalls materielle Rechte prozessualer Natur entstehen, die nicht mit den eigentlichen materiellen Rechten in einen Topf geworfen werden können. Dies geht ganz klar eben aus den Einspruchs- und den Drittschuldnerstritten hervor, wo dem Berechtigten oder Gläubiger gegen einen anderen Berechtigten oder Gläubiger keinerlei eigenes materielles Recht zusteht, ebenso wie dem Berechtigten kein eigenes materielles Recht gegen den Drittschuldner zusteht. Bei der Einweisung von Forderungen geht es nämlich weder um eine materiellrechtliche Zession ex lege noch um eine cessio iudiciaria, sondern bloß um die Realisierung des Rechtes auf Befriedigung. Nur so läßt sich erklären, warum der Drittschuldner sich gegen den Gläubiger nicht mit den Einwendungen wehren kann, die ihm gegen diesen auf Grund der eigenen materiellrechtlichen Verhältnisse zustehen, und warum andererseits der Kläger nicht mit der Forderung disponieren kann, die er gegen den Beklagten geltend macht, und warum der Berechtigte verpflichtet ist, diese Forderung rechtzeitig geltend zu machen. Nur

so läßt sich erklären, warum die Legitimation des Berechtigten an die Dauer der Exekution gebunden ist und nach deren Beendigung auf Grund des Gesetzes wieder an den Verpflichteten zurückfällt, sowie auch eine Reihe von weiteren Umständen, die sich aus dem eigenen materiellen Recht nicht erklären lassen.

Weiters werden in diesem Zusammenhang die Stritte wegen Unzulässigkeit der Exekution erörtert, die auf Grund eines Schiedsspruches laut 24 des Ges. Nr. 98/1963 Slg. über das Schiedsverfahren im internationalen Handelsverkehr und über die Vollstreckung von Schiedssprüchen geführt wird. Diese Streitsachen sind dadurch interessant, daß durch den rechtskräftigen Spruch, der die Unzulässigkeit der Exekution feststellt, auch der Schiedsspruch, also der Exekutionstitel, aufgehoben wird. Danach haben die Parteien das Recht zu beantragen, daß das Gericht im Verfahren in der Sache selbst fortfahre, wodurch eigentlich im Rahmen des ursprünglichen Verfahrens, das ein Exekutionsverfahren ist, ein weiteres Verfahren über das materielle Recht selbst eingeleitet wird, so daß der Exekutionsprozeß sich in einen Prozeß über materielles Recht verwandelt.

Im dritten Abschnitt dieses Kapitels wird die Frage der sogen. Klagen aus besserem Recht behandelt, die gleichfalls ein Beleg dafür sind, daß zwischen den Berechtigten und den Gläubigern lediglich auf Grund des Exekutionsrechtes beiderseits materielles Prozeßrecht entsteht. Diese Rechte bilden daher den Inhalt des zwischen den angeführten Subjekten wechselseitig entstehenden exekutionsrechtlichen Verhältnisses. Es handelt sich um das Recht auf die Befriedigung eines wirklich existierenden Rechtsanspruches in der entsprechenden Rangordnung, der in der Exekution deshalb nicht erfüllt wurde, weil ein formell zwar bestehender, aber materiell nicht begründeter Rechtsanspruch zum Schaden eines anderen Berechtigten befriedigt wurde. Mit der Klage aus dem besseren Recht wird eigentlich nachträglich im strittigen Verfahren der Einspruch durchgeführt, soweit ihm im Exekutionsverfahren nicht stattgegeben wurde oder er im Exekutionsverfahren nicht geltend gemacht wurde oder die Einspruchsklage nicht rechtzeitig überreicht wurde.

Das dritte Kapitel des zweiten Teiles ist den die Exekution betreffenden Inzidenzstritten gewidmet, und zwar dem sogen. Oppositionsstritt (§ 268, Abs. 1, Buchstabe g/ZPO), dem Impugnationsstritt (§ 268, Abs. 1, Buchstabe h/ZPO) und dem Stritt wegen Bezahlung der Kosten der Wiederherstellung des vorhergehenden Standes, der durch die unerlaubte Verletzung der Verpflichtung sich irgendeiner Handlung zu enthalten, verändert wurde (§ 351, Abs. ZPO).

Auch hier handelt es sich besonders bei den Oppositions- und den Impugnationsstritten um eine rechtkomplizierte und weitreichende Problematik, die in der vorliegenden Arbeit gelöst wird.

Die Arbeit verfolgt neben der Untersuchung der grundlegenden prozessualen Probleme das Ziel, der Praxis bei der Beantwortung der schwierigen Fragen, die mit der Rechtssprechung in Exekutionsstreitigkeiten verbunden sind, zu Hilfe zu kommen.